

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

EKİM 1982 • YIL : 19 • SAYI : 10

FİYATI : 100 LİRA

Okurlara Mektup /5

24 Ocak Kararları ve
Ekonomimizin Geleceği /7

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

Ekonomik Göstergeler /14

Ekonomik Yorumlar /15

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Prof. Dr. Erol Manisalı

Dr. T. Güngör Uras

24 Ocak İstikrar Politikasının
Parasal Kesimdeki Tepkileri /37

Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu

Sermaye Piyasası /49

Doç. Dr. Şeref Türen

Kredi Taleplerini Azaltmaya
Yönelik Önlemler /53

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış

Ayın Ekonomik Olayları /59

Doç. Dr. Yıldırım Kılış

1982'de Türkiye'de ekonomik gelişmenin
sonu. Yıl sonu için bekleyişler. İzle-
mek için ekonomik politikanın değerlen-
tilmesi. Önlemler, öneriler.

İstanbul Bankası,  rinize bir
"Dış Finansman Merkezi" veriyor.

Bu Merkez'de  rinize, ihracatla
ilgili bütün işlemlerinizi hazırlayıp
bitiren bir ihracat ekibi veriyor.

Bu Merkez'de çalışanların hepsi
işinin ehli,   z mleyici.

Hepsi dakik, dinamik.

Sorunlara derhal e ilen,
kesin çözümler yaratan kişiler.

Hepsi uzman !

Bu Merkez'de herşey elektronik,
herşey bir anda.

Dünya pazarları bir anda.

Rekabet durumu, müşteri, finansman,
işlemler, çözümler... bir anda !

Bütünüyle !

"Dış Finansman Merkezi"

İstanbul Bankası T. A.  . Genel Müdürlüğü
İstiklal Caddesi, Müeyyet Sokak No. 1
Tünel-İstanbul
Tel: 44 99 77
Teleks: 24 614 ILIM tr



**İSTANBUL
BANKASI**

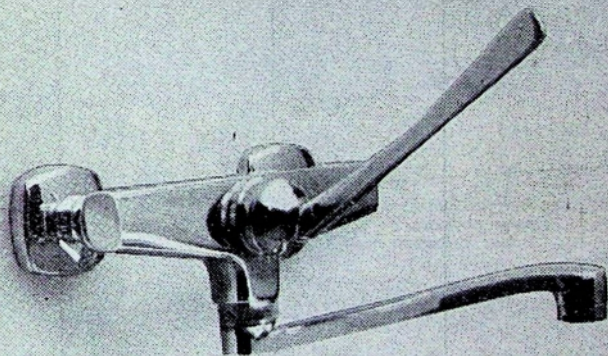
"dış finansman bankası"

E.C.A.®

- damixa

doktor bataryası

Tek bir dirsek hareketiyle
su miktarı ve sıcaklık ayarlaması
yapma imkanı



Genel Dağıtım

ELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Kemeralı Cad. Ümmehan No. 71/2
Karaköy - İst

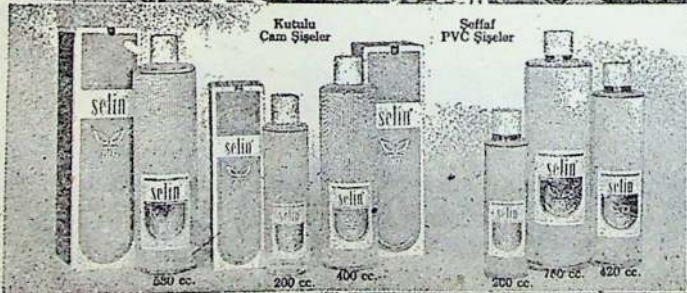
selin®

LİMON KOLONYASI



Doğanın Saf Damlası

Bir yaşantı düşleyin... Serinlik ormanında...
Kokular panarında...
Doğanın karnazesında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.



Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

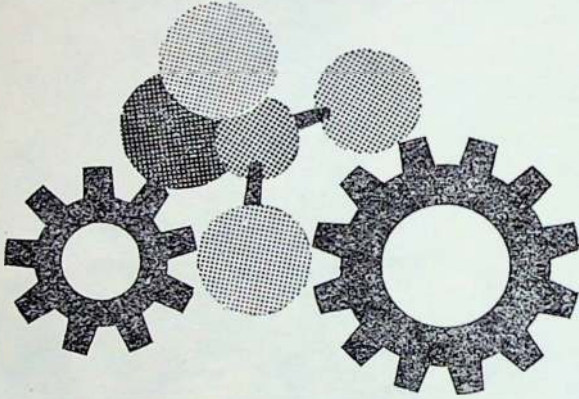
Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kâğıt sanayi ve ticaret a.ş.



**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**



.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Cakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlülü • Necdet Durakbaşı • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersay • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr. Emre Gönençay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Dr. Halûk Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kofaloğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Morçil • Ziya Nebloğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poray • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Doç. Dr. Seref Türen • Dr. T. Güngör Uras • Doğan Yalın • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 1982

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayıda ülkemizin ekonomik durumuna ağırlık verilmektedir. «Ekonomik Yorumlar»da, 1982'de Türkiye'de ekonomik gelişmenin yönü belirlenmekte ve izlenen ekonomik politikalar çok yönlü olarak tartışılmaktadır. Konuşmacılar, yıl sonu için beklentilerin neler olduğunu ortaya koyarak ekonomimizin genel bir değerlendirmesini yapmaktadırlar. Böyle bir tartışmanın gündeminde, 24 Ocak kararlarının uygulamadaki sonuçları ve bu arada enflasyon hızını kesmek için izlenen sıkı para ve istikrar politikasının yer alacağı da aşıktır.

Dergi'nin diğer yazılarında da aynı konular değişik açılardan işlenmektedir. Prof. Hatiboğlu ile Prof. Bulutoğlu'nun yazıları bu paraleldedir. Gerçekte Prof. Hatiboğlu 24 Ocak kararlarını genel olarak irdeledikten sonra Türk ekonomisinin geleceği üzerine eğilmektedir. Prof. Bulutoğlu ise daha çok 24 Ocak kararları ve izlenen istikrar programının parasal kesimlerdeki tepkilerine değinmektedir. Ancak, her iki yazarın bazı yargıları ve dolayısıyla önerileri farklıdır. Dergi, değişik görüşlerin tartışılmasına açık olduğundan, bu görüşün doğal karşılanmalıdır. Dergi'de yer alan diğer yazıları da ilginç bulacağınızı umuyoruz. Bu arada Prof. Sarıkamış'ın incelemesini okumanızı özellikle tavsiye ediyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

EKİM 1982

YIL : 19

SAYI : 10

100 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11 • **YAZIŞMA :** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA :** Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • **YILLIK ABONE :** 1.200.— TL.; Öğrencilere 600.— TL. • **İLAN FİYATLARI :** Arka kapak 15.000.— TL., Kapak içleri 10.000.— TL., Tam Sayfa 7.500.— TL., Yarım Sayfa 4.000.— TL., Renk Farkı 3.000.— TL. • **BASKI :** Met/Er Matbaası; Çemberlitaş — İstanbul; Telefon 28 28 90 • **Tarihi :** 5 Ekim 1982.

Ürünleriyle
büyüyen isim

Turyağ



Turyağ

1916'dan beri sizinle

24 OCAK KARARLARI VE EKONOMİMİZİN GELECEĞİ

Prof. Dr.
ZEYYAT HATİBOĞLU

TÜRKİYE'nin son yıllardaki yaşamında 24 Ocak kararları son derecede derin izler bırakmıştır, bırakmaktadır ve bırakacaktır.

24 Ocak kararlarını evvela pragmatik yönü ile değerlendirmek gerekir. Bunun pragmatik iki yönü vardı. Bunlardan birincisi Türkiye'nin 1979 yılında karşılaşılan ekonomik sorunlarını hafifletmekti. Nitekim 1979 yılında Türkiye bir yoklar, kuyruklar ülkesi olmuştu. Fiyatlar hızla yükselmekteydi. İşçi - işveren ilişkileri çok sertleşmiş ve uzun süreli grevler birbirini takip ediyordu. Fabrikalar ya çalışmıyor veya düşük kapasiteyle çalışıyordu, döviz temini çok zor bir sorun olmuştu.

24 Ocak kararlarının ikinci pragmatik yönü bu kararların alınması ile IMF, OECD, EEC gibi uluslararası kuruluşların baskısını hafifletmek ve dış finansman bakımından bu kuruluşlardan yardım görmektir. Nitekim Türkiye'nin borçları o derecede yüksek düzeylere gelmişti ki, borçluları çok zoruri tedbirlere gitmeden bekletebilmek ve çok zorunlu dış ödemeleri yapıp ekonomiyi işler vaziyete getirebilmek için taze paraya ihtiyaç duyulmak-

taydı. Bu kurumların uzmanları yıllar yılı Türkiye'yi etüd etmekte, ülke ekonomisinin yaşar vaziyete gelebilmesi için bir seri tedbirleri önermekteydi. İşte 24 Ocak kararları bu kurumların tavsiye ettiği bir seri kararlardan başka bir şey değildir.

24 Ocak kararlarının ekonomik anlamı ekonominin pazar ekonomisine bir ölçüde yönelmesiydi. Türkiye ekonomisine yapılan müdahaleler giderek 1979 yılının sonuna gelinceye kadar o kadar artmıştı ki, pazar mekanizmasından bir şey kalmamıştı. Sosyalist olmayan bir ekonomide pazar mekanizmasının kalmayışının, ekonominin etkinliğini büyük ölçüde yitirdiği, uluslararası kurumlar ve iktisattan anlayan bazı yerli iktisatçılar tarafından devamlı olarak gösteriliyor, bu konuda çeşitli örnekler veriliyordu. Ayrıca ekonominin karşı karşıya bulunduğu çeşitli zorluklar nedeniyle pazardan ayrılma politikasının etkili bulunduğu gösteriliyordu. İşte 24 Ocak kararları ile Türkiye'de pazar mekanizmasının bir ölçüde işlerliği temin edilecekti. Nitekim döviz kurları bir ölçüde arz ve talepten gelen baskılara terkedilerek, para

önemli ölçülerde devalüe edildi, enflasyonun altındaki faiz oranları önemli ölçüde yükseltildi, kamu iktisadi teşebbüslerinin uyguladıkları fiyatlar bunların maliyetlerini aksettirecek bir biçimde ayarlandı, çeşitli fiyat kontrollerinden bir ölçüde vazgeçildi v.b..

Bu tedbirlerin hepsi pazar ekonomisinin işlerliğine yöneliktir.

24 Ocak kararları kısa bir sürede beklenenden iyi sonuçlar verdi ve ekonomideki zorluklar azalmaya başladı.

24 Ocak Kararlarından Sonra Ne Oldu?

24 Ocak kararları bir süredir oldukça iyi bir biçimde uygulanıyordu. Bu uygulama ile beklenen birçok sonuçların kısa sürede alındığını görüyoruz.

Enflasyonla işe başlayalım. 1979'da % 80'i aşan enflasyon hızı 1980'de 24 Ocak kararlarının sonucundaki çeşitli zamların resmi fiyatlara intikali ile % 100'ü biraz aştı; fakat daha 1980 yılının ilk yarısında fiyatlarda bir gerileme ortadaydı. Hem resmen yükseltilmeyen fiyatların seyri, hem para miktarındaki artış hızının azaltılması bu yönde işaretler veriyordu.

1979 yılında Merkez Bankası'nın basmış olduğu para miktarı % 70 artmış olduğu halde, bu oran 1980'de % 50'ye ve 1981'de % 39'a düştü.

Neticede 1981 yılında fiyat artışları % 36'ya, 1982 yılının ilk altı ayında % 13'e düştü. Bu büyük bir başarı idi.

İkinci en büyük başarı 1981 yılında ulusal gelirden görülen % 4,2'lik artış idi. Nitekim 1979 yılında ulusal gelir % 0,3 oranında ve 1980 yılında % 0,5 oranında azalmıştır.

Ulusal gelirdeki bu artış birçok

fabrikaların yeniden çalışmaya başlamasını, bazılarının kapasitelerini artırmasını sağlamıştır. Ekonomideki önemli ferahlamanın en önemli ölçülerinden biri buydu. Buna paralel olarak yokluklar ve kuyruklar ortadan kalkmış ve ekonomide her çeşit mal bulunur olmuştur.

24 Ocak kararlarının en önemli bir sonucu ihracatta meydana gelen esine az rastlanan patlamaydı. Nitekim 1979 yılında ihracat 2,2 milyon dolar seviyesindeydi. Ve bu rakam ulusal gelirin % 3,4'ünü oluşturuyordu. 1980'de ihracat 2,9 milyon dolara, 1981 yılında 4,7 milyon dolara yükseldi. 1982 yılı için ihracat tahminleri 6 milyar dolar dolaylarındadır.

İhracattaki bu artışın nedenleri çok tartışılmıştır. Burada şurası açıklamalıdır ki, ihracattaki artış bütün tahminlerin üzerindedir ve döviz fiyatlarındaki hızlı artışlar ile ücret artışlarındaki duraklamanın bunun üzerinde etkili bulunduğu tartışılmaz.

24 Ocak kararlarının diğer bir sonucu parasal tasarruflar, yani mevduat üzerinde görüldü. Türkiye'de mevduat 1970'li yıllarda çok önemli bir yapısal değişme göstermişti. 1950'den itibaren banka mevduatı ile para miktarı arasındaki çarpın devamlı olarak artarken, yani mevduatın büyüme hızı paranın büyüme hızından fazla iken, 1977'den sonra bu tersine dönmüş, yani paranın büyüme hızı mevduatinkini geçmiştir. Bu olay enflasyonun bu yıllarda hızla artması ve reel faiz oranlarının eksi olması ile açıklanabilir. Halbuki 1979'da 2,72 olan çarpın 1980'de 2,90'a ve 1981'de 4,67'ye çıkmıştır. Bu önemli değişikliğin 24 Ocak'tan sonra reel faizlerin artıya doğru gitmesi ve enflasyon oranındaki azalma ile ilgili olduğu söylenebilir.

Bunun anlamı Türkiye'de iç tasarrufların ve özellikle nakit halinde yapılan tasarrufların artmasıdır. 24 Ocak'tan sonra, faiz oranlarına yapılan müdahalelerin bir ölçüde ortadan kalkmasının olumlu sonuçları ortaya çıkmaktaydı.

24 Ocak kararlarının en önemli sonuçlarından biri Türkiye'de 12 Eylül döneminden sonra alınabilmiştir. 12 Eylül'de iktidara gelen askeri idare ülkede büyük ölçüde siyasi, hatta ideolojik boyutlar kazanan sendikacılığı ve buna dayanan toplu sözleşme düzenini dondurmış ve o dönemin başından beri toplu sözleşmelerin yapılmasını merkezi bir kuruluşa vermiştir. Bu kuruluşun aracılığı ile yapılan toplu sözleşmelerde verilen ücret zamları eskileri ile mukayese edilmeyecek derecelerde düşük tutulmuş ve böylece reel ücretlerin bu ölçüde azaltılması sağlanmıştır.

Bu uygulamanın amacı ücret artışlarını düşük tutmak suretiyle enflasyonu düşük düzeylerde muhafaza etmektir. Sıkı para politikası ile bu önemli uygulama birleşince, enflasyonist baskıların azalacağı sanılıyor ve bu düşüncenin anlamlı çıktığını olaylar doğruladı.

Fakat meselenin asıl önemli boyutu fazla dikkati çekmiyordu. Bu da reel ücretlerdeki azalma idi. Burada bu kadarını belirtmekle yetinelim. Reel ücretlerin düşmesinin ihracatın artması ve işsizliğin azaltılması bakımından önemli anlamları bulunuyordu. Fakat bu önemli konular henüz Türkiye'de tartışılmaya başlamamıştı bile. Tartışılan husus, ücretlerin sosyal yaşantı bakımından ortaya çıkan olumsuz anlamıydı.

24 Ocak kararlarının en önemli yönü kanımca «hem onu yapalım hem öbürünü yapalım» şeklinde olmayışı, diğer bir deyim ile tek taraflı olması-

dır. İstenen bazı amaçlar gerçekleştirilirken, bunun ekonominin diğer yanlarına nasıl etki yapacağı düşünülmemiştir. Bu düşünce doğrudur. Yukarıda açıklandığı gibi amaç enflasyonu azaltmak, ihracatı artırmak, yoklukları ortadan kaldırmak şeklinde olmuştur. Halbuki bu programa yapılan en önemli eleştirisi talebi daraltan, döviz girdisi ve para maliyetini artıran bu politikanın ekonomide durgunluğa neden olacağı, yatırımları azaltacağı, işsizliği artıracacağı şeklindeydi. O halde 24 Ocak kararlarına taraftar görülen kimseler bu kararlar ile birlikte yukarıda sözü edilen mahzurun da ortadan kaldırılmasını ister. Yani hem enflasyonu durduralım, hem ihracatı artıralım ama talep daralması olmasın, ekonomi durgunluğa girmesin.

İşte Sayın Turgut Özal'ın ayrılması ile devreye giren yeni ekibin bu yöne gideceği söyleniyor. Fakat bu nasıl olacaktır? Kanımca burada iki sorun vardır. Birincisi iç talebi daraltmadan fiyat artışlarının nasıl durdurulup, ihracatın nasıl artırılacağıdır. İkinci sorun şudur: Bu biçim düşünenler talep darlığını önlemek için bazı selektif tedbirlerden söz ederler. Yani bazı endüstrilere krediler verilecek, bazı endüstriler ucuz faizlerden yararlanacak, bazı malların ithalinde ucuz döviz kurları uygulanacak, kur farkları konsolide edilip ertelenecek, v.b.g.. Fakat bunu önerenler, bu tedbirlerin fiyat mekanizmasının işleyişini önemli surette köstekleyeceğini acaba düşünüyorlar mı? 24 Ocak kararlarının temel amacı ise fiyat sistemine yeniden işlerlik kazandırmaktır. Halbuki 24 Ocak kararlarını düzeltmeye yönelik önlemlerin hepsi fiyat mekanizmasının etkinliğini azaltacak tedbirlerdir. Bu bakımdan 24 Ocak tedbirlerini bu söylenen

yönde düzeltmekle bu tedbirlerin etkinliğini azaltmış olacağız.

Anladığım kadarı ile enflasyon durur, ihracat artırılır, fiyat sinyalleri teşvik edici hale getirilir ise, Türkiye ekonomisi içinde bulunduğu acıklı durumdan kurtulacaktır. Başta, bununla birlikte durgunluk gelse bile buna katlanmak gerekiyordu.

Ekonomimizin başka bir yönü daha var: Türkiye ekonomisini ayağa kaldırmak için ulusal gelirin reel olarak yani satın aldığı mal ve hizmet miktarı olarak % 30 oranında azaltılması gerekecektir. İşte 24 Ocak kararlarından sonra gelen durgunluk bu yöndeydi ve hatta ekonominin

bundan fazlasına katlanması gerekiyordu.

24 Ocak kararlarından sonra bunlar eleştirilirken birbirlerinin tam aksi düşünceler ortaya atılmıştır. Bazı kimseler bu kararları gereği kadar liberal bir politika izlenmediği için, pazar mekanizmasının işlerliğinin gereği kadar temin edilmediği için eleştirir. Bazı kimseler ise bunun tam tersine Türkiye'de pazar mekanizmasının zaten işlerliği olmadığını, ekonominin liberalleştirilmesinin ülke zararına olduğunu savunur.

Fakat her iki grup düşünür de bir yerde birleşir: 24 Ocak politikasına her iki grup da seçenek getir-



mez. Eğer bazı seçenekler işitmişsek, bunlar 1979'dan önce yapılanları tekrarlamaktan ibarettir.

24 Ocak kararları eleştirilirken ciddiye alınması gereken en önemli husus, ortaya çıkan para darlığının üretim üzerindeki olumsuz etkileridir.

Türkiye iş hayatında para darlığının bulunduğu bir gerçektir. Fakat bunun üretim üzerinde olumsuz etkiler yaptığını söylemek hiç de kolay değildir. Nitekim 1981 yılında daha önceki yıllarda eksi olan ulusal gelir % 4,2 artmıştır ve 1982 yılında artış hızının bu düzeyde olacağına dair belirtiler vardır. Fakat bu demek değildir ki Türkiye'de para darlığı yoktur. Paranın gelir hızının 12'lerden 20'nin üstüne çıkması, bunun en anlamlı belirtisidir.

Türkiye'de anlaşılmayan başka bir olay vardır ki, bunu anlamamakta ısrar edilirse ülkemiz içinde bulunduğu çıkmazlardan kurtulamaz. Türkiye'de para darlığı fiyatların rijiditesinden ileri gelmektedir. Yani bazı fiyatlar düşmediği için mevcut para miktarı toplam işlemleri yürütmeğe yeterli olmamaktadır. Bu son cümle ile yeni bir şey söylemediğim sanılır. Bunlar birinci sınıflarda okutulan ders kitaplarında da yazılır. Halbuki ben bundan fazlasını yıllardan beri söylüyorum. Şimdi bu zor konuyu bir kere daha yazacağım.

Bazı fiyatlar düşerken diğer bazılarının düşmemesi, fiyatı düşen malların üreticileri için gelir kaybına neden olur. İşte fiyat düşüşüne direncin anlamı budur. Kimse gelirlerinin azalmasını istemez. Fakat şu var ise (ki vardır) gelir düşüşü zorunludur. Nitekim yıllardan beri göstermekteyim ki, Türkiye'de ulusal gelirin 30 dolaylarındaki bir bölümü benim tanımladığım biçimde rantlardan oluşmaktadır ve bu rantlar bulunduğu

müddetçe ekonomimiz yaşayabilirliği ni muhafaza edemez. O halde rantlar azaltılmalıdır. Bunun anlamı bazı kesimlerin gelirlerinin azaltılmasıdır. İşte fiyat düşüşlerine direnç gösterilmesi, bir taraftan gelirlerin azaltılmasına engel olurken, diğer taraftan piyasada para darlığı yaratır.

Para darlığını önlemenin yolu piyasaya yeniden para sürmek olmamalıdır. Kuşkusuz piyasaya yeniden para sürülür ise para darlığı ortadan kalkar, ama rantlar ortalarda kalır. Kuşkusuz bu durumda bir gelir azalması olmaz; fakat ülke de rantlarla yaşayamaz (*). Bu bakımdan ya bazı üreticiler düşük gelirle yetinecek, ya da yetinmezler ise para darlığı ortaya çıkacaktır.

Bunun başka çaresi yoktur. Ekonomimizin yaşama çaresi konusunda ileri sürülen bazı önerileri çocukça buluyorum. Deniyor ki, bu ekonomiyi bu sıkıntılara sokacak yerde ülkede işçi verimi artırılmalı daha iyi değil mi? Verimin artmasını kim istemez. Fakat bunu söyleyenler bilmiyorlar mı ki verimin artması için birçok şartlar gereklidir; bunların gerçekleştirilmesi hem çok zordur, hem gerçekleşse bile uzun yıllar alır. Halbuki Türkiye ekonomisinde yangın vardır; eğer bunu söndürmezsek ekonomi yok olup gidecektir. Prodüktivite, para darlığı gibi sloganlarla meselelerin üstüne gitmekle hiç bir şey kazanılmaz.

Birçok kimseler Türkiye'de emek gelirinin 24 Ocaktan sonra azalmasını eleştiri konusu yapıyor. Halbuki son yıllardaki en büyük başarı bu

(*) Bu konuda yeni yayınlanan «Şimdi Türkiye Nereye Gidiyor?» isimli kitabımda geniş bilgi vardır. İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi yayını, 1982.

olmuştur. Nitekim 24 Ocak'tan evvel günlük ortalama ücretler 10 dolar iken şimdi bu rakam 6-7 dolara inmiştir; işte Türkiye ihracatını artırmış ise bu sayede olmuştur. Bunu eleştirirken hiç kimse günlük 10 dolar ücretle nasıl ihracat yapılabileceğini göstermiyor. Hiç bir seçenek getiriyor. Artık bu alışkanlıklarımızdan vazgeçmenin zamanı gelmiştir.

Türkiye'de gelirin, özellikle fakir kişilerin ve orta sınıfın gelirin azalması kuşkusuz beni memnun etmiyor. (Çünkü ben de onlardan biriyim ve bu sıkıntıyı önlemek için seimsiz yollar aramaktayım.) Ama başka çaresinin de bulunmadığını biliyorum. Bilen varsa söylesin. Tekrar ediyorum, gelirlerin neden düşmesi gerektiğini «Şimdi Türkiye Nereye Gidiyor» adlı kitabımda açıkladım. Sorun Türkiye'deki rantların azaltılmasıdır. Kuşkusuz bu rantların önemli bir bölümünü kapital sahipleri ve zengin kişiler kazanır. Fakat rantların azaltılması operasyonuna başlayacak olursak, işe bu kişilerden başlama olanağı yoktur. Fiyat mekanizması buna olanak vermez. Bu takdirde sistemi kökünden değiştirmek gerekir. İktisat bilimini öğrenimin ilk yıllarında gösterirler ki, rantlar olduğu için

fiyatlar yükselmez, fakat fiyat yükseldiği için rant olur. O halde fiyatları düşürecek isek bunları oluşturan emek gelirine de el atmak gerekir.

24 Ocak Kararları ile Ekonomi Nereye Gidebilirdi?

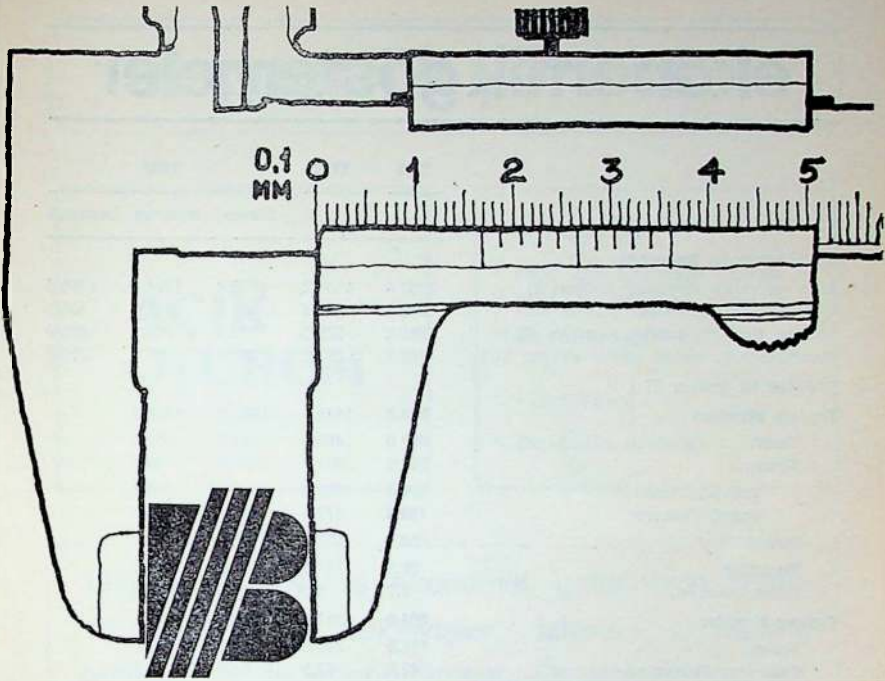
24 Ocak kararları alınınca bundan çok değişik kesimlerin rahatsız olacağı ve bunun uygulanmasına engel olmak için her şeyin yapılacağı ortada idi. Nitekim öyle oldu, ama herşeye rağmen bu satırların yazıldığı ana kadar bu kararların bir ölçüde uygulandığı da bir gerçektir. Banker olayından sonra ne ölçüde uygulamaya devam edileceğini söylemek zordur. Bununla birlikte daha önceki aylarda olduğu gibi, bu kararlar ağır aksak uygulanacak olsa dahi, Türkiye ekonomisinin bu dozdaki 24 Ocak kararları ile yürüyemeyeceği açıktır. Çünkü dozun artırılması gerekmektedir. Halbuki toplum şimdiki dozun gerektirdiği fedakârlığa dahi razı değildir. Nerede ki daha fazlasını beklemek!..

O halde sorun, Türkiye ekonomisinin son 30 yılda nerelere getirildiğini anlatmak ve bundan kurtuluşun büyük fedakârlıklarla gerçekleşebileceğini göstermektir.

114 yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası



**EMNİYET
SANDIĞI**



Borusan, Türk standartlarına ve uluslararası standartlara uygun üç yüze yakın ölçüde su ve gaz boruları, sanayi boruları, profil borular, yapı profilleri, soğuk çekme borular, galvanizli saçlar, metal kaplamalı bantlar, manşonlar ve saç işleyen makineler üretmektedir.

BORUSAN

Meclisi Mebusan Cad.
Şeker Sigorta Han No: 325/1
Salıpazarı - İstanbul
Tel: 44 87 50 (9 hat)

ekonomik göstergeler

	1980	1981	1982		
			Mayıs	Haziran	Temmuz
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1161.4	1101.2	1315.8	1164.8	1166.5
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	278.6	386.4	394.4	413.2	466.7
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	655.2	920.3	873.5	859.1	885.9
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	188.7	261.9	253.6	261.1	253.7
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	813.8	1648.1	1681.0	1724.5	
Ticari	287.0	469.8	354.3	351.1	
Tasarruf	383.1	901.2	1094.3	1139.2	
Vadesiz Tasarruf	196.5	223.5	203.6	204.7	
Vadeli Tasarruf	186.6	677.6	890.7	934.5	
Resmi	84.1	157.4	142.1	137.7	
Bankalar	56.9	111.8	71.8	67.6	
Diğer Mevduat	2.7	8.0	18.6	22.8	
Toplam Krediler	804.0	1391.9	1532.7	1670.1	
Tarım	194.8	340.2	337.5	392.8	
Kalkınma Bankaları	42.6	63.5	74.0	78.8	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	37.2	63.3	77.6	81.2	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	15.2	19.7	21.4	22.2	
Denizcilik	3.8	15.4	18.7	22.1	
Ticari, Sınai, Sair	503.1	880.4	994.2	1063.6	
İller Bankası	7.2	9.5	9.3	9.4	
PARA ARZI (milyar TL.)	678.1	872.8	943.1	955.1	1008.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	3071.4	3858.8	4372.8	4352.8	4406.5
Gıda Maddeleri ve Yemler	2768.3	3395.9	3832.9	3808.2	3804.9
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	3576.6	4630.4	5272.7	5272.7	5409.1
İstanbul Geçinme İndeksi	3339.5	4294.5	5020.0	5088.0	5138.1
Ankara Geçinme İndeksi	2799.3	3523.2	3912.3	4022.3	4078.6
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	7909.4	8933.4	3488.6	4187.1	4901.5
Dışsatım	2910.1	4702.9	2120.1	2537.9	2952.4
İşçi Dövizleri	2071.0	2489.6	739.9	905.5	1148.0

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof. Dr. Erol MANİSALI
- Dr. T. Güngör URAS

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

1982'de Türkiye'de ekonomik gelişmenin yönü. Yıl sonu için bekleyişler. İzlenen ekonomik politikanın değerlendirilmesi. Önlemler, öneriler.

AKGÜÇ — Efendim, toplantıya hoşgeldiniz. Bugünkü toplantımızda, izin verirsiniz şu konuları tartışalım. 1982 yılının ilk 7 - 8 ayına ait elimizde mevcut olan verilere göre, Türkiye'de ekonomik gelişme ne yönde oldu? Bunun kısaca bir özetini ve değerlendirmesini yapalım. İkinci olarak, başlıca ekonomik büyüklükler itibarıyla yıl sonu bekleyişlerimiz nelerdir? Bunları ortaya koyalım. Üçüncü olarak, izlenen ekonomik politikanın bir değerlendirmesini yapalım ve alınması gereken önlemler varsa, bu konuda da bazı somut öneriler getirmeye çalışalım. Eğer izin verirsiniz, şu iki konu üzerine de eğilelim. Bunlardan ilki, Türkiye'de çok

tartışılan bir konu... Türkiye'de sıkı para politikası izleniyor mu ve bunun etkileri ne oluyor? İkincisi de, IMF reçetesi ile Türk ekonomisinin belirli bir orta vade içerisinde düzlüğe çıkması olanaklı mı? Kamuoyunu ilgilendiren bu iki konu üzerinde özellikle duralım.

ekonomik veriler

Elde mevcut verilere göre Türk ekonomisinde 1982 yılındaki gelişmeler şu yönde oldu: Yapılan geçici milli gelir tahminlerine göre, 1982 yılı için % 3'ün üzerinde bir milli gelir artışı bekleniyor. Ancak yine hepimizin bildiği gibi ilk geçici tahmin-

ler oldukça kaba tahminler oluyor. Nitekim Türkiye'de milli gelir tahminlerinin sağlıklı olup olmadığı daima tartışma konusu olmuştur. Bu yılki tahminlerin de farklı değerlendirmelere yol açması olası. Üretim rakamlarına gelince, bu konuda benim elimde çok sağlıklı bilgiler yok. Sadece DPT'nin izlediği 120 önemli maddenin ilk 5 aylık üretim rakamları mevcut. Buna göre 64 maddenin üretimi geçen yıla kıyasla artmış, 52 maddenin üretimi ise azalmış, 4 maddenin üretiminde de bir değişiklik olmamış. Ancak bu tip bir analiz, takdir edeceğimiz gibi, yeterli olmadığı açık. Çünkü, bu maddelerdeki katma değer ve bunların toplam üretim içerisindeki payları ortaya konulmadan; «Şu kadar maddede üretim arttı, şu kadar maddede de üretim azaldı.» şeklindeki bir açıklamanın, yapılacak bir değerlendirmeye fazla bir katkısı olmayacağı kanısındayım. Elimizde çok fazla bilgi yok üretim rakamları konusunda.

Fiyat artışları konusuna gelince... Elimizde 8 aylık fiyat artışları rakamları var. 1982 yılının ilk 8 aylık döneminde toptan eşya fiyatları % 15.7 artmıştır. Geçen yılın aynı döneminde toptan eşya fiyatlarında artış oranı % 15.8 idi. Toptan eşya fiyatları, geçen yılki düzeyinde ona koşut bir gelişme gösteriyor. Ancak geçinme endekslerindeki yükseliş biraz daha hızlı, toptan fiyat endekslerine kıyasla. Ankara geçinme endeksi artışı % 18.1, İstanbul'da ise % 19 olmuştur. Genel endeks içerisinde de alt gruplara baktığımız zaman, genelde sınai hammadde ve yarı mamullerinde fiyat yükselişlerinin, gıda maddelerine kıyasla daha hızlı bir artış temposu içerisinde olduğunu gözlemleyiz.

Parasal genişlemelere baktığımızda, bu konuda elimizde bulunan en son rakam Merkez Bankası'nın 9 Eylül tarihi itibarıyla verdiği haftalık durum. Buna göre dolanım çıkarı-

lan banknot miktarı 499 milyarı aşmıştır. Bu, yılbaşına göre 112 milyar TL'nin üstünde bir banknot artışını ifade etmektedir. Banknot artışını yüzde olarak belirtirsek, 8 aylık dönemde artış % 29'dur. Merkez Bankası kredileri 848 milyara yükselmiştir. Mevduat rakamlarına baktığımızda, bankalardaki mevduat ilk 6 aylık rakamlara göre 1.7 trilyonun üstündedir. Krediler de buna paralel bir genişleme gösteriyor. Artış oranı mevduatta ve kredilerde ilk 7 aylık dönem itibarıyla % 15 dolaylarındadır. Gerek banknot hacmindeki genişleme, gerek kredi ve mevduat hacmindeki genişleme; resmi enflasyon hadlerinin üstünde görülmektedir.

Dış ödemelere ilişkin gelişmelere gelindiğinde, bu konuda da elimizde 7 aylık kesin rakamlar var. Buna göre dışsatımımız ilk 7 ay sonunda, bir önceki yıla nazaran % 30 dolaylarında bir artış göstererek 3 milyon dolara yaklaşmıştır. Dışalımımız ise yine bu dönem içerisinde bir önceki yıla göre yaklaşık % 5 bir düşüş göstermiştir. Geçen yılın ilk 7 aylık döneminde 5 milyar dolar olan dışalımımız, bu yıl 4.9 milyar dolara düşmüştür. Bunun sonucu olarak da dış ticaret açığımız, bir önceki yıla göre ilk 7 ayda 800 milyon dolar civarında bir gerileme göstermiştir. İşçi dövizleri konusuna gelince... İşçi dövizlerine ilişkin elimizde ilk 7 aylık kesin rakamlar var. Buna göre 1 milyar 148 milyon dolarlık bir işçi döviz girişi olmuştur. Bu, geçen yılki döviz girişine kıyasla bir miktar gerileme göstermektedir. Benim başlıca göstergeler itibarıyla sunabileceğim bilgiler bunlar... Sizlerin de ekleyeceğiniz bilgiler varsa rica edeyim.

ALKIN — Benim ilave edeceğim iki husus var. Bir tanesi inşaat. İnşaat hem kullanma izni, hem inşaat ruhsatı olarak baktığımızda; sayı olarak, metrekare olarak azalma var. Yatırımlar ve inşaat faaliyetleri açısından önemli bir gösterge. İkincisi,



AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Erol Manisalı (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Dr. T. Güngör Uras (Ak Sigorta A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı); tartışma sırasında toplu halde görüşüyorlar.

son yayınlanan rakamlarda eğer bir hata yok ise, Temmuz ayı içerisinde konsolide mevduatta, bir yerinde sayma gözüküyor.

AKGÜÇ — Banker olaylarından sonra bankalar arasında mevduat kayması var.

ALKİN — Ben de ek olarak bilgi bunlardan ibaret. Değerlendirmeyi daha sonraya bırakıyorum.

MANİSALI — Ruhsat sayısı ya-nıltabilir. Sebebi, vergi mevzuatındaki değişme. Ruhsat almak için başvurduğunuz zaman parayı peşin yatırılıyorsunuz; eskiden inşaat hemen yapılsa da ruhsatı alınıyordu. Şimdi vergi derhal ödendiği için gerçekten inşaat yapacaklar ruhsat alıyorlar, müteahhitlerin açıklamaları bu yönde...

AKGÜÇ — Son yıllarda üretilen konut sayısında bir azalma olduğu, inşaat sektörü ile ilgili sanayilerin

büyük bir bölümünde sıkıntı olduğu da bir gerçek.

dünya ekonomisi ne durumda?

ALKİN — Türkiye ekonomisinin bu sonbahar başlangıcındaki durumunu değerlendirirken, dünya ekonomisinde de ilginç şeyler oluyor. Onu da bir kere gözden geçirmekte bir yarar var. Zaten bizim de yöntemimiz, genellikle konjonktür tartışmalarında dünya ekonomisinin koşullarını da gözden geçirmek ve kendimizi dünya koşullarından soyutlamadan sorunlarımızı tartışmaya çalışmak ve böylece karamsar veya iyimser yorumların dozunu ayarlamak. Dünya ekonomisi koşullarına baktığımızda, doğrusu benim kanıma göre, Türkiye'ye ilişkin karamsarlığın çok daha üstünde bir karamsarlık dozu göze çarpıyor. Dünya ekonomisinde ard arda birtakım şoklar yaşa-

nyor. Arjantin ve Brezilya'nın dış borçlarının olağanüstü boyutlara varması, faizlerinin ve diğer servis yüklerinin ödenemeyecek bir duruma gelmesi; ardından Meksika'nın bankaları devletleştirmesi; A.B.D. ile Avrupa arasındaki Sibirya boru hattının tartışmasının siyasil yanının ekonomik yöne doğru da sarkmaya başlaması... Bu arada Fransa'da hükümetin önemli bir politika değişikliği cesareti göstererek fiyatlar yanında ücretleri de dondurması ve enflasyona karşı mücadeleyi hızlandıracaklarını beyan etmesi, İngiltere'de ödemeler dengesinin fazlalık vermesi ilginç olaylar. Avrupa bankacılığının önemli bir krizin eşliğinde olduğu şeklinde hayli karamsar yorumlar da var.

AKGÜÇ — Buna A.B.D.'ni de katmak lazım. Amerikan bankacılığının da bazı ciddi sorunları var.

ALKİN — Sorunları var ve Avrupa'ya kötü biçimde yansıyor. Çünkü Amerikan bankacılığı kendi kendisini kurtaracak mekanizmaları yaratmıştır ve yaratacaktır; ama Avrupa'da böyle bir entegre mekanizma olmadığından ve çok ayrı ulusal sistemler varolduğundan, «Avrupa bankacılığı daha büyük bir darbe yer.» şeklinde yorumlar yapılmakta. Uzakdoğu ülkelerinin de belli sorunları var. Önceleri Japonya'daki hızlı teknolojik gelişme Batı Avrupa ülkelerini ve A.B.D.'ni çok fazla rahatsız ederken, birden son birkaç ay içerisinde Güney Kore, Tayland, Hong Kong, Singapur gibi ülkelerin de bu teknolojik gelişmelerden en fazla darbe yiyen ülkeler görünümüne büründüklerini görmekteyiz. Bu ülkeler, Japon teknolojisi ile rekabet güçlüğü telaşı içinde, teknolojik gelişmeyi hızlandırmak için olanakları ölçüsünde büyük fonlar ayırıyorlar. Sanıyorum Güney Kore, 1.5 milyar dolara kadar varan büyük fonları bilimsel araştırmalara, teknolojik araştırmalara ayırmış durumda. Çünkü

biliyoruz bütün bu ülkeler, ucuz emeğe dayanan düşük maliyetli mallarla dünya pazarlarında rekabete çıkmışlar ve büyük başarılar elde etmişler, yüksek büyüme hızları sağlamışlardır. Fakat şimdi öyle bir duruma gelindi ki, Japon teknolojisindeki ilerleme hem aynı maliyet düşüşünü sağlıyor hem de daha kaliteli mallar üretimine olanak veriyor. Kalite yönünden daha üstün Japon malları ile dünya pazarlarında rekabet zorunluluğu küçüklü - büyüklü Uzakdoğu ülkelerini güç duruma soktu. Şimdi kalkınma stratejisini değiştirmek peşindeler. Örneğin Güney Kore'de sık sık tartışılıyor, «Acaba ucuz emek yoğun sanayileri kurmakla bir hata mı ettik?» diye. Şimdi de öyle bir aşamaya gelindi ki emek yoğun, teknolojik yoğunla atlamak zorundalar. Yöneticiler ve resmi ağzılar bu konuda iyimser, fakat bu dört ülkedeki işadamlarından yükselen sesler iyimser değil.

dünya ekonomisinde çanlar çalıyor mu?

Bir de Hong Kong'un özel durumu nedeniyle ayrı bir kötümserliği var, biliyorsunuz. 15 yıl sonra Çin Halk Cumhuriyeti ile birleşecek. Hong Kong borsalarında hisse senetleri fiyatlarında önemli düşmeler meydana geldi. Taşınmaz mal fiyatları da öyle. Büyük bir karamsarlık hüküm sürüyor Hong Kong'da. Bu karamsarlığı ortadan kaldırmak da pek kolay değil. Eğer Hong Kong'daki karamsarlık devam ederse, bölge ekonomisine ciddi bir darbe vurur. Japon teknolojisindeki bu büyük gelişmeye karşı, Batılıların tepkisi ile Uzakdoğu ülkelerinin tepkileri birbirinden oldukça farklı. Batılı ülkeler genellikle şikâyetçi olmakla beraber tedbirler almakta ve Japonya'yı yeni ödümler vermeye itme yönünde çalışmaktadırlar. Oysa Çin de dahil

Uzakdoğu ülkeleri, Japonya'ya karşı siyasal yönü de olabilecek sert tepkiler gösteriyorlar. Gazetelerde okuduğumuza göre; geçenlerde Güney Kore'de Japon turistleri otellere alınmadı, lokantalara alınmadı, taksilere alınmadı. Çin'de Japonya'ya karşı büyük gösteriler oldu. Giderek bu tepkilerin Japon mallarını boykota kadar varması ihtimali olduğu söyleniyor. Gerçekleşir mi, gerçekleşmez mi? Zaman gösterecek.



Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

A.B.D. ekonomisini biliyoruz. Faizleri düşürme yolunda bir eğilim ortaya çıktı. Ancak dolar ve altının karşılıklı oynaklığı dünya ekonomisini çok etkiliyor, ayrıca A.B.D.'nde öngörülen bütçe açığı bu kadar büyük boyutlarda devam ederse, acaba faiz hadleri uzun dönemde düşme eğilimini devam ettirebilir mi? A.B.D.'nin ekonomisinde neler olduğunu yakından izlemek de pek kolay değil. Biliyorsunuz Reagan yönetiminin ekonomik danışmanı değişti, 40 yaşlarında bir danışman geldi. Herkes o danışmanın ne yapacağını bek-

liyor. Çünkü bu danışman oldukça katı bir monetarist olarak tanınıyor, daha önce uygulanan ekonomik politikayı da oldukça sert bir biçimde eleştiriyor; istikrar politikalarının Amerika'da daha sıkı olarak izlenmesi gerektiğini savunuyordu. Şimdi herkes merak ediyor. Acaba işbaşında eleştirdiği yönde bir politika değişikliği yapabilecek mi? Tabii böyle bir değişiklik kolay değil. Japon ekonomisi, en ferah ekonomi görünümünde olmakla birlikte onun içinde de çok önemli bir kamu borçları, iç borçlar sorunu var. Bunun ileride birtakım enflasyonist beklentilere yol açması ihtimalinden bahsediliyor. Fakat biliyorsunuz Japonya kendi ekonomik tarihinin en düşük enflasyonunu yaşıyor. Son 12 aylık dönemde yıllık enflasyon hızı % 2'ye kadar indi. Japonya'da ödemeler dengesi sorunu olabilir mi? Böyle bir olasılıktan söz edilebilir.

Disardan baktığımızda dünya ekonomisinin koşulları da o kadar parlak değil. Hatta bizimkinden daha kötü diyebiliriz. Afrika'nın ve Güneydoğu Asya'nın sorunlarını tartışmıyoruz. Sosyalist bloka baktığımızda, bu blokta da çok önemli ekonomik sorunlar var. Doğu Almanya ve Sovyet Rusya'dan başka ekonomisini sağlıklı yürüten bir ülke yok gibi. Macaristan yukarıdan empoze ederek değil karşılıklı anlayış içerisinde 12 yıllık yeniden yapı oluşturma programını, başarı ile sürdürdü; fakat bu programın son yılı büyük şanssızlık, dünya ekonomisindeki bunalıma rastladı. O yüzden Macaristan önemli sorunlarla bu yıl karşılaşabilir. Polonya, Romanya ve Çekoslovakya'nın ekonomik durumlarını biliyoruz. Sovyet Rusya'da önemli bir tarımsal üretim sorunu var. Dünya ekonomisine ilk bakışta edinilen izlenim, özellikle Batılı yöneticilerin sorunlarını olduğundan fazla abarttığı şeklinde. Her olumsuzluğu dünya bunalımına yüklüyorlar. Halbuki kendile-

ri de bu bunalımın parçası, yahut bu bunalımı yaratanlar arasında bulunuyorlar. Bu tutumları bir politik eğilim gibi gözükmeye başladı. Çünkü devamlı dış etkilerden şikâyet ve sorunların abartılması şeklinde bir eğilim göze çarpıyor. Başlangıçta da belirttiğim gibi, Türk ekonomisinin sonbaharın başlangıcındaki durumuna bakarken, sanırım dünya ekonomisinin bu aylardaki konjonktürünün gidişini de yakından izlemek gerekmektedir.

AKGÜÇ — Acaba dünya ekonomisine ilişkin açıklamalarınıza bir-iki nokta eklenebilir mi? Bunlardan ilki faizlerde bir genel düşme. Sadece A.B.D.'nde değil, İtalya'da, Almanya'da reeskont faizleri düşürüldü. A.B.D. ile Avrupa arasındaki görüş ayrılığı yalnız Rusya'dan getirilecek doğal gaz boru hattı döşemesiyle ilgili değil, faiz konusunda da çok önemli görüş ayrılıkları var. Biliyorsunuz A.B.D. faiz hadlerini yüksek tutmak suretiyle bir ölçüde doların değerini, aşırı değerlendirilmiş olarak tutabildi. Ancak bu yüksek faiz politikasına A.B.D. içinden ve dışından tepkiler gelmiş durumda. A.B.D.'ndeki bankalardan biri sanırım çöktü, diğer bankalarda da önemli sorunlar başladı. Diğer önemli bir gelişme olarak OPEC ülkelerinin de durumuna değinmek lazım. OPEC ülkelerinde de o eski gönençli (müreffeh) durum, rahat durum ortadan kalktı sanırım. Bu ülkelerin bazıları dış ödemelerinde açık vermeye başladılar. Hatta bunların bir bölümü dünya finans piyasalarından kredi bulma arayışları içerisine girdi. O nedenle OPEC ülkelerinde de fon fazlası sorunu yavaş yavaş ortadan

kalkmaktadır. Petrol zengini Ortadoğu ülkelerinin dış gelirlerinin azalması, ödeme açıkları vermeye başlamaları, Türkiye'yi ilgilendiren gelişmelerdir.

MANİSALI — OPEC ile ilgili sayısal olarak bir bilgi vermek gerekirse, 1982'de ham petrol üretiminin % 8 düşeceği tahmin ediliyor. Bir de bu faizin düşürülmeye çalışılması, fiilen Batı Avrupa ve özellikle Kuzey Amerika'da düşmeye başlaması, büyük ölçüde enflasyon oranının bu ülkelerde 1982'nin ilk yarısında, geçen yıla kıyasla iniş göstermesine bağlıdır, diyebiliriz herhalde.

AKGÜÇ — Onunla birlikte sanırım bankaların ve bazı büyük firmaların bunalıma girmesi de faiz hadlerinin düşürülmesinde etkili olmuştur.

Şimdi dilerseniz Türkiye'nin izlediği politikaları genel olarak değerlendirmeye çalışalım. Türkiye'de yılın ilk 7-8 ayındaki ekonomik gelişmeleri sayısal olarak özetledik. Sayın Alkin, dünya ekonomisi hakkında açıklamalarda bulundu. Sayın Manisalı, Türkiye'nin izlediği ekonomik politikanın, bu çerçeve içerisinde bir değerlendirmesini yapar mısınız?

türkiye'de ekonomik durum, 24 ocak kararları ve ötesi...

MANİSALI — Türkiye'nin izlediği politikaları, stratejisi açısından değerlendirdiğimiz zaman, kısmen ideolojik kısmen de ideolojik olmayan hususlar var. İdeolojik olan hu-

◆ Hayat yokuşunu tırmanırken rastladığımız kimselere iyi davranalım. Çünkü inişte onlarla yine karşılaşacağız.

suslar şunlar : Pazar ekonomisi ağırlıklı ekonomiye karşı çıkanlar, genelde 24 Ocak kararlarına da karşı çıkmaktadırlar. İkinci husus, 24 Ocak kararlarının felsefesini benimseyenler de ikiye ayrılıyorlar. Bunların bir kısmı ekonomik istikrarı savunuyorlar. Diğer bir kısmı ise, enflasyonist bir döneme girilmesi sonucu ekonomide rahatlığın ortaya çıkabileceğini ileri sürüyorlar. Bildiğiniz gibi, 1 Temmuz 1980 kararlarından itibaren



Prof. Dr. Erol MANİSALI

faizin yükselmesi ve iç piyasada talebin düşmesi sonucu yavaşlayan devir hızları, firmaların işletme sermayesi ihtiyaçlarını artırarak kredi talebinin katı olarak ortaya çıkmasına yol açıyor. Bu gelişmeleri dikkate alan bir grup, iç piyasada bir rahatlama yapılmasını öneriyor. Bu rahatlama nasıl yapılır? Emisyonla yapılır. Öneri özetle şu : Parayı, ister KİT'ler kanalı ile ister taban fiyatları ile, ister kamu harcamaları ile veya diğer yollarla enjekte edin; bunun sonucu talep enflasyonu diyeceğimiz bir enflasyonla firmalara bir rahatlık getirilsin.

Şimdi ilginç bir durum var. İstanbul Sanayi Odası (İSO)'nın 500 büyük firma araştırmasının sonuçları şu durumu ortaya koymuştur. 500 büyük firmanın satış hasılatı % 56 artıyor nominal olarak, geçen yıl. Reel olarak satış hasılatında bir gelişme yok. Bunun yanında «kâr/satış hasılatı» oranına bakıyorsunuz, bir önceki yıla nazaran % 10'dan % 5.7'ye düşmüş. Bu ne demektir? Maliyetlerde satış hasılatındaki artışın çok üzerinde bir artış meydana gelmiş. Bu maliyet artışı da büyük ölçüde kredi maliyetlerinden kaynaklanıyor. Tamamen değilse bile büyük ölçüde kredi maliyetlerindeki artıştan kaynaklanan bir olay. Bunu şimdi tersine çevirip, piyasada enflasyon yolu ile bir rahatlatma yolu öneriliyor bazı kesimlerce. Şimdi bu durumda genel bir değerlendirmeye yaptığımız zaman, Sayın Akgüç'ün de özetlemiş olduğu gibi, 1982'nin ilk yarısında kantitatif olarak ortaya çıkan ekonomik göstergeler genellikle pozitiftir. Sayın Alkin'in eklediği dünya konjonktüründeki bu daralmaları, gerilemeleri de gözönünde tutarsak, pozitiftir. Büyüme hızına baktığımız zaman pozitif bir büyüme hızı vardır. Ödemeler dengesinde bir iyileşme vardır. Enflasyon oranı Türkiye için makul bir düzeyde tutulabilmiştir. Yalnız iki negatif faktör vardır. Bunlardan biri gelir bölümündeki bozulmadır. İkincisi ise istihdamda iyileşmenin sağlanmamasıdır. Ben kişisel olarak gelir bölümünde bozulmanın devam ettiğine inanıyorum. Büyüme hızı ve üretim konusunda belki eklenecek bazı bilgiler var. Sanayide kapasite kullanım oranında artışlar görülüyor. İSO'nun yaptığı ilk çalışmada var, 1982'nin ilk yarısı itibarıyla. Birincisi ilk 3 aylık rakamları kapsıyor. Burada ağırlıklı ortalama gözönünde tutulduğunda kapasite kullanım oranı % 66.7. Bir önceki yılda bu % 62 idi. Yılın ikinci 3 ayında bu oran % 67'ye çıkmış. Bir yükselme denemez ama bir kötüleşme de yok.

Kapasite kullanım oranı bakımından 1981'e göre bir iyileşme var. Diğer husus da ithalattaki gerilemeye rağmen üretimde ve büyüme hızında ortaya çıkan iyileşmeler ve ihracattaki hızlı artışlar... Bunlar, katma değer açısından da genelde pozitif bir gelişmenin ortaya çıktığını gösteriyor. Bununla beraber, tekrar edeyim: Yurtdışında belirttiğim gelir bölüşümündeki bozulmayı ve işsizlik oranında iyileşmenin sağlanamamasını negatif faktörler olarak ifade etmek gerekiyor.

AKGÜÇ — Finans kesiminin içinde düşmüş olduğu bunalımı da bu olumsuz gelişmelere ekleyebilir miyiz?

MANİSALI — Yıl sonuna doğru finans sektöründeki krizin ortaya çıkması dolayısıyla önemli bir bunalım var. Burada meseleyi açık bir şekilde ortaya koymamız için basite indirgememiz gerekiyor. (1) Yüksek faiz oranlarında bile bankacılık kesimi kârlı çalışmamaktadır. (2) Bankacılık kesimi ile ilişkisi olan; bir ucunda tasarruf sahibi, öbür ucunda krediyi kullanan iş kesimi... Her iki kesimin de sıkıntıları vardır. Bir defa, % 40'ın altındaki net faizi acaba biz bir pozitif faiz olarak ne oranda değerlendirebiliriz? % 40'ın altında net bir faizin şu anda negatife dönmek üzere olduğu kanısındayım. İkinci husus krediyi kullananlar açısından, özellikle iç piyasadaki daralma dolayısıyla bunların karşılaştıkları geri ödemedeki güçlükleri ve krediyi hiçbir zaman yatırım kredisi olarak değil işletme sermayesi kredisi olarak

talep etmeleri, esnek olmayan bir kredi talebi yaratmaktadır.

türkiye'de serbest piyasa mekanizması işledi mi?

URAS — Sayın Manisalı son ekonomik durumu değerlendirirken, ideolojik yaklaşımlardan, bir de felsefe değişikliğinden bahsettiler. Ben bu konuda şunu söylemek istiyorum: Sayın Manisalı'nın da belirttiği gibi, Türkiye'de 24 Ocak kararları ve sonraki ekonomik gelişmeler değerlendirilirken, ekonomik değerlemeler bir ideolojik ve felsefi yaklaşıma da bağlanıyor. Zannederseniz Türkiye'de 24 Ocak kararlarına kadar ekonomik tartışmalara «ideolojik ve felsefi bir temele dayanıyor» şeklindeki bir argüman pek getirilmezdi. Şimdi Sayın Manisalı, ideolojik yaklaşım olarak serbest piyasa mekanizmasından bahsettiler. Pazar ekonomisi ağırlıklı bir ideoloji olarak bundan söz ettiler. Felsefi olarak da enflasyondan yana olanlar, enflasyona karşı olanlar diye bir ayırım yaptılar.

MANİSALI — Hayır, o pazar ekonomisine karşı olanlar içindi. Pazar ekonomisini benimseyenler içinde de iki grup var dedim. Bunlardan biri, soruna kısa vadeli bakanlar. «Hemen enflasyon yapalım; ekonomi rahatlar, piyasa rahatlar, biz de biraz rahatlarız.» diyenler. Bir de, biraz daha sıkışmanın devamından yana olanlar var.

URAS — Ben şuna inanıyorum ki, 24 Ocak kararlarından sonra felsefe, ideolojide hiçbir değişme olmamıştır. İdeolojik yaklaşımlar da aynıdır, felsefe de aynıdır. Çünkü bence 24 Ocak kararlarından sonra da Türkiye'de serbest piyasa mekanizması diye bir şey yok. Eskiden ne ise piyasa mekanizması, aynı durum

◆ Okumak bir insanı doldurur, konferans hazırlar, yazmak ise tamamlar.

Francis Bacon

devam ediyor. 24 Ocak'la yeni bir sistemin getirildiğine ve uygulandığına inanmıyorum. İkincisi, enflasyon konusunda da, daha önceki gelişmelere göre, sıkı bir para politikası ile olumlu şeyler yapıldığını sanmıyorum. Kısaca özetleyeyim : Serbest piyasa mekanizması diye bir şey zaten Türkiye'de yoktu. 24 Ocak'tan sonra da bir değişiklik olmadı.

MANİSALI — Serbest piyasa mekanizması değil de, «pazar ağırlıklı yaklaşım» diyelim.

URAS — Pazar ağırlıklı yaklaşım da yoktu, gene de olmadı. Pazar ağırlıklı bir yaklaşım olması için fiyatların serbest olması gerekir. Fiyatların, devlet tarafından veya başka bir organ ya da tekeller tarafından tespit edilmesi arasında bir fark yoktur. Bunlar piyasa fiyatı değil idari fiyatlardır. İşte bu konuda temelde bir değişiklik olmadı. Bir örnek vereyim : Eskiden çimento fiyatlarını Sanayi Bakanlığı tespit ediyordu. Şimdi, Sanayi Bakanlığı'nca «çimento fiyatları serbest bırakılmıştır» dediği an. Çimento Müstahsilleri Birliği'nin toplanıp tespit ettiği fiyatlar açıklanıyor. Fiyatları, Sanayi Bakanlığı veya Çimento Müstahsilleri Birliği tespit etmiş, ben arada bir fark görmüyorum.

MANİSALI — Çift fiyatlar. Sanyın Uras. 24 Ocak öncesi temel mallardaki çift fiyatlar...

URAS — Eğer siz oligopolcü, tekelci kârları meşrulaştırmak isterse- nız, çift fiyat ortadan kalkmış olur. Müsaadenizle bu konuya tekrar geleceğim. 24 Ocak'tan sonra birçok konuda tahditler kaldırılmadı, iç piyasaya üretimi artırıcı yeni girişler olmadı. Ben tüm bu sınırlamalara, piyasaya yeni girişlerin olmasına bakarak, pazar ağırlıklı ekonomi olduğu kanısında değilim. Çift fiyat neden teşekkül ediyordu? Şimdi ona gelelim. Çünkü piyasadaki talebin

büyüklüğüne karşı arz yetersizdi ve bazı malların fiyatları konusunda devletin belli sınırlamaları vardı. Çift fiyatın kalkmasının en mantıklı nedeni arzın artması olur. Halbuki 24 Ocak'tan sonra tam tersine birçok mallarda arz daha fazla kısıldığı halde çift fiyatlar ortadan kalktı. Çünkü geniş kitlelerin reel geliri o kadar fazla düştü ki, bunun sonucu olarak çift fiyatlar kalktı.

MANİSALI — Katılmıyorum. Serbest piyasa mekanizmasına gitmek için ille de arzın artması diye bir koşul yoktur.

URAS — Halkın satın alma gücünü düşürürseniz, üretim artmasa hatta azalsa bile, çift fiyatları ortadan kaldırırsınız. Bunun en son örneği tekel maddeleri. Bu yıl tekel ürünleri üretimin azalmasına rağmen, 24 Ocak öncesi çift fiyatlar tekel maddelerinde görülüyor. İkinci nokta, enflasyon felsefesi. Bu da çok tartışılıyor. Bazı kimseler enflasyon içinde gelişmeyi istiyor. Bazı kimseler ise, «Artık biz istikrar içinde geliyoruz.» diyorlar. Bu da doğru değil gibi geliyor bana. Çünkü enflasyon nasıl önlenir? Üretim artırılarak önlenir. Denk bütçe ile önlenir. Merkez bankası kredileri kısılarak, para arzı sınırlandırılarak önlenir. Halbuki 24 Ocak kararlarından bu yana üretim artmadı. Bütçe denkiği sağlanamadı. Merkez Bankası kredileri büyüyor, para arzı büyüyor. Ben bu göstergelere bakarak enflasyonun durdurulduğuna kani değilim.

MANİSALI — (1) Fiyatın belirlenmesi bakımından pazar ağırlıklı ekonomi dediğimiz zaman, meseleyi tabii rölâtif (göreceli) düşünüyoruz. Mutlak olarak değil. Kamunun fiyat belirlemeleri, ister sosyal ister politik yönü olsun, 24 Ocak'tan sonra hafifledi. (2) Mal giriş çıkışları, ihracat ve ithalat yapısı ile ilgili olarak... İhracatı teşvik ettiğim zaman, dış talebi canlandırıyorum, iç üretim

İçin: İç talebi kısıtığım zaman, ithal mallarına karşı da talebi kısıtmış oluyorum. 24 Ocak kararlarında bütün bunlar birlikte yürütülmüştür. İç talep kısılmıştır. İç talep kısılrken aynı zamanda fiyatlara idari yünden müdahaleler de ortadan kaldırılmıştır. Bütün bunlar pazar ekonomisi ağırlıklı yapıya bir yaklaşımdır. Eksiktir, kötü işlemektedir; bunlar ayrı meseleler; yön olarak pazar ekonomisine doğru bir gidiş vardır. Enflasyon meselesinde, enflasyonu önlemek için üretimi artırmak gerekir. Ancak bu sav, uzun vadede geçerlidir. Kısa ve orta vadede enflasyonu önlemek için belki de üretimi azaltmak gerekir. Tabii kimse üretimi azaltmak istemez, ama antienflasyonist politika sonucu üretim azalmış olur. Batı Avrupa'da birçok gelişmekte olan ülkede de durum böyledir. Kaldı ki Türkiye'de antienflasyonist politikaya rağmen üretimde önemli azalma olmamıştır. Bunu da gerçekçilik açısından belirtmemiz gerekir. Sayın Akgüç rakamları verdi. 1982'nin ilk yarısı ile ilgili olarak, 1981 için de elimizde bazı rakamlar var. Sayın Uras, dediğiniz uzun vadede doğrudur. Enflasyonu durdurmak için tabii uzun vadede üretimi artırmak gerekir. Ama kısa ve orta vadede -bu orta vade asgari üç yıllık bir dönemi kapsar- genelde, belki üretimi kırmak bile gerekebilir. Bunu Türkiye için söylemiyorum.

oynak göstergelere dayanarak sağlıklı değerlendirmeler yapılabilir mi?

URAS — Sayın Manisalı, Türkiye'de üretim artışlarından, büyüme hızından ve fiyatlardaki nispi istikrardan bahsettiler, pozitif değişimler olarak. Fakat bu arada bir mü-

dahalesinde de Sayın Akgüç, Türkiye'de rakamlara güvensizlikten söz ettiler. Şimdi ben bu rakamlara güvensizlik ve Türkiye'deki rakam eksikliğine değinmek istiyorum, çok önemlidir. Çünkü siz de takdir edersiniz ki, ekonomideki gelişmeleri değişik yerlerden gelen bilgilerle izliyoruz. Elektrik kullanımı sınıai üretim artışı için çok büyük gösterge. Petrol kullanımı çok önemli bir gösterge. İthal girdileri diğer bir gösterge... Bir ülkede elektrik enerjisi üretimi artmazken, ham petrol ithalatı azalırken, ithal girdileri reel olarak azalırken, sınıai üretim nasıl artar? Sınıai üretim artışına ilişkin endişelerim bu göstergelerden doğuyor. Tarımsal üretime gelince... Tarımsal üretimde geçen seneki bir olay beni çok ürküttü. Biliyorsunuz geçen yıl buğday üretimi rakamları konusunda bir tartışma çıktı. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 17 milyon ton, DPT 15 milyon ton, dedi. Ondan sonra uyduracılığı ile tespit yaptırıldı. 12 milyon ton olarak tahmin edildi. Şimdi siz milli gelir hesabını DİE'nün 17 milyon ton buğday üretimi tahminine göre hesaplıyorsunuz. DPT 15 milyon tona göre yapıyor. Uydudan gelen bilgilere göre 12 milyon ton. Şimdi bu tahmin farklarını, yanlışlıklarını yaygınlaştırırsak, Türkiye'deki milli gelir hesaplarına ne kadar güvenebileceğimiz ortaya çıkar.

Milli gelir hesaplarında önemli bir faktör de zımnı deflatör. Yani fiyat artışı deflatörü olarak neyi kabul edeceksiniz? Fiyat artışı deflatörü olarak eğer bu sene Türkiye'de DİE örneğin % 32 derse, % 5 kalkınırız; eğer zımnı deflatörü % 40 olarak kabul ederse, Türkiye'de milli gelir reel olarak gerilemiş olur. Şimdi bu kadar oynak göstergelere bakarak sağlıklı izleme ve değerlendirmeler yapmamız çok güç. Bir ekonomide anlamlı göstergeler nelerdir? Bir kere yatırımlar artıyor mu? Ekonomik iyi gidiyorsa, pozitif bir gelişme varsa, ya-

tırımların artması lazım. Yatırımlar konusunda çok ciddi rakamlar yok. İstihdam rakamı yok. Ama bir işsizlik olduğu meydanda. İhracat ve ithalat rakamlarımız var, güzel. Ondan sonra ödemeler dengesi rakamlarımız var. Fiyatlar konusunda da şüphelerimiz var. Halkın gelir düzeyini hiç bilmiyoruz. Ama reel gelir düzeyinde de önemli bir düşme olduğu görülüyor. Bunun yanında menfi olarak yorumlanacak diğer gelişmeler



Dr. T. Güngör URAS

var. İşte Sayın Akgüç'ün belirttiği gibi parasal göstergelerde büyüme, bütçenin açık vermesi, vergi tahsilat oranının düşmesi, döviz kurundaki devamlı değişimler, istihdam sorununun gözle görülür hale gelmesi, konut üretiminin düşmesi gibi... Şimdi; «24 Ocak kararları başarısız oldu da Türkiye bu duruma geldi. Eğer 24 Ocak kararları yerine bir başka ara program yaparsak, bütün bu sıkıntıları, sorunları atlatır, eski güzel günlere döneriz.» diyebilir miyiz?

sorunların kaynağı geçmiş yıllarda yapılan hatalardır

Gerçekte bütün bu sıkıntıların, sorunların kaynağı daha çok gerilere, 1960'lı yıllardan beri yaptığımız birtakım hatalara dayanıyor. Bunları da bir anda silmemize imkân yok. Biz, özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren ucuz kredi kullandık, ucuz dolarlar kullandık. Bununla bir sanayi kurduk. Bu sanayi, devamlı enflasyonla beslenen, tasarruf açığı devamlı dış yardım ve kredi ile kapatılan, talebi şişkin iç piyasayı hedef alarak üretim yaptı. Bunlar eski güzel günlerdi. Şimdi bu eski güzel günler hiçbir zaman geri gelmeyecek. Neden geri gelmeyecek? Dünyanın şartları değişti, Türkiye'nin şartları değişti... Eski güzel günler geri gelmeyecekse, biz bu sanayi yapıyı hemen değiştirelim, diye düşünebiliriz. Ancak, bunu da kısa sürede yapamayız. Çünkü, sınai yapıyı hemen değiştirmek için sanayie ihtiyaç var, dövize ihtiyaç var. Demek ki Türkiye'de esas sıkıntılar bundan sonra başlıyor. Eğer sorunları bu yönden ele alırsak, bence daha ciddi bir yaklaşım içine girmiş oluruz.

MANİSALI — Bugün Türk ekonomisinde özellikle sanayiden gelen şikâyetlerin arkasında şu gerçek yatıyor: 24 Ocak kararlarından sonra Türk sanayiindeki yeknesaklık değişti. Özellikle ihracatı teşvik politikaları ve iç talebin kısılması; bazı firmaları ve bazı sektörleri yukarıya doğru iterken, iyileştirirken; bazıları da aşağıya çekti. Lorenz eğrisi eksenden uzaklaşmaya başladı. Şimdi bu durumdan eski şikâyetçiler, çok daha fazla şikâyetçi oldu. Eskiden az şikâyetçi olanlar, biraz daha az şikâyetçi oldular. Şikâyetlerin yoğunluğu değişti, dağıldı. Ama benim tahminim, iyileşmeye giden firmaların

ağırlıkları daha fazladır. Bugün sanayide artık eski yeknesaklıktan, alışılmış yapıdan, kompozisyonundan bir uzaklaşma söz konusudur. Ancak başta hepimizin görüş birliğine vardığı gibi, iç talep kısılmasına ve dışa itme politikasına Türk sanayii rahat bir karşılık vermemiş, hemen bir uyum sağlayamamıştır. Belki bu karşılığı 8-9 yıl içinde, daha yumuşak bir geçişle verebilirdi. Uyum sağlamayı 2-3 yıla sıkıştırınca, bu sıkışıklığın sıkıntılarını çekmektedir. Bu şekilde de konuyu tartışmamız gerekir kanısındayım.

AKGÜÇ — Türkiye'de tartışmalar daha çok para politikası üzerinde yoğunlaşıyor. İzlenen politikanın yumuşatılması, gevşetilmesi önerileri var. Türkiye'de hakikaten sıkı bir para politikası var mı? Bunun göstergeleri ne? Konuya açıklık getirmek amacıyla bazı rakamlar sunayım. 24 Ocak kararından önce emisyon hacmi 183 milyar TL idi. 1982 Eylül ayı başı itibariyle bu rakam 499.2 milyar TL'ye yükseldi. Buna göre 24 Ocak 1980'den itibaren dolanımına 317 milyar TL çıkarıldı. Yine 24 Ocak kararları alındığı zaman, mevduat hacmi 490 milyar TL, kredi hacmi de 456 milyar TL idi. Bu rakamlar günümüzde 1.7 trilyonu aşmıştır. Merkez Bankası kredileri de 382 milyar TL'den 900 milyar liraya yaklaşmıştır. Parasal göstergelerde, cumhuriyet döneminde görülmemiş, büyük boyutlarda genişlemeler gözleniyor.

sıkı para politikasının göstergeleri

ALKİN — Sıkı para politikasını iki şey gösterebilir bize. (1) Emisyon-daki artış temposu yavaşlıyor mu? (2) Para talebindeki artış temposu yavaşlıyor mu? Rakamlara baktığımızda, gerçi siz 24 Ocak 1980'den bu

yana çok önemli bir emisyon artışı olduğunu söylüyorsunuz ama, yıllık artış oranlarına baktığımızda; bir yavaşlama temposu, önemli olmasa da bir yavaşlama temposu görülüyor.

AKGÜÇ — Yavaşlama reel olarak mı, nominal olarak mı? Bu konuda da açıklığa kavuşmak lazım.

ALKİN — Nominal olarak söylüyorum. İkincisi, para talebindeki durum. İşte burada reel artış çok önemli. Çünkü, aslında faiz hadleri yükseldiğinde, doğal olarak para talebinin daralması gerekiyor. Oysa finans sektörüne baktığımızda, orada çalışan uzmanlar, sorumlular; böyle bir eğilimle karşılaşmadığını, tam aksine faiz yükseldiği halde para talebindeki artışın devam ettiğini söylüyorlar. Şimdi tabii bu durum, biraz teknik konuşacak olursak, para talebi eğrisinin kaymasından meydana gelmektedir. Sizin bir görüşünüz vardır Sayın Akgüç: Özellikle para arzı hesabı yapılırken, Türkiye'de klasik tanımdan mı, emisyon artı vadesiz mevduat üzerinden mi gidelim; yoksa bu paranın kullanımı demek olan kredi hacmine mi bakalım? Kredi hacminin bugünkü boyutlarına baktığımızda ve bunu fiyat endeksi ile deflate ettiğimizde, yaklaşık olarak bugünkü kredi stokunun reel değerinin 1977 yılının Aralık ayına eşit olduğunu görüyoruz. Oysa o günden bugüne herhalde üretim kapasitesinde de bir artış meydana gelmiştir. Şu halde çok rahatlıkla söyleyebiliriz ki; kaba bir gösterge olmakla birlikte, Türkiye'nin bugünkü üretim kapasitesine, bu kredi stoku hacmi dar gelmektedir.

AKGÜÇ — Yalnız burada 24 Ocak öncesi ve sonrası diye bir ayırım yapmak lazım. 1978 ve 1979 yıllarında reel bir düşme söz konusu iken, 1980 yılından itibaren reel bir genişleme var. 24 Ocak kararlarından itibaren

fiyatlar % 180 dolaylarında artmıştır, halbuki kredi genişlemesi % 270'in üstündedir.

MANİSALI — Şimdi firmaların özellikle sanayide kredi taleplerini belirleyen şartlarda değişiklik olduğundan, iç talepteki kısılma dolayısıyla bunların reel nakit girişlerinde azalma oldu. O dış kaynak ihtiyacını fazlasıyla artırdı. Özellikle işletme sermayesi bakımından.

AKGÜÇ — 1978 - 1979'da emisyon artışı vardı, ama fiyat artış oranı daha yüksekti. Eğer fiyat endeksi ile deflate edersek, gerçekte 1978 - 1979-



Dr. Öztin AKGÜÇ

da bir para daralması olayı vardı. 1980'den sonra bunu görmüyoruz. 24 Ocak'tan bu yana dolanım çıkarılan banknot miktarında artış oranı % 270'in üzerinde. Halbuki bu dönemde resmi fiyat artış oranı % 180'dir.

MANİSALI — Ama iç piyasada talep baskısı var mıydı 1979'da? Vardı. Firmaların nakit girişleri çok yüksekti. Firmaların fon yaratması, kre-

di talebini rahatlatıyordu. Firmalar kuyrukta mal satıyor, almış oldukları avanslarla finansman ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü karşılayabiliyorlardı.

AKGÜÇ — 1980'den sonra şöyle oldu. Resmi enflasyon oranlarına kıyasla, gerek emisyonda, gerek mevduatta, gerek kredi hacminde daha hızlı genişleme görüldü. Karşılaştırmaları 24 Ocak'tan başlamak üzere yapalım. Parasal büyüklüklerde reel artışlar var. Bu yıl resmi enflasyon oranı ilk 7 ay için % 16 dolaylarında, emisyon artışı % 30'a yaklaştı.

enflasyon oranı doğru hesaplanıyor mu?

MANİSALI — Bu demektir ki, enflasyon oranı da gerçekçi değil aslında, 1982'nin ilk yarısı için. Bunun % 20'nin biraz üstünde olması gerekir.

AKGÜÇ — Acaba Türkiye'de enflasyon oranı mı doğru değil? Yoksa Türk ekonomisi öyle bir duruma girdi ki, para pompalamak yoluyla ekonomide bir hareket meydana getirmek olanağı mı azaldı?

MANİSALI — İki de doğru.

AKGÜÇ — Buradaki tanı (teşhis) ileride izlenecek politikalar bakımından çok önemlidir.

URAS — Bu tartışmalara ilişkin bir tereddütümü de söyleyeyim. Sayın Manisalı, ciddi birtakım tartışmalara dayalı olarak dediler ki, Türkiye'de kapasite kullanımında artış var. Halbuki öbür taraftan da iç talepte daralma var, diyoruz.

MANİSALI — Talep baskısı da-
raldı.

URAS — Şuraya gelmek istiyorum. Eğer sanayiciler geçen yıldan daha fazla üretimde bulunuyorlarsa,

bu malları ya satıyorlar, ya da stok birikimi yapıyorlar. Stok birikimi de olmadığına göre...

MANİSALI — Anlaşmıyoruz. Bir örnek vereyim. 1978 yılında talebin en şiddetli olduğu dönemde bir firma, üretimini kısarak fiyatları artırabiliyordu. Çünkü ürettiği mala karşı tatlı bir talep vardı. Kapalı bir ekonomi olduğu için bunu yapabiliyordu.

URAS — Bugüne gelelim. Bugünü nasıl düşünüyorsunuz? Geçen yıla göre kapasite kullanımı arttı, diyorsunuz. Demek ki o zaman iç talep düşmüyör, iç talep eski canlılığını sürdürüyor.

MANİSALI — Satışlar arttı. Talep baskısı yok. Ama satışlar arttı.

URAS — Burada da bir açıklığa varmak istiyorum. Bilmiyorum, belki ben yanlış düşünüyorum. Şimdiki kapasite kullanımı eskisinden düşük değil, hatta geçen yıllara kıyasla bir miktarda yüksek. O halde sanayi ürünlerine karşı talep düşmüyör, talep artıyor demektir.

ALKİN — Eğer Gayrı Safi Milli Hasıla artıyorsa, öyle demektir.

URAS — Ama öbür taraftan da sanayi kesimi; «Mal satamıyorum, durgunluk var.» diye şikâyet ediyor. İç pazar daraldı, deniliyor.

MANİSALI — O ayrı şey. Talep baskısı yok.

URAS — Yani biz ne yapıyoruz? Bu mallar stokta mı duruyor?

MANİSALI — Yok satılıyor. Nakit talep baskısı, moneter talep baskısı ayrı şey, fiili üretim ayrı şey. Ben ekonomiyi dışa kapatırım, ithalata miktar kısıtlaması getirir, transferleri zorlaştırırım. Bu durumda firmalar çok rahat satarlar, üretimlerini kısarlar, fiyatlarını yükseltirler, reel olarak kâr hacimlerini artırırılar.

Karşılarında bir talep baskısı vardır. Üretimlerini dahi düşürebilirler, kapasite kullanım oranı düştüğü dönemlerde çok şiddetli talep baskısı olabilir. Yanılıyor muyum?

URAS — Açık olalım. Bugün piyasada talep var mı, yok mu?

ALKİN — Olmaz olur mu? Tabii var. Bir talep artışı olmasa, nasıl olur da «Gayrı Safi Milli Hasıla artıyor.» deriz. Stoklar olduğu yerde saydığına göre, daha fazla üretilmiş ve satılmış demektir.

MANİSALI — Moneter talep baskısı düşmüştür.

URAS — Sayın Akgüç, ben burada tatmin olmadım. Önemli sanayi kollarının -otomotiv, inşaat, beyaz mallar vsr.- kriz içinde olduğu söyleniyor. İç talepteki düşmenin, üretim artışını frenlediği şikâyeti var. Diğer taraftan satışlar artıyor, piyasada canlı diye bir sonuca varıyoruz.

AKGÜÇ — Otomotiv sanayii için söyleyeyim. 1980-1981'de üretimde çok önemli düşüşler olmuştur. 1982'nin ilk 6 ayında artış vardır. Hatta binek arabası üretiminde dahi; ancak 1978 düzeyini henüz bulamamıştır. İnşaat sektörüne baktığımızda; yapı izinlerinde, alınan ruhsatlarda, sayı ve metrekaresi olarak düşüşler görüyoruz. 1980 yılından itibaren üç yıl üst üste inşaat sektöründe özellikle konut üretiminde bir gerileme olduğu gerçek.

MANİSALI — O gelir bölüşümünün bozulmasındandır.

URAS — Dayanıklı tüketim mallarında düşme var, deniliyor. Var mı, yok mu?

AKGÜÇ — Bu konuda elimizde üretim ve satış rakamları yok. Üstelik sektör bazında çok ayrıntıya girersek, bir sonuca varamayız. 1980

ve 1981 mİlİİ gelir tahminleri ne de-
recede gerçekkçi? Bunu çok iyi orta-
ya koymak lüzum. Bu yıllara ait ge-
ller tahminleri, çeşitli yönlerden ir-
delenmediğı için benim ciddi kuşku-
larım var.

neler uygulandı? nereye gelindi?

ALKİN — Baştan başlayalım ve
24 Ocak'tan sonra ne olduğunu tes-
pit etmeye çalışalım. Neyin uygulana-
nıp nereye gelindiğini teşhis edelim.
O zaman tartışmamızı belki daha
sağlıklı bir yere getiririz. 24 Ocak
kararları ile ne amaçlandı? Sıkı pa-
ra politikası vasıtasıyla iç talebi da-
raltmak, olabildiğı kadar dış talebi
İhracatı uyarak takviye etmek ve
böylece ülkenin döviz dengesini sağ-
lamaya çalışmak. Çünkü ilk baktı-
ğımızda, bizi 24 Ocak 1980'e götüren
sorunun, bir döviz darboğazı oldu-
ğunu görmemiz lüzum. Enflasyon,
gelir dağılımını bozan sosyal ve bü-
yük bir dert olarak gözüktü. Ama
Türk ekonomisini durduran gerçekte
döviz darboğazı idi. Döviz darbo-
ğazı azaldı mı? Amaçlanan gerçekte-
leşti mi, gerçekleşmedi mi? Eğer
gerçekleşmişse, istikrar politikası uy-
gulanmasında bir adım atılmış de-
mektir. Yorumumuz böyle olmalı.
Şimdi bu, dar para politikasıyla mı
sağlandı? Başka bir nedenle mi ol-
du? Bunu tartışalım. Eğer dar para
politikası olarak nitelendirdiğimiz
bir politika uygulanmış ve bundan
dolayı da fiyatlarda bir düşme sağ-
lanmışsa, demek ki dar para politi-
kası başarılı olmuştur. Yok eğer dar
para politikası uygulanmamış diyor-
sak, o zaman fiyatları ne düşürdü?

MANİSALI — Talep baskısında
düşme var.

ALKİN — Onu diyorum zaten.
Fiyatların artış hızını ne düşürdü?

Üretimi olumsuz yönde, talebi olum-
suz yönde ne etkiledi? Başka bir fak-
tör mü vardı? Eğer bunu teşhis eder-
sek, bu tartışmayı daha sağlıklı bir
hale getirebiliriz. 24 Ocak'tan sonra
olanları teşhis edelim. Bunlar sıkı
para politikası ile mi oldu? Döviz
kur'unun düzeltilmesiyle mi oldu?
Önce bunu teşhis edelim, ondan son-
ra bu politikanın başarısına bakalım.
24 Ocak'tan sonra iç talep daraldı,
daha doğrusu iç talebin artış hızın-
da bir azalma meydana geldi. Bu da
fiyatların artış hızını düşürdü. İh-
racat da olağanın üstünde bir hızla
arttı. Bunların gerçek olduğunu ka-
bul ediyor muyuz, etmiyor muyuz?

AKGÜÇ — Fiyat artışlarını is-
terseniz şöyle analiz edelim. Türki-
ye'de yıllık fiyat artışlarının % 100'ü
aşması, 24 Ocak'tan önce değil, 24
Ocak kararlarından sonra oldu. Fiyat
artışı Türkiye'de en yüksek düzeye
24 Ocak'tan sonra ulaştı. 24 Ocak'ın
başarısı vurgulanırken, hep «% 100'ü
aşan enflasyon aşağı çekilmiştir.» de-
niyor. Ama aslında enflasyon hızı
24 Ocak'tan sonra % 100'ü aşmış idi.

ALKİN — O zaman şöyle bir teş-
his koyacağız: «24 Ocak kararları sı-
kı para politikası ile fiyat istikrarını
sağlamayı amaçlamıştı, ama hiç ol-
mazsa yılın ilk yarısında; (i) Özellikle
KİT mamullerine yapılan yüksek za-
mlar, fiyatlara yapılan yüksek za-
mlar; (ii) Sıkı para politikasının uy-
gulanmaması, tam aksine emisyonun
gene eski hızında devam etmesi yü-
zünden başarılı bir sonuç vermemiş-
tir.» diyebilir miyiz?

AKGÜÇ — Olayı şöyle yorumla-
yabilir miyiz? Fiyatlar Şubat 1980'de
% 30 oranında artırılmıştı. Bu, bazı
kesimlerin reel gelirlerini önemli öl-
çüde azaltan bir faktördü. İkinci
önemli bir etmen de, Yüksek Hakem
Kurulu aracılığı ile işçi ücretlerinde-
ki artışın dondurulması veya sınırlı
tutulması idi. Bu iki etmen, ülkede

gelir dağılımını, dolayısıyla talebi etkiledi.

ALKİN — Özellikle otomotiv sanayi ve inşaat kesimine yönelen talepteki büyük daralmayı yaratan unsurlardan bir tanesi olarak... Bakın işte o zaman teşhiste ortaya bir konu daha çıkıyor. Demek ki, tüm sektörlerle olan talepte bir daralma değil, özellikle gelir dağılımının da değişmesinden dolayı belli sektörlerin ürettiği mamullere karşı olan talepte büyük daralma meydana geldi. Böyledir diyebilir miyiz?

AKGÜÇ — Demin Sayın Manisalı da vurguladı, gelir dağılımındaki bozulmayı. İç piyasada bazı mallara karşı talepteki daralmayı, gelir dağılımındaki değişikliğin sonucu olarak yorumlayabilir miyiz?

ALKİN — O zaman şöyle bir duruma geliyoruz: Aslında sıkı bir para politikası uygulanmadı. Para artışı özellikle reel olarak, aynen devam etti. Fakat gelir dağılımındaki hızlı bozulma nedeniyle, bazı önemli sektörlerin mamullerine karşı talepte bir daralma meydana geldi.

AKGÜÇ — Yalnız reel geliri düşen kesimlere hitabeden malları üreten sektörlerde değil, ürettikleri mal ve hizmetler dışsattım konusu olmayan sektörlerde de aynı olay görüldü.

ALKİN — Sizin ortaya koyduğunuz görüşe göre; gelir düzeyi yüksek kesimin tüketimine dönük mallara yönelmiş talepte ise canlılık devam etti. Onların fiyatları hızla artmaya devam etti. Fakat öbür sektörlerdeki üretim birimleri, fiyatlarını düşürmeseler bile olduğu yerde saydırmak zorunda kaldılar. Bu iki grubun fiyatlarının tartılı ortalamasında, fiyat endeksi artış hızında bir düşme meydana geldi. Bu, enflasyonda bir düşme sayılabilir; ama aslında sıkı para politikasının ortaya çıkardığı bir

sonuç değil, gelir dağılımında bozulmanın, bazı kesimlerin reel gelirinin düşmesinin doğurduğu bir sonuçtur.

AKGÜÇ — Genel fiyat endeksi-ni, alt gruplar itibarıyla incelersek, bu görüşü destekler gelişmeler görü-biliriz. 24 Ocak'tan sonra nispi fiyat-lar, bazı sektörler aleyhine değişmiş-tir.

Sayın Alkin, yılın ilk 7 veya 8 ayına ait veriler var. Acaba yıl sonuna kadar gelişmeleri nasıl görü-yorsunuz? Başlıca makro değişkenler itibarıyla hangi büyüklüklere erişe-biliriz?

gelişmeler yıl sonuna kadar nasıl bir gidiş gösterebilir?

ALKİN — Ekonominin büyüme hızı, geçen yılki % 4.4 oranının biraz altında kalabilir. Tarım kesiminde, geçen yıla kıyasla daha hızlı; fakat sanayi sektöründe, daha yavaş bir büyüme olabilir. Fiyat artışları, geçen yıla paralel bir gelişme gösteriyor. % 30 dolaylarında bir yıllık fiyat artışı olağan görülebilir. Emisyon artışı, halen 500 milyar sınırına varmıştır. Yıl sonuna kadar bu sınırı aşması beklenebilir. Mevduat ve banka kredileri rakamları, herhalde 2 trilyonu aşacaktır. Ancak, gerek mevduat, gerek kredilerde artış hızı, geçen yılki oranların altında kalacaktır.

Dış ödemelere gelince... İhracatımız ilk 7 ayda 3 milyar doları bulduğuna göre, yıl sonuna kadar herhalde 6 milyar dolara ulaşacaktır. İthalatta geçen yıla kıyasla bir artış beklenmiyor. 9 milyar dolar olabilir. Hatta 9 milyarın altında kalabilir. Bu durumda dış ticaret açığımız 3 milyar dolar dolaylarında gerçekleşecek demektir. İşçi dövizlerinde ilk 7 aylık rakamlar, 2.5 milyar dolarlık bir döviz girişi hedefinin gerçekleşmiye-

ceğini gösteriyor. İşçi dövizleri 2 milyar doların biraz üstüne çıkabilir. Cari işlemler açığı ise, 1.5 milyar dolar dolaylarında beklenebilir.

AKGÜÇ — Sayın Uras, ekonomik gelişmeler hakkında sizin görüş ve değerlendirmelerinizi alabilir miyim?

URAS — Sayın Akgüç, şimdi önemli olan Türkiye'nin ekonomik durumu ne olacak, Türkiye nasıl bir yöne doğru gidecek? 24 Ocak kararları iyiydi - kötüydü tartışması bir yana, ortada bir gerçek var. İşin, «Ameleliyat başarılı geçti ama hasta öldü.» haline gelmemesi. Efendim, 24 Ocak kararları ortaya çıktığı zaman yapısal değişime tartışmaları bir ölçüde durdu. Acaba 24 Ocak kararları yapısal değişimde başarı sağladı da ondan mı durdu? Yoksa yapısal değişimden ümit kesildi de, onun için mi bu konuyu tartışmıyoruz?

AKGÜÇ — Yapısal değişmeden ne anlıyoruz?

24 ocak kararları ile yapısal düzeltmeler sağlanabildi mi?

URAS — Herkes yapısal değişimden başka birşey anlıyor, ama ben şunu anlıyorum : Önceki konuşmamda da belirttiğim gibi, 1960'dan beri biz sanayimizi yanlış, hatalı bir şekilde kurduk. Yani hem sanayii yanlış kurduk, hem talebi yanlış şekilde besledik. Şimdi bunları belli düzeltmelerle günün şartlarına uydurup, Türkiye'ye uygun bir sanayi yapısı meydana getirmek istiyoruz. Bu da tabii belli düzenlemelerle, ek yatırımlarla olabilecek bir konu idi. Şimdi görülüyor ki, 24 Ocak kararlarından sonra bu konuda da bir gelişme olmadı, açıkçası yapısal düzeltmeler sağlanamadı. Fakat buna karşı ne oldu? Sadece para aracı ile oynadık.

Ancak bunda da başarılı olmadığımız işte ortaya çıktı. Banker olayları, banka sistemindeki çöküntülerle bu da görüldü. Ama bizim de birşeyler yapmamız lazım. Oturup bekleyemeyiz. Yapacağımız şey nedir? Bence en büyük hatamız, nasıl bir ekonomi politikası izleyeceğimizi bilmememizdir. Türkiye ne yapacağı konusunda; ya yabancıların birşeyler yapmasını, kendisine tavsiyelerde bulunmasını istiyor; yahut da zamanla işler düzelir bekleyiş içinde kalıyor. Bu iki uç düşüncenin örneğini günümüzde yaşıyoruz. Biliyorsunuz hükümette bir değişiklik oldu. Aynı hükümet, aynı yönetim iş başında olduğu halde, bu değişim sonucunda Türkiye'de talebin yeni baştan canlanacağı, bütün sanayi kuruluşlarının rahata kavuşacağı, mali sistemdeki sorunların, tıkanıklıkların ortadan kalkacağı bekleyiş doğdu. Sonra bu bekleyiş devam etti, devam etti ve sonunda hiçbirşey yapılmadı. Bir de bu bekleyişler, Türkiye'de hiçbirşey yapılmamasına, zaman kaybına sebep oluyor.

Öte taraftan dışarıya bağıllık... Dışarıya bağıllık derken de, Türkiye mademki bir dünya içinde yaşıyor, tabii dışarı ile ilişkiler içinde olacak; ama her konuda dışarının tavsiyelerini beklemek de bana biraz garip geliyor. Mesela 24 Ocak kararları ile ve ondan sonra IMF'nin ve Dünya Bankası'nın tavsiyeleri doğrultusunda Türkiye belli politikalar izledi. Bu politikalara hatta o kadar sadık kaldık ki, dikkat buyurulursa Merkez Bankası haftalık raporlarının altında bir de IMF limitleri yayınlanıyor. «Merkez Bankamızın haftalık sonuçları böyledir, görüldüğü gibi IMF'nin limitleri aşılmamıştır.» denilmeye getiriliyor. Biz kendi kendimizi kontrol etmiyoruz da IMF'nin kalıbına göre durumumuzun böyle olduğunu ispat etmeye çalışıyoruz. Bunların dışında banka sistemimizde bir sorun var. Dışardan bir heyetin

gelmesini bekliyoruz. Kasım'da IMF gelecek, Türkiye'de banka sisteminin sorunlarını tespit edecek, sonra da bize ne yapmamız gerektiğini söyleyecek. Biz de ona göre banka sisteminde düzenlemelere başlayacağız. Bankacılık konusunda da kendimiz birşey yapmadan dışardan bir bekle-yiş içinde görünüyoruz. Bence hatalı olan, ümit kırıcı olan durum budur. Kısa sürede durumumuzu düzeltmek için birşeyler yapmayacağız; durum biraz daha vahimleşmeden, ifade yerinde ise tam dibe vurmadan yukarıya çıkma çabasını aramıyacağız. Biz daha hâlâ ayaklarımız tam suyun dibine vurmadığı için, eskisi gibi yüz-düğümüzü zannediyoruz. Her ne kadar kafamız da suyun altında ise de yüzdüğümüz kanısındayız. Bence bu hatalı bir tutum gibi görünüyor.

**türkiye ekonomisi
genelde kötü durumda
değildir, ama!..**

ALKİN — Ben şunu derim. İyi ki kendimizi kurtarmak için çok fazla dramatik şeyler yapmaya çalışmıyoruz. Benim kanıma göre, Türkiye ekonomisi, bazı sorunları olmakla birlikte genelinde kötü bir durumda değil. Özellikle dünya ekonomisinin koşullarına bakıldığında... Bugünkün-çok daha keskin birtakım politikalara başvurursak, daha kötüye gideceğimize endişesini taşıyorum. Bu politikada tabii birtakım düzeltmeler, ama aşırıya gitmeyen bazı düzeltmeler düşünülebilir. Benim korkum şu ki; Sayın Uras'ın fikrinin tam tersine, heyecanlı ekonominin sorunlarını gözümüzde çok büyütüp - toplum sorunlarından bahsetmiyorum - çok atak politika değişikliklerine girersek, asıl o zaman ekonominin tam dibe vurmasına neden oluruz. Bence belibaşlı düzeltmelerle ekonomiyi bu halinde bırakırsak, bundan çok da-

ha kötüye gitmez. Benim kanıma göre, zaten çok kötü durumda değiliz. Hatırlayacaksınız Sayın Uras, bundan kısa bir süre önce Türkiye'ye gelen bazı yabancılar, bir espri yapmışlardı: «Ne garip bir ekonomi ki sanayi güç durumda, sanayici güç durumda değil.» gibilerinden. Bu belki bir espri idi; ama aslında Türkiye'nin ekonomik durumunun abartıldığı kadar da kötü olmadığını vurgulayan bir espri...

AKGÜÇ — Ben bir kaygımı daha dile getireyim. Tartışmalarımızda, izlenen politikalarda daha çok meselelerin parasal yönü üzerinde durup, reel faktörleri ihmal mi ediyorsunuz?

ALKİN — Tabii ihmal ediyoruz.

AKGÜÇ — Ve bunun ikisi arasında bir ilişki kuramıyor muyuz?

ALKİN — Kuramıyoruz.

URAS — Örneğin?..

AKGÜÇ — Örneğin şu: Türkiye'nin bazı kesimlerinde bir kapasite yetersizliği var, ciddi darboğazlar var, altyapı sorunları var. Kalifiye işgücü eksikliği, özel ve kamu kesiminde yönetici açığı var. Teknoloji sorunları var. Büyümek istiyorsak, sermaye birikimini, teknolojik gelişmeyi hızlandırmak, işgücümüze belirli beceri ve yetenekler kazandırmak, üretimdeki darboğazları gidermek zorundayız.

URAS — Bunlar var da, konuları başka yönere de saptırıyoruz gibi geliyor bana, Sayın Akgüç. Türkiye'ye 24 Ocak'tan sonra bir de ideoloji ve felsefe kuşkusu geldi. Ekonomik değerlendirmeler, tartışmalar ideolojiye ve felsefeye bağlanıyor. «İşler kötüye gidiyor.» dendi mi, bunun ideolojiden kaynaklandığı söyleniyor veya «İyi gidiyor.» dendi mi, bu da bir ideolojik yaklaşıma bağlanıyor. Benim söyle bir inancım var: Türk ekonomisini yönetenlerin, yahut Türkiye'deki etkili güçlerin belli konular-

da fikir birliği var. Nedir bu fikir birlikleri? (i) Türkiye'de herkesin mülkiyet hakkına sahip oluşu, teşebbüs serbestisinin varlığı; (ii) Türkiye'nin demokratik parlamenter bir sistemle yönetilmesi, (iii) Türkiye'de karma ekonomi ilkesinin benimsenmesi ve uygulanması... Müsterek ilkelerin kısa sürede değişeceğine inanmıyorum. Şimdi bu genel ilkeler benimsendiğine göre, tartışmaları hemen ideolojiye buluşturacak yerde araçları daha iyi kullansak, metodlarımızı geliştiresek, daha iyi olmaz mı? Mesela sizin biraz önce belirttiğiniz konular. «Dışarıdan en iyi teknolojiyi alalım.» önerisi geldiği zaman, «Biz kendi teknolojimizi kendimiz üretiriz. Bizim milli teknolojimiz vardır.» diye konuya yaklaşmayalım. Bu tür yaklaşımın milliyetçilikle bir alakası yok. Burada ekonomik düşünmek lazımdır. Başka bir örnek vereyim. Bir iş için uzman getireceksiniz. «Efendim, bizim Türkiye'de de bu konuda çok iyi uzmanlarımız var.» cevabını alırsınız. Eğer yabancı bir uzmandan yararlanabilecekseniz, tabii getirtirsiniz.

Türkiye'de bir KİT sorunu var. Bu sorun KİT'lerin sisteminin, felsefesinin bozukluğundan değil; tamamen yönetim beceriksizliklerinden kaynaklanıyor. Meselelere ideolojiktir filan diyerek değil, ekonomik yarar açısından yaklaşalım.

ALKİN — Öğrencilik yıllarımızda hocalarımızın söylediği, bizim de pek

◆ Dinlemeyi öğrenirsen, kötü konuşanlardan bile faydalanabilirsin.

Plutarch

◆ Plan, gelecekteki belirsizlikleri azaltan bir araçtır.

Pierre Massé

kabul etmediğimiz, hatta içerlediğimiz iki nokta vardı: (1) İktisat bilimi, doğal bilimlere en yakın bilim dalı olduğu halde, özellikle üretimle ilgili konularla parasal konularla birleştirmede fire verir; (2) İnsan faktörü çok önemlidir. Bize bunları söyleyen hocalarımızın birçok noktada haklı oldukları bugün daha iyi ortaya çıkıyor.

tartışmaların özeti

AKGÜÇ — Türk ekonomisinde 1982 yılındaki gelişmeleri tartıştığımız bu toplantıda beliren görüşleri kısaca özetlemeye çalışalım.

1982 yılında Türk ekonomisinde görülen en olumlu gelişme, dış ticaret ve cari işlemler açıklarının önemli boyutlarda daralmakta oluşudur. Dışsatımın yılın ilk 7 aylık döneminde % 30'a varan bir artışa karşılık dışalım % 5'lik bir gerileme, 1982 yılında dış ticaret açığının 3 milyar dolar düzeyinin altına inebileceğini göstermektedir. Ancak 1982 yılında dışalımdaki gerilemenin analizinin yapılması gerekmektedir. Bu gerileme dış ödeme güçlüklerinden mi, yoksa ithal mallarına karşı bir talep düşüşünden mi kaynaklanıyor? Daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için bunun açıkça ortaya konulması gerekmektedir. Büyüdüğü ileri sürülen bir ekonomide, ciddi yapısal bir değişiklik de olmadığına göre, normal olarak dışalının artması gerekirken, gerilemesinin nedenleri irdelenmelidir.

Türk ekonomisinin uzun vadeli sorunları olan gelir dağılımı ve işsizlik sorunlarının çözümüne olumlu bir katkının getirilememiş olması; bilakis gelir dağılımındaki bozulmanın daha göze çarpıcı hal alması, başlıca olumsuz gelişmeler olarak görülmüştür. Bu olumsuz gelişmelere, Türkiye'nin ekonomik sorunlar gündemi-ne yeni giren, finans kesimindeki bu-

nalımın da eklenmesi gerekmektedir.

Türk ekonomisinde görülen sorunlar, değişik boyutlarda ve ağırlıklarda diğer ülkelerde de gözlenmektedir.

1981 ve 1982 yıllarında yıllık enflasyon hızının, ondan önceki üç yıla kıyasla yavaşlayarak % 30 oranı dolaylarına düşmesinin nedenleri konusunda, iki farklı yorum ortaya atılmıştır. Enflasyon hızındaki yavaşlamanın izlenen para politikasının sonucu olduğu görüşüne karşılık, olay bazı kesimlerin reel gelirlerinin düşmesi ve Türkiye'de gelir dağılımının bozulmasının bir sonucu olarak da değerlendirilmiştir.

Türkiye'de izlenen para politikasının niteliği, Türkiye'nin 1980, 81 ve 82 milli gelir tahminlerinin gerçekliği, iç talepte düşüş olup olmadı-

ğı; farklı görüş ve değerlendirmelere yol açmıştır; bazı iddialar, rakamlarla çelişkili bulunmuştur.

İzlenecek ekonomik politikalar konusunda köktenci değişiklikler yapılması önerisine karşılık; mevcut politika ve statüyle de, yapılacak düzeltmelerle daha sağlıklı ve emin sonuçlar alınabileceği savunulmuştur.

Ekonomik tartışmalarda ve izlenen ekonomik politikalarda, reel ekonomik faktörlerin bir ölçüde ihmal edildiği, parasal gelişmeler ile üretimdeki gelişmeler arasındaki bağın kurulamadığı konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Toplantıya katıldığınız için teşekkürler ederim.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 16 Eylül 1982 tarihinde yapılmıştır.

**TÜRK
DİS TİCARET
BANKASI**

**"bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..."**

**size daha iyi hizmet edebiliriz üstünlüğümüz
müşterilerimizi daha iyi tanımamızdır.**



TÜRK DİS TİCARET BANKASI

Çağdaş banka

38.

kuruluş yıldönümünde Yapı Kredi'den...

HİZMET BEYANNAMESİ.

1 Kurulduğu günden bu yana tasarrufu ödüllendirmeyi ilke edinmiş Yapı Kredi, 38. hizmet yılında, kendisini bugünlere enştiren Türk tasarruf sahibine, şükran borcunu, en parlak biçimde ödeme azmindedir:

- Daha üstün, daha yaygın hizmetle...
- Geleneksel Yapı Kredi güvencesiyle...
- En yüksek faizle...

2 Tasarrufu ister küçük olsun, ister büyük, her tasarruf sahibi bilgili, saygılı hizmeti Yapı Kredi'de bulacaktır.

3 Ölçüsüz bir faiz ve vaad savaşının hüküm sürdüğü finans sektörümüzde, "güvenlik" kavramı, hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük önem kazanmamıştır.

Bu olgu karşısında Yapı Kredi: 38 yıllık geçmişi boyunca olduğu gibi, bundan böyle de, "tasarrufların güvenlik mercü" olmaya devam edecektir.

4 Güvenliğin yanısıra, sistemli ve tutarlı bir bankacılığın en yüksek faizi Yapı Kredi'den gelecektir.

5 Yapı Kredi, her zaman tasarruf sahibinin en güvenilir bilgi ve haber kaynağı olarak kalacaktır.

6 Mesnetsiz vaadlerle ya da rakibi kötüleyerek başarı kazanmaya asla tevessül etmeyecektir.

Çağdaş bankacılığımızın kurucusu ve yenilikler önderi Yapı Kredi, yepyeni hizmetler sunmaya hazırlanmaktadır.

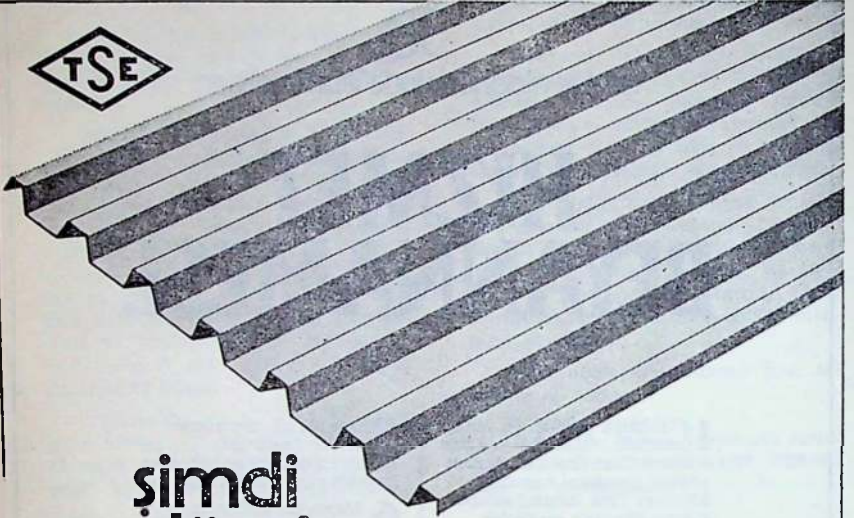
Gene
Yapı Kredi'yi izleyin.

Gene
Yapı Kredi'den bekleyin.



**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"



şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasas-trapez 3004



NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ:

Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul
Telefon: 66 33 00

Telex: 26 140 Alme-TR

ANKARA BÜRO:

Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 28 15 06 - 28 14 64

Telex: 43 245 Alan-TR

24 Ocak İstikrar Politikasının Parasal Kesimdeki Tepkileri

PROF. DR. KENAN BULUTOĞLU

TÜRK ekonomisinin parasal kesiminde bunalım bütün şiddetiyle sürüyor. Enflasyonu durdurmayı, ihracatı artırmayı amaçlayan 24 Ocak ekonomi politikası, ihracattaki başarısına karşılık, iç pazara dönük sanayide durgunluğun şiddetlenmesini, yatırımların durmasını, işletmelerin müzmin bir para kıtlığı içinde önce stoka çalışmalarını sonra üretimlerini durdurmalarını, durgunluk içinde maliyet enflasyonunu önleyemedi. Dar para politikası fiyatların artış hızını kesmekten çok üretim artışını yavaşlatmakta, hatta üretimi azaltmakta etkili oldu. Türk ekonomisinin son üç yıldır yaşadığı deneyim para kuramının (teorisinin) bazı temel tartışmalarına ışık tutacak nitelikte. Bu yazının amacı, para kuramının bazı tartışmalı önerilerini Türkiye'nin deneyimi ışığında gözden geçirmektir.

**Türk Ekonomisinin Dışa Açılması :
Emeğin ve Doğal Kaynaklarının Döviz
Fiyatının Düşürülmesi**

24 Ocak istikrar politikası liranın değerini yabancı paralara karşı düşürerek, Türk emekçilerinin ücretini ve doğal kaynakların rantının

döviz değerini azaltmayı amaçlamıştır. Yurt içi üretim etkenlerinin fiyatının tekrar yükselerek döviz değeri ile eski düzeye gelmesini önlemek için sıkı para politikası uygulamıştır. Böylece, Türk ürünlerinin yabancı paralarla fiyatı ucuzlatılarak ihracat artırılmaya, yabancı ürünlerin yerli ürünlere kıyasla fiyatı daha fazla artırılarak ithalat sınırlandırılmaya, yerli üretimle ikame edilmeye çalışılmıştır. Bu politika bir yandan ihracatı artırırken, öte yandan iç fiyat artışlarını durdurma amacı ile sürekli çatışmıştır. Çünkü ihraç edilen malların fiyatları, döviz değeri yükseltildikçe, iç piyasada da yükselmiştir. İhracatın başarısı, ihraç edilen ürünlerin çeşitlenmesi, bu fiyat yükselmesinin etkisini gittikçe daha yaygın kesimlere bulaştırmıştır. İthal edilen ürünlerin fiyatları da liranın değerinin düşürülmesi ile aynı oranda pahalılaşmıştır.

İhraç mallarımız yaygınlaştıkça ve ekonomi dışa açılmada başarıya ulaştıkça, yabancı paraların Türk Lirası değerinin yükseltilmesinin Türk mallarına uluslararası pazarda sağlayabileceği fiyat avantajı zayıflar.

Çünkü dışa çok açık bir ekonomide iç fiyatların döviz fiyatları yükselmesi karşısında esnekliği artar, birime yaklaşır. Eğer işçi sendikaları güçlü ve yaygın bir şekilde örgütlü ise, döviz fiyatlarının yükselmesi karşısında tüm ücretler ve iç fiyatlar da aynı oranda yükselir. Devalüasyonla yerli ürünlere fiyat avantajı kazandırma çabası enflasyonu büsbütün körükler; bunu önlemek için başvurulacak sıkı para politikası üretimi büsbütün sınırlandırır, yüksek faiz uygulanması yatırımları daha da azaltır. Dış pazarlarda fiyat avantajı kazanmak için bu ortamda tek çare işçi verimini (prodüktiviteyi) yükseltip bunu ürünlerin döviz fiyatını düşürerek uluslararası piyasaya yansıtmaktır. Oysa sıkı para politikasının yatırımları azaltması işçi veriminin yükseltilmesine olanak vermez.

Ne var ki bu açıdan 24 Ocak politikası şanslı olmuştur. Önce ihracat ürünleri ekonomide yaygın olmadığından, devalüasyonun iç fiyatları bu yoldan yükseltici etkisi, dokuma ürünleri ve yeni ihracına geçilen bazı sanayi ürünleri dışında sınırlı kalmıştır. Geniş ölçüde devletin belirlediği tarım ürünlerinde bu etki daha da zayıf kalmış, et, tavuk, yumurta gibi birkaç kalem üründe söz konusu olmuştur. İşçi sendikalarının faaliyetleri 12 Eylül'den sonra durdurulduğu için, devalüasyondan kaynaklanan iç fiyat artışlarının tümüyle işçi ücretlerine yansıtılması önlenmiştir. Sonuç olarak, Türk işçisinin çalışma saatinin değeri birkaç yılda hızla düşürülmüş, 1980 öncesi değerinin yarısına, üçte birine indirilmiştir. Örneğin asgari ücret 1979'da aylık 150 dolardan bugün 50 dolara kadar düşmüştür. Böylece, Türk ürünlerinin fiyatı dış pazarlarda dolar olarak kırı-

labilmiştir. Örneğin tekstil ürünlerimizin döviz fiyatı o kadar ucuzlamıştır ki, Ortak Pazar ülkeleri dumping iddiası ile Türk ipliğine % 12 vergi koymuşlar, hazır giyim mallarının it-halini sınırlamışlardır.

24 Ocak politikası Türk üretim etkenlerinin döviz maliyetini bir anda ucuzlatabilmek için devalüasyonu aşırı ölçüde yüksek oranda yapmıştır. Öyle ki devalüasyondan doğacak fiyat artışları için de bir marj konduğu ifade edilmiştir. Ocak 1981'de 47 liradan 70 liraya yükseltilecek döviz fiyatı, sonraki sık sık yapılan ayarlamalarla, ve Mayıs 1981'den beri günlük ayarlamalarla 170 liraya yükselmiştir. Otuz iki ayda artış oranı % 262'dir. Aynı dönemde iç fiyatların artışı % 240 civarındadır. Her şeye rağmen, fiyatlar genel düzeyindeki artış ücretlerin artışına değil, daha çok döviz fiyatlarının artışına yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Bu politikadan beklenen bir sonuç gerçekleşmiştir: İhracatımız hızla artmıştır. Eğer sanayi ülkeleri miktar sınırlamalarına ve dumping vergisine başvurmazlarsa, bu artış daha da hızlı olabilirdi. Türkiye'nin ihracatının dünya pazarlarındaki yerinin ve ulusal gelirimizdeki payının küçük oluşu sayesinde başlangıçta hızla gerçekleştirilen bu artış, altı yedi milyar dolara ulaştıktan sonra eski hızını koruyamayacaktır. Ayrıca, ihracat artışında Orta Doğu'daki savaşlardan kaynaklanan kısmın normal şartlarda gerçekleşmeyecek olduğunu da biliyoruz.

24 Ocak politikası mal ve hizmet ihracı konusunda beklenen ve 12 Eylül'ün de yardımı ile gerçekleşen bu artışın yanı sıra, beklemediği bazı sorunları da yaratmıştır. Gerçekten, devalüasyonun bir başarı koşulu olan

sıkı para politikası, tasarrufları artırmak için uygulanan serbest faiz politikası ile birleşince parasal kesimde büyük bunalımlara sebep olmuş, iç piyasadaki durgunluğu daha da artırmıştır.

24 Ocak büyük devalüasyonu ve onu izleyen kur ayarlamaları ihraç ürünleri ve ithal girdileri yolu ile, KİT'lerinde açıklarını kapatmak için ürünlerine sürekli zam yapmaları ile maliyet enflasyonunu beslemiştir. Ücret artışlarının baskı altında tutulmasına karşılık, kur ayarlamalarının piyasaya zerkettiği fiyat artışları parasal ulusal geliri (nominal milli geliri) sürekli şişirmiş, iç fiyatların artmasına neden olmuş, sıkı para politikası ise fiyatları aşağı çekme etkisi yerine, daha çok faizleri yükseltme yoluyla maliyet enflasyonunu şiddetlenme sonucunu yaratmıştır.

Sıkı Para Politikası ve İşletmelerin Kredi Talebi

Geçmiş dönemlerin yanlış ekonomi politikalarından biri de, banka mevduat ve kredi faizlerinin düşük, genellikle eski düzeyde tutulması idi. Böyle bir faiz yapısında, işletmeler için en uygun politika en az özsermaye, çok fazla borç kullanmaktı. 24 Ocak istikrar programı çerçevesinde, para arzındaki artış yabancı paraların fiyatlarındaki artışın altında tutularak, kur ayarlamalarının ihracat lehine yarattığı fiyat avantajı korunmak isteniyordu. Maliyetlerdeki artışlara, özellikle döviz fiyatlarındaki yükselişlere göre ayarlanan ürün fiyatları parasal ulusal geliri şişiriyor, para arzı bu düzeydeki ulusal gelirin dolaşımını sağlamaya yetmiyordu. Firmaların üretim için gereksindikleri işletme sermayesi miktarı sürekli artıyor; ticari işletmeler de aynı mik-

tarda mal tutabilmek için, gittikçe artan tutarda sermaye bağlamak zorunda kalıyorlardı. İşletmeler durgun bir piyasadan artan işletme sermayesi gereksinimini satışlarla toplamıyorlardı. Bu durumda işletmeler ya üretimi durdurmak, satış için stokta tuttukları malı azaltmak ya da borçlanarak işi sürdürmek seçenekleri karşısında kalmıştı. Bu durumda bir çok işletmeler, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, parasal genişlemenin tekrar başlayacağı, işlerin açılacağı umudu içinde, her ne faizle olursa olsun, ödünç para taleplerini sürdürdüler.

Geçmiş alışkanlıklara göre Türkiye'de ödünç daima iyi ve makbuldü. Kredi faizleri eksi değerde, ya da sıfıra yakın olduğu sürece bu anlayıştan zarar görmüyorlardı. Bu alışkanlık içinde faizin yükselmesine rağmen borçlanmağa devam ettiler. Canlı kalan bu borç talebi faizlerin yükselişini ekonomik hesabın kaldırdığından da öte bir düzeye sürükledi. Faizi ödemek için borçlanan işletmeler artmaya başladı. Böylece, canlılığını sürdüren kredi talebi faizi yükseltiyor, bu ise işletmelerin eskiden almış oldukları borçların tümünün faizini yükseltiyordu. Eskiden borçlanmış işletmeler bu sefer yükselen faizleri ödeyebilmek için borç talep ederek devreye giriyordu. Kredi talebindeki artışın faizi yükseltmesi, eski borçların tümü için faizleri kabartarak daha büyük kredi taleplerine yol açıyordu (1982 ortalarında bir puanlık faiz yükselmesinin faiz borcuna etkisi 15 milyar lira kadardır). Faiz artışından gelen maliyet artışları finansman maliyeti olarak ürün fiyatlarına biniyor, maliyet enflasyonu spiralini besliyordu.

Bu ortamda, yüksek kredi tale-

binin bankalarca karşılanmayan kısmı banker piyasasına sarktı. Bankalar gibi Merkez Bankası'na karşılık yatırma yükümlüğü olmaksızın para toplayıp, Gelir ve Banka ve Sigorta Muamele Vergileri ödemeksizin pazarlayabilen «bankerler», yasal denetim çerçevesi yokluğunda, hızla gelişmeye başladılar. İlkel bir yasanın (1) hükümlerine dayanarak ilanla mevduat toplamaya başladılar. Bankalar Kanunu bankaların kurulmasını, şube açmalarını, mevduat toplamalarını sıkı kayıtlara bağlamışken, para sarrafları (2) hiç bir kayda bağlı olmaksızın mevduat toplamayı sürdürebilmişlerdir.

Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nun para aracılığı hakkındaki tek düzenlemesi, verdikleri ödünçlere Bakanlar Kurulunca saptanmış olandan daha yüksek faiz uygulamalarını menetmiş olmasıydı. Bu faiz haddinden yüksek faiz uygulayanlar yasa hükmünce «tefecî» sayılıyor, izinleri ellerinden alındığı gibi, altı aydan iki yıla kadar hapsedilebiliyor, sağladıkları menfaatin beş katına kadar ağır para cezasına çarptırılabilirdi. Faiz hadlerinin serbest bırakılması ile bu yaptırımlar ortadan kalkmış oldu. «Bankerler» vergisiz, denetimsiz bir piyasada, karşılık yatırmaksızın, ihtiyat tutmaksızın vergi ödemeksizin istedikleri faizle para toplayıp ödünç vermeye başladılar. Bir banka kurulmasına on beş yıldır müsaade etmeyen, bu yüzden kıyıda köşede ya da kâğıt üstünde kalmış bankaların isimlerinin, -tıpkı külüs-

tür Dolapdere dolmuşlarının plakaları gibi- yüksek rantlarla satılmasına sebep olan Maliye Bakanlığı, bankerlerin bu gelişmesi karşısında seyirci kaldı.

Bankerlerin ayda % 5-10 net faiz ile para toplamaya başlamaları karşısında bankaların halkın tasarruflarını çekme güçleri sarsıldı. 1980'de % 100'e yükselmiş olan enflasyon 1981'de % 30-40 düzeyine indiği halde, mevduat ve ödünç faizlerindeki tırmanış devam ediyordu. Hükümet bu durumda bankalara bankerlerle yarışma gücü verebilmek için, özellikle karaparaları çekebilmelerini sağlamak üzere, isimsiz mevduat çıkarma yetkisi verdi. Ne var ki bankalar bankerlerle savaşmak için ellerine verilen bu silâhı da maceracı bir şekilde, onlarla işbirliği yaparak kullandılar.

Türkiye'de geçmiş dönemlerde mevduat faizinin eksi değerinde tutulması mevduat sahiplerinin sömürülmesine sebep olmuştu. İşletmeler ellerinden geldiğince büyük miktarda ucuz kredi kullanmaya, borçlanmalarını en üst düzeye çıkarmaya çalışmışlardı. Öyle ki bankalar bu faizlerle paralarını en sağlam müşterilerine, araya çeşitli adlarla komisyonlar sokmak, ya da zoraki mevduat yaptırmak suretiyle maliyetini yükselterek satmakta güçlük çekmiyorlardı. Aile şirketlerinin eline geçmiş olan bir kısım bankalar ucuz kredileri istedikleri gibi bu aile işletmelerine kullanıyordu. Banka sahibinin halkın mevduatını kendi işletmesinde kullanması hâlâ devam etmektedir ve Türkiye dışında bir başka ülkede rastlanmayan bir uygulamadır.

Durgunluk ve sıkı para politikası ortamında işletmelerin fiyat artışlarının iki katına varan faizlerle aldıkları

(1) Ödünç Para Verme İşleri Kanunu, 2279, 8.6.1933.

(2) Bunlara Maliye Bakanlığı Muamele Vergisi Kanunu'nda yanlış bir ad takmış, banker demiş ve bu yanlış ad kullanılagelmiştir.

rı paraları geri ödemeleri elbette söz konusu değildi. Çoğu amatör olan ve banker denilen para tüccarlarının riziko ölçme, likidite dengesi, ihtiyat tutma gibi kavramlardan haberleri bile yoktu. Nitekim, tefeci - sarraflara verilen paraların geri çekilen faizleri artmaya başlayınca, yeni para yatırımlardan gelen nakit akımı bunu ödemeye yetmedi ve ilk olarak tefeci piyasası çöktü. Aynı olay, mevduat faizlerine ödenen faizler yükseldikçe ve işletmelere aktarılan ödünçlerin dönüşü aksadıkça, Maliye Bakanlığı'nın daha muteber bir kategori olarak gördüğü «borsa bankerlerinin» de başına geldi.

Ödünçlerin geri dönüşü bankalarda da gerçek bir sorun olmuştur. Bankaların topladıkları paranın maliyeti, toplam mevduat içinde faizi yüksek olan vadeli tasarruf mevduatının payının hızla yükselmesi sonucu büyük artış göstermiştir. Bankalar bu paraları Banka ve Sigorta Muamele Vergisi ve Gelir Vergisi stopajı, mevduat karşılıkları, disponibilitet tutma zorunluğu nedenleriyle, mevduat yatırımlara ödedikleri net paranın iki misline yakın bir fiyata satmak zorunda kalmaktadırlar. Bankaların yüksek faizle verdikleri bu ödünçlerin geri dönüş rizikosuna sürekli yükselmiştir. Vadesi gelip de ödenmeyen borçların ve faizlerin yeniden kredi olarak açılması, yaygın işlemler olmuştur. Hatta tahsil edilmediği halde tahsil edilmiş gibi gösterilen faizler için bankalar Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi'ni, artırılan krediler için istenen zoraki mevduatın karşılığını kendi kaynaklarından yatırmaktadırlar. Yani hareketsiz alacaklarını, kötü borç olarak zarar yazmamak için, sürekli nakit çıkışı yapmayı kabul etmektedirler. Bu durum-

daki bankaların bir kısmının Banker Kastelli'nin iflasından sonra ayakta durmaları, Merkez Bankası'nın verdiği destek paralar ile sağlanabilmiştir. Şimdi bankaların ayakta kalmalarının nasıl sağlanacağı, kötü bankacılığın bir sorumluluğu olup olmadığı, bir banka plakası koparanın sorumsuzluk belgesi elde etmiş sayılıp sayılmayacağı; gibi sorular karşılık beklemektedir.

Sıkı Para Politikası ve Tüketim Fonksiyonu

Sıkı para politikası bir yandan kredi talebini artırırken, bir yandan da ailelerin para tüccarlarına yatırdıkları paraları artırdı. 1981'de uzun zamandan beri ilk kez (riziko iskontosu yapmazsak) mevduat faizi genellikle artıya döndü. Para tüccarlarında (yani bankerlerde) paranın faizi enikonu yüksek, fakat rizikosu da kumar derecesinde idi; ama halk bunu algılamıyordu. Bu durumda artan fiyatlar yüzünden gelirlerinin gerçek satınalma gücü azalmış olan aileler bazı varlıklarını (ev, arsa, altın, araba, mücevher gibi) satarak faiz karşılığında para araçlarına yatırmaya başladılar.

Burada önemle üzerinde durmak istediğim bir konu var. Türkiye'de bir çok iktisatçılar tasarruf mevduatındaki artışı, para araçlarına yatırılan paralardaki artışı, bir tasarruf artışı olarak yorumlamışlardır. Genel olarak, paracı iktisatçılar faiz hadlerinin yükselmesi ile tasarruf arzının artacağını, bunun ise yatırımlara daha fazla kaynak sağlayacağını, böylece büyüme hızının yükseleceğini iddia ederler. Klasiklerin Ortodoks büyüme görüşüne bağlı olan bu sav, normal koşullar altında, uzun dönemde bir gerçek payı taşır. Ancak, 24 Ocak

istikrar politikası sonrasında, faizlerin yükselmesi nasıl yatırım fırsatlarının canlılığını yansıtmıyor idiyse, para araçlarına getirilen paralar da büyük çoğunluğu ile tasarrufa dayanmıyor, tam aksine hazırdan yemeye olanak sağlıyordu.

Gerçekten, 24 Ocak istikrar politikasının fiyatları ani olarak % 100'ün üzerinde yükseltmesi, bastırılmış enflasyonun ⁽³⁾ etkilerini azaltmak için halkın satınalma gücünü massetmeyi amaçlayan bir önlemdi. Birden bire fiyatlardaki artışla gelirlerinin satınalma gücü azalan aileler, tüketimlerini eski düzeyde tutabilmek için, aylık gelirlerini artıracak çareler aradılar. Bu amaçla varlıklarını satıp aldıkları paraları faize verdiler; aldıkları faizi de gerçek gelir gibi gördüler. Şüphesiz servetlerinden satarak faize yatırdıkları bölümün getirdiği nominal gelirin tümü gerçek gelir sayılmazdı. Ne var ki kısa sürede alıştıkları yaşayışı değiştirmemek için aileler faize verdikleri paranın tüm faiz gelirini gerçek gelir gibi sayıyorlardı. Böylece, tüketim fonksiyonlarında bir para yanılgısı sergilediler. Öyle sanıyorum ki, para kuramının kişilerin davranışlarına ilişkin varsayımlarının Türkiye'deki bu gözlem ışığında gözden geçirilmesi gerekir. Enflasyon sonu dönemlerde kişiler tüketim fonksiyonlarını gerçek gelirlerine, ömür boyu gelir beklentilerine, gelir artışı başlangıç servetlerine göre belirledikleri kadar, gelir artışı servetlerinden likide ettikleri kısmın nominal faizine göre de belirliyorlar. Bu davranış yüksek oranlı enflasyon-

ları durdurmayı amaçlayan istikrar politikalarının geliri azaltarak tüketimi daraltma etkisini törpülüyor. Kişiler fiyat artışları yüzünden yitirdikleri gerçek gelirlerini servetlerini likide edip bunlardan sağladıkları faizlerle tamamlamak eğilimine giriyorlar.

Yurttaşlar faiz geliri uğruna bankalara yatırdıkları paralarını yatırıma bağlanmış gibi değil, her an ödemeler için hazır nakit gibi gördüler. Çünkü bankerler, şirket tahvillerinin iki yıldan önce ödenememesi koşulu yerine, istendiğinde geri ödeme garantisini veriyorlardı. Bunun gibi, yurttaşlar bankalarda vadesiz hesaptan vadeli tasarruf hesabına faiz geliri için naklettikleri tasarruflarını da her an harcayabilecekleri nakdi varlıklarından sayıyorlardı. Kısaca, hem vadeli tasarruf hesaplarına hem de bankerlerdeki yatırımlara tasarruflular bir parasal işlev yüklüyorlardı.

Burada bir noktayı daha belirtmek gerek. Faiz hadlerinin yükselmesi, eldeki tahvillerin, taşınmaz varlıkların değerinin düşmesine sebep olur. Nitekim, 1980 istikrar politikasının faiz hadlerini yükseltmesi taşınmaz varlıkların değerinin düşmesine sebep olur. Nitekim, 1980 istikrar politikasının faiz hadlerini yükseltmesi taşınmaz varlıkların piyasa değerini düşürmüştür. Gerçekten tüketim (gelir artışı servetin) fonksiyonu ise, gelirlerin düşmesi halinde, servetten likide edilip tüketimi destekleme beklenen bir davranıştır. Servet, gerektiğinde gelirdeki dalgalanmalara karşı tüketimde istikrar sağlayan bir unsur olabilir.

Ailelerin servetlerinin bir kısmını tasfiye etmeleri, bu malların eldeştirmesine sebep olarak, yenilerinin yapımını ve satımını azaltmıştır. Böy-

(3) Bastırılmış enflasyon, para arzı fazlası yüzünden mevcut fiyatlar düzeyinde mal talebinin mal arzını aşmasıdır.

lece, bina inşaatı durmuş, otomobil ve mücevher üretimi azalmıştır. İnşaat ve otomotivdeki durgunluk, ekonomide durgunluğu büsbütün yaygınlaştırmıştır.

Bütün bu etkenler yüzünden yüksek faiz politikasından tasarrufu ve yatırımı artırma sonucu bekleyen iktisatçıların ⁽¹⁾ beklentileri gerçekleşmemiştir. Bu durumu geniş kütlelerin gerçek satınalma gücü azaltılırken yüksek faiz politikasının yürütülmesi halinde görüyoruz. Yoksa gerçek gelirler aynı düzeyde iken, faiz haddinin yükselmesinin tasarrufu artırabileceği iddiası geçerli olabilir.

İstikrar Programını Yıpratan İkinci Etken : Para Benzerleri Arzındaki Artış

Katı paracı iktisatçılar para miktarı ile genel fiyat düzeyi arasında oransal bir ilişki görürler. Para miktarının artması fiyatları artırır; azalması fiyatları geriletir. Para miktarına egemen olan hükümet fiyatlara da egemendir. Buna karşılık, gerçek ulusal geliri parasal olmayan nesnel etkenler belirler. Genellikle, dar paracı görüş diyebileceğimiz bu iddiayı bugünkü paracılar da artık sıkı sıkıya savunmuyorlar. Friedman para miktarındaki değişmelerin kısa vadede gerçek faiz haddini ve oradan gerçek ulusal gelir düzeyini etkileyebileceğini kabul eder; ancak uzun vadede ulusal gelirin nesnel etkenlerce belirlendiğini söyler.

Para miktarındaki artışın gerçek ulusal geliri nasıl etkileyeceği birçok şartlara bağlı olmakla beraber, genellikle tüm iktisatçılar parasal genişlemenin fiyatları artırdığını kabul ederler. Buna karşılık, parasal daral-

ma ile gerçek ulusal geliri etkilemezsiniz, sadece fiyatların düşürülebileceğine inanan az. Katı olmayan paracılar bile, para arzının genişleme hızı yavaşlatılarak fiyatların artış hızının yavaşlatılabileceğini kabul ediyorlar; öte yandan para miktarını azaltarak fiyatlar mutlak düzeyini düşürmeye çalışmanın, ancak gerçek ulusal gelirden büyük düşüşler pahasına başarılabileceğini de kabul ediyorlar.

Fiyatlar artış hızının aşağı çekilmesi üzerinde duralım. Parasal genişleme hızı yavaşlatılarak bu yapılabilir. 24 Ocak kararları bunu yapmaya çalışmıştır; ancak daha önceki dönemin bastırılmış enflasyonunu fiyatlara zam yaparak, döviz fiyatlarını yükselterek masnetmeyi amaçladığından, önce fiyatların artışı hızlandırmış, % 60'dan % 100 düzeyine ulaştırmıştır. Parasal ulusal gelirdeki bu şişmeyle aynı oranda parasal genişleme yapılmadığı için, gerçek para arzı azalmış, ödeme araçlarında darlık başgöstermiş, yukarıda belirttiğimiz gibi, işletmeler her ne faizle olursa olsun ödünç almaya çalışmışlardır.

Ancak tam bu aşamada paracı görüşü nakzeden bir olgu ortaya çıkmıştır. Paracılar paranın dolaşım hızının kısa dönemde değişmediğini iddia ederler. Bu iddialarını paranın alışveriş aracı olma gücünü kurumsal altyapının belirlediği ve bu altyapının kısa dönemde değişmediği var sayımına dayandırır. Genellikle, gözlemler de bu iddiayı doğrulamaktadır. Ne var ki Türkiye'de istikrar programının uygulamasından sonra paranın dolaşım hızı sürekli yükselmiştir (1976 12,7; 1977 11,1; 1978 11,4; 1979 12,0; 1980 15,9; 1981 17,1; 1982 18,5). Paranın dolaşım hızındaki bu

⁽¹⁾ Bunlara «Arz Cephesi Paracıları» (Supply Side Monetarists) deniyor.

yükselme sayesinde, belirli oranda bir parasal genişleme ile daha yüksek yüzdede bir fiyat şişmesinin (ulusal parasal gelirin) dolaşımı sağlanabilmiştir. Böylece, para arzı genişlemesinin yavaşlatılmasına rağmen, maliyetlerden gelen artışlar fiyatları daha yüksek bir düzeyde tutundurabilmiştir. Bu olayı nasıl açıklayabiliriz?

Önce parasal daralmanın yüksek fiyat artışı ile bağdaşmasını sağlayan bir olayı biliyoruz; bu Batı ekonomilerinde de yaygın. Sıkı para politikası gerçek faiz haddini yükseltiyor, yatırımları azaltıyor, gerçek ulusal geliri azaltıyor. Bu nedenle, eskisine kıyasla yavaşlatılmış bir para arzı artışı eski hızının koruyan bir fiyat artışı ile bağdaşabiliyor. Başka bir deyişle, sıkı para politikası fiyat artışlarını yavaşlatmaktan çok, ulusal geliri azaltıcı etki yapıyor (ya da duruma göre derece derece bu iki etkiyi birden yapıyor). Para daraltıcı politika fiyatların artışı yeterince önleyemiyor; buna amaçlamadığı bir sonucun gerçekleşmesi (gerçek ulusal gelirin azalması) sebep oluyor. Durgunluk içinde enflasyon denen bu olay, kapitalist sanayi toplumlarında, özellikle uzun süren enflasyonlardan sonra beklentilerin kolay değişmemesi yüzünden yaygınlaşmış durumda. Fakat bu olay paracıların fiyat esnekliği varsayımını çürütmekle beraber, paranın dolaşım hızının değişmeyeceği görüşü aleyhinde bir delil getiremiyor.

Türkiye'de paranın gelir hızı bir

iki yılda büyük değişimler göstermiştir; bu paracı yaklaşımın temel bir iddiasına zıt bir gözlemdir. Bu olayın açıklamasını yapabilir miyiz? Bu konuda genel geçerliği olan bir etkeni biliyoruz. Faiz hadleri yükseldiğinde para tutmanın maliyeti (faiz geliri kaybı) yükseldiğinden, para tutma eğilimi azalır; bu nedenle paranın dolaşım hızı bir miktar yükselir. Ancak, 1980'den beri para dolaşımı o denli hızlanmıştır ki bunun dışında başka etkenleri de aramak gerek.

Türkiye'de son yıllarda paranın dolaşım hızındaki artış, kanımca bir de para benzerlerinin alışverişlerde daha yoğun bir biçimde kullanılmasından kaynaklanıyor. Paranın dolaşım hızını, ulusal parasal geliri piyasadaki nakit para miktarına bölerek buluyoruz. Ancak biliyoruz ki, bir alışverişin yapılmasında ödeme aracı olarak sadece para kullanılmaz; çek, borç senedi, karşılıklı hesaplara borç kaydı, hazine bonosu, mevduat sertifikası gibi araçlarla da ödeme yapılabilir. Bunlardan çek vadesiz mevduat (yani çek çekilebilir hesaplar) para stokuna dahil edildiğinde (buna M_1 diyoruz), paranın dolaşım hızına dahil edilmiş olmaktadır. Ne var ki paranın dolaşım hızı hem piyasadaki nakde göre, hem de nakit artı vadesiz mevduattan oluşan para stokuna göre artmaktadır.

Türkiye'de son birkaç yılda ödeme aracı olarak kullanılması yoğunlaşan kâğıtlar genellikle ödeme aracı olarak paranın kapsamına dahil ol-

-
- ◆ Durduğunuz yerde ayağınız taşa çarpmaz. Ama hızlı giderseniz, ayağınızın taşa çarpma ihtimali arttığı kadar, bir yere varmanız ihtimali de artar.

Charles F. Kettering

mayan varlıklardır. Bunlar karşılıksız çek, bir süre dolaştıktan sonra (yedi sekiz kere el değiştirip ödeme aracı olarak kullanıldıktan sonra) protesto edilen senet, karşılıklı alacaklı borçlu kalma, mevduat sertifikası, Hazine bonusu olarak sayılabilir. Vadeli çekler vadede karşılıksız çıktığında, borçlu tekrar bir çek yazmakta, genellikle alacaklı da bunu kabul etmektedir. Böylece, karşılıksız çekle ödemenin foyası ortaya çıkarılmamakta, yaptırımın vazgeçirici etkisi görülmemektedir. Vatandaş Merkez Bankası'nın daralttığı emisyonu kendisi para çıkararak, vadeli veya karşılıksız çek yaparak genişletmektedir.

Genellikle Merkez Bankası'nın çıkardığı para yaygın ödeme aracıdır: Piyasadaki alışverişlerde tarafların iradesi dışında bir otorite tarafından çıkarılan bu paraya **dışardan para** denmektedir. Buna karşılık, işletmelerin birbirlerine borç senedi vererek alışverişin ödeme ihtiyacını karşılamalarına, sonradan bu senetleri para gibi kullanmayı sürdürmelerine **içerden para** çıkarma denmektedir. Amerikan iktisatçısı John G. Gurley ve Edward S. Shaw 1960'da yayınladıkları klasik eserlerinde, piyasada işletmelerin çıkardıkları içerden paranın, para otoritesinin fiyatları belirli bir düzeyde tutmak için emisyonu kısıma politikasının etkinliğini aşındıracağını iddia etmişlerdi. Ama genellikle, dışardan paranın içerden para karşısında bir ikame esnekliği olduğu sonını bazı araştırmalar doğrulamış, bazıları da çürütmüştü ⁽⁵⁾. 1980'den sonra sıkı para politikası karşısında Türk piyasasının gösterdiği tepki, bu dönemde dışardan para karşısında içerden paranın ikame es-

nekliğinin büyük olduğunu kanıtlamaktadır.

Acaba Türkiye'de 1980'den sonra işletmeler için para benzerleri ile ödemeleri, daha öncesine kıyasla, daha büyük bir oranda kabul etti? Niçin para benzerleri 1980'den önce bu denli kullanılmıyordu? Sanırım bunun cevabı basittir. 1980'den önce bastırılmış enflasyon vardı; kişilerin elinde para fazlası vardı, veri fiyatlar düzeyinde mal talebi arzı aşırıydı. Bu durumda satıcı ödemenin en kaliteli ödeme aracı ile yapılmasında ısrarlı olabiliyordu. Oysa 1980'den sonra devalüasyon ve zamların fiyatları tırmadığı düzeyde, para miktarındaki fazlalık massedilmişti; bu fiyatlar düzeyinde arz fazlası vardı ve talep yetmezliği yaygındı. Fiyatlarını indirmek istemeyen satıcılar ise ödeme araçlarının kalitesindeki kötüleşmeyi kabul ediyorlardı. Böylece, **içerden paralar**, ya da para benzerleri (vadeli çek, bono, hesaba borç yazma, sertifika ile veya devlet tahvili ile ödeme) çok daha yoğun bir şekilde kullanılabilirdi.

Paranın dolaşım hızının 1980'den sonra süratle yükselmesinin bir sebebi de bastırılmış enflasyon dönemlerinde yaygınlaşan karaborsa ile ilgilidir. 1980'den önce birçok işlemler karaborsada yapılmakta ve bu kesimde oluşan ulusal gelir kayıt dışı kalmaktaydı. Aslında, hem gerçek ulusal gelir hem de parasal ulusal gelir resmi kayıtlara geçenden daha yüksek idi. Paranın dolaşım hızı resmi ulusal gelir para miktarına bölünerek hesaplandığından, olması gerekenden daha düşük çıkıyordu. Yoksa **içerden paranın** kullanılmanın yaygınlaşması bir kurumsal gelişme olarak belki 1978'de başlamıştı. Ancak bu nokta biraz daha irdelenmeye muhtaçtır.

⁽⁵⁾ Money in a Theory of Finance; (Washington D.C., Seventh Printing 1971).

Sonuç

Türk ekonomisinin dışı açılma ile birlikte sürdürdüğü istikrar politikası, mal ve hizmet ihracında başarılı olurken, iç piyasada büyük bir durgunluğa sebep olmasına rağmen, fiyat artışlarını yavaşlatmakta kesin bir başarı gösteremedi. Ekonominin nesnel kesimlerindeki bu gelişmelerin yanı sıra, parasal kesimdeki gelişmeler daha trajik boyutlara ulaştı. Hızla türeyen ve denetimsiz bırakılan para araçları halkın milyarlarını batırdıktan sonra, Maliye Bakanlığı'nın denetim altına aldığı iddia ettiği bankaların de battığını gördük. Nihayet sıranın bankalara geldiği kanısı yaygınlaşırken, Merkez Bankası finans kesimine destek olmak için kesenin ağzını açmak zorunda kaldı.

Yaşadığımız bu deneyimden para kuramı ile ilgili bazı önemli gözlemler çıkarabiliyoruz. Para değerini sürekli düşürerek KİT'lerin zamları ve yüksek kredi maliyetleri ile beslenen maliyetler enflasyonu sadece işçi ücretlerindeki artışlar sınırlı tutularak aşağı çekilmeye çalışıldı. İşletmeler borçlanmalarını çok yüksek faizlerle sürdürdü. Bankaların alacaklarının geri dönüş rizikosunu sürekli arttı. Aileler varlıklarının bir kısmını satıp fiyat artışlarının erittiği satınalma güçlerini tamire çalıştılar; satınalma güçlerindeki kaybı tüketimlerini azaltarak karşılamağa gitmediler.

İşletmeler para darlığı karşısında vadeli çek, bono, karşılıksız çek gibi ödeme araçlarını daha fazla kullandılar; bu kâğıtlara eskisinden daha fazla ödeme aracı işlevi yüklediler. Böylece nakit paranın (M_0) dolaşım hızı artmış gibi gözüktü. Sıkı para para politikası karşısında, paranın alışverişi (ödeme) aracı işlevinin başka kâğıtlara yüklenmesi, durgunluk za-

manında satıcıların daha kaliteli ödeme istemekte direnememesinden kaynaklandı. Böylece, Türkiye'nin deneyimi mal satışlarının zorlaştığı dönemlerde para benzerlerinin para ile ikame esnekliğinin arttığını ortaya koydu. Bu deneyimden çıkardığımız bir başka sonuç da, sıkı para politikası ile fiyatların artışının durdurulması amaçlandığında, sadece para miktarı kontrol edilerek fiyatlara yeterince hâkim olunamadığıdır.

İstikrar politikasının etkili olabilmesi için hükümetin sadece Merkez Bankası emisyonunu denetim altında tutması yeterli olmamaktadır. Buna ilâveten, bankaların ve diğer para araçlarının işlemlerini de denetlemesi ve gerektiğinde dizginlemesi gerekmektedir.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan yazı, Ağustos 1982'de kaleme alınmıştır.



İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcınızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

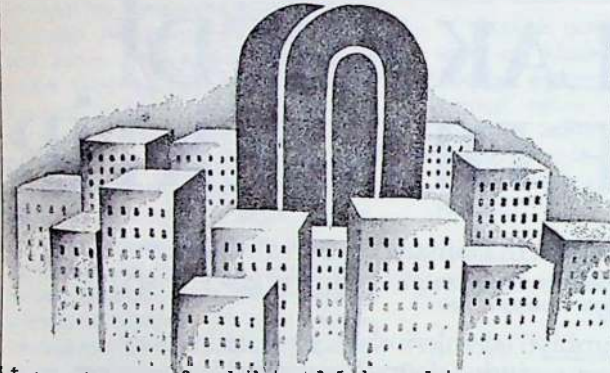
Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...



**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**



Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:



İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş"tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Subesi
İstiklal Caddesi,
Odakule İş Merkezi No. 286
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi
Rıhtım Caddesi
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat. 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 30 60 87 - 88 - 89

Bakırköy Subesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Subesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İştaş Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 68 - 25 29 82

İzmir Subesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378 Sokak No. 4/4
Alibucak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

BAKANLAR Kurulu'nun, 45 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile sermaye pazarında bazı yeni uygulama ve kurumları getirdiği görülmektedir. Kararname Ek Madde 28, kimlerin ve hangi kurumların bankerler olarak faaliyette bulunabileceğini tanımlamakta, bunların 30 Kasım 1982 tarihine kadar 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na intibak ederek Sermaye Piyasası Kurulu'ndan «Borsa Bankerliği Belgesi» almalarını zorunlu kılmaktadır. Hukuki ve mali yapılarını bu tarihe kadar öngörülen koşullara uydurması gereken bankerler, Ek 1 sayılı listede gösterilmiştir. Bunların sayısı 9 olup bugün sermaye pazarında faaliyetlerine hâlâ devam eden «Bako, Eczacıbaşı, Eko, Fiban, Fintaş, Genborsa, Meban, Oyak ve Yatırım Finansman» dir. Ayrıca bu borsa bankerlerinin Sermaye Piyasası Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde faaliyette bulunmaları zorunlu hale getirilmiştir. Böylece borsa bankerleri hiçbir şekilde kendi mali yükümlülüklerini gerektiren belgeler oluşturamayacaklardır (garanti belgesi, müşterek portföy payı ve benzerleri gibi). Buna paralel olarak bankerler menkul değerlerin faiz kuponlarını alıkoymayacak veya bu kuponları asıl menkul değerden ayrı olarak satamayacaklardır. Bunun doğal sonucu olarak banker, yatırımcı kişilere ilave faiz ödemesinde ve satılan menkul değeri geri alma taahhüdünde bulunamayacaktır. Böylece kısa bir süre önce sermaye pazarımızda yaşadığımız, bankerlerin likiditeyi ve vade verimliliğini artırma işlevleri bundan böyle sona ermiş olacaktır. Artık tahvillerin gerek likiditeleri ve gerekse kârlılıkları Sermaye Piyasası Kurulu'nun belirlediği çerçeveler içinde kalacaktır.

Kararnamenin getirdiği yeni bir uygulama da, bankerlerin menkul kıymetlerin alım - satım fiyatlarının hergün işyerlerinde ilan edecek olmalarıdır. Bir işyerinin çerçevesi içinde kalacak olan bu bildirim, sermaye pazarının en önemli dayanağı olan yatırımcı kişilere süratli bilgi iletimi ve yeknesak fiyat oluşumu hususunda yararlı bir yaklaşım olabilir; fakat maalesef yetersizdir. Amaç bir bankerin alım - satım fiyatını bilmek değil, borsada oluşan tek bir alım - satım fiyatının bütün bankerlere iletişimi ve buralarda aynı anda uygulanmasıdır.

Ayrıca bankerlerin tahvilleri iskonto ederek alıp - satacaklardır. Tahvil alım - satımında uygulanacak iskonto oranı ise Sermaye Piyasası Kurulu tarafından güncel koşullara uygun olarak belirlenecek ve ilan edilecektir. Böylece tahvil

pazarına, A.B.D.'de Hazine bonolarına uygulanan bir sistem getirilmiş olmaktadır.

Kararname ile artık bankerler, mevduat sertifikası veya bunlara ait faiz kuponlarının alım - satımını yapamayacaklardır. Fakat kararnamenin çıkışından evvel satılmış olan sertifika ve faiz kuponları ile ilgili yükümlülüklerini bankerler yerine getireceklerdir. Buna göre, önceden çıkartılmış mevduat sertifikalarına aracılık etmiş bankerler, bunları mevduat sertifikası veya faiz kuponlarının üzerinde yazılı olan vade tarihinde geri ödeyeceklerdir. Ancak vadeleri 31.12.1983 tarihinden sonra gelecek mevduat sertifikası veya faiz kuponları, bunların vadelere bakılmaksızın en geç bu tarihe kadar itfa edileceklerdir. Tahvil karşılıkları ise, bankerin ödeme vaadinde bulunduğu tarihte, eğer böyle bir vade



Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalat işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yapmak suretiyle eminizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

AKBANK

söz konusu edilmemişse, tahvil veya müstakil faiz kuponunun ibrazında, yatırımcı kişiye ödenmek zorundadır. Eskiden kurulmuş yatırım fonlarına ait iştirak belgeleri de kararnamenin yürürlüğe girmesini izleyen aybaşından itibaren bir yıl içinde ve altı eşit taksitle geri ödenecektir.

Kararname; bir taraftan bankerin aşırı itfa talepleri nedeniyle ödeme güçlüğüne düşerek sermaye pazarında bir paniğin oluşmasını önlemek, diğer taraftan da yükümlülüklerini karşılayamayan bir bankere yardım amacıyla ve Merkez Bankası fonlarına aşırı ölçüde başvurularak enflasyonu körüklemiş olmaktan kaçınmak için; bir «Menkul Kıymetler Tanzim Fonu» oluşturulmasını öngörmektedir. Fon tüzel bir kişilik olup, yönetimi Sermaye Piyasası Kurulu'na aittir. Ayrıca fonun işlemleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından alınan kararlar çerçevesinde Merkez Bankası tarafında yürütülecek ve fonun hesapları Maliye Bakanlığı'nca denetlenecektir. Fonun kaynakları borsa bankerlerinin özvarlıkları üzerinden yatıracakları teminatlardan, 30 Haziran 1982 tarihi itibarıyla bankerlerin aylık satış tutarlarının % 0.1 oranında yatıracakları tutarlardan, bankaların plasmanları toplamının % 0.5'inden ve fonda oluşacak paraların işletilmesinden doğan gelir fazlalarından oluşmaktadır. Fon tutarının yetersiz kalması durumunda Merkez Bankası fona avans verebilecektir. Ülkemizdeki sermaye pazarının ulaştığı düzey dikkate alınırsa, 8 milyar TL. dolayında olacak bu fonun kaynaklarının yetersiz kalacağı şüphesizdir. Kastelli şoku bu konuda iyi bir örnektir. Ayrıca fona katkıda bulunması gereken bankaların bazılarının bugünlerde büyük bir fon sıkıntısı içinde olması, fonun ilk ağızda süratli gelişmesini ve bol kaynağa kavuşmasını engelleyecektir. Dolayısıyla Merkez Bankası desteğine yine de büyük ölçüde gereksinim doğacaktır.

Diğer bir nokta da, bankaların fona yaptıkları katkı paylarına ödenecek faiz oranıdır. Bunlara düşük faiz ödenmesi durumunda, bankalar zaten yüksek düzeyde bulunan kredi maliyetlerine yeni ilaveler düşünebileceklerdir.

Ödeme güçlüğüne düşen bir banker ise, fondan tahvil veya başka bir teminat karşılığında avans alacaktır. Ayrıca fon, bankerin yatırımcı kişiden geri aldığı tahvilleri, iskonto değerinin % 10 noksanıyla satın alabilir veya bunlar karşılığında avans verebilir. Fona tahvil iskonto ettiren veya tahvil karşılığında avans alan bankerler, fonda bulunduğu sırada vadeleri gelen tahvillerin ana para ve faizlerinden, ihraç eden şirketlerle birlikte müteselsil sorumludur.

Ana hatlarıyla gözden geçirdiğimiz kararname, son yıllarda rekabette ölçsüz olan ve hiçbir denetime konu olmamış bankerlerin teker teker ödeme güçlüğüne düşmeleriyle büyük darbe yemiş sermaye pazarında, bundan böyle bu tür maceralara meydan vermemek çabasıdır. Amaç, bankerlere ciddiyet ve asli görevleriyle yetinme zorunluluğu getirmektir. Diğer taraftan kurulan fonla da, herhangi bir ödeme güçlüğü olayına hazırlıklı olunmak istenmektedir. Kararname bazı yönleriyle çok olumlu ve iyidir, ama bazı noktalarda belirsiz veya finans pazarına ek mali külfetler getirmektedir. Zamanla bu belirsizliklerin giderileceği ve yüklerin de azaltılacağı şüphesizdir. Artık gelişmiş bir Türkiye'ye doğru adım adım ilerlerken, etkin bir sermaye pazarına kavuşabilmek için, sadece iyi ve doğru kanunlar koymanın değil, onları tam anlamıyla uygulamanın da zorunlu olduğunu anlamış olmamız gerekir.

Farklı, güvenceli ve seçkin hizmet anlayışı HİSARBANK'ta

Türk bankacılığında HİSARBANK'ın bugün ulaştığı yer,
bu hizmet anlayışının belgesidir.
HİSARBANK, hep sizler için varoldu.
Size, farklı ve güvenceli hizmet vermek için...
HİSARBANK, kendine özgü bu hizmet anlayışını
gerçekleştirmekle gururludur.

**HİSARBANK farklı, güvenceli
ve seçkin hizmet kalesidir.**



HİSARBANK

"Kale gibi banka."

Kredi Taleplerini Azaltmaya Yönelik Önlemler

PROF. DR. CEVAT SARIKAMIŞ

I — GİRİŞ

ÜLKEMİZDE, yıllar boyu devam edegelen ve zaman zaman kontrol altına alınmasında çeşitli yolların bulunduğu ana fikri üzerinde görüş birliğine varılan bir aşırı kredi talebl olgusu bulunmaktadır. 24 Ocak 1980 kararları ve onu takip eden 1 Temmuz bankacılığı uygulamaları sonucunda ortaya çıkan kredi maliyetlerinin yüksekliğine rağmen, çeşitli çevrelerin tahminlerinin aksine, kredi toplam talebinde bir gerileme gözlenememiştir.

Bilindiği üzere kredi maliyeti (faiz), en basit şekli ile, kredi arz ve talebini dengeleyen en önemli etkenlerden biridir. Talebin arzı aşması halinde, maliyetin yüksek noktalarda oluşması, sonuçta bir bakıma mevduat faiz oranlarını da yukarılara çekebilme, bu olgu ise, belki de serbest bırakıldığında, mevduat piyasası oranlarını enflasyon oranından bağımsız hale getirebilmektedir. Kredi taleplerinin azaltılması, kredi arz ve talep dengesinin daha düşük kredi faiz oranlarında kurulmasını ve dolaylı olarak mevduat piyasa oranının da daha yüksek noktalarda be-

lirlenmesini sağlayabilecektir. Bu nedendir ki, kredi toplam talebinin azaltılma yollarını aramak, gerek para otoriteleri gerek ilgili çevrelerin önemli sorunlarından biri haline gelmiş bulunmaktadır.

Bu yazımızda, kredi taleplerini azaltma yönünde neler yapılabileceğine kısaca değinilecek, özellikle, firmaların kredi verilebilirlik göstergesi olarak da mütalaa edilmesi olanaklı toplam borç/öz varlık oranını düşürücü önlemlerin neler olabileceği hususu üzerinde durulacaktır.

II — Ülkemizde Kredi Talebini Etkileyen Faktörler

Kredi talebini, özellikle ticaret bankalarından kısa süreli kredi taleplerini etkileyen faktörler tarihsel akış içerisinde şu sıralar başlıca altı- da toplanabilir :

1 — Ülkenin ekonomik ve sosyal yapısı: Ziraî ekonomi tipinden ticari ve daha sonra sınıai ekonomi tipine geçme sürecinde, doğal olarak, yeterli sermaye birikimi olamamıştır. Ülkemizde ekonomik gelişme genellikle küçük boyutlu işletmelerin aile şirketlerine dönüşme-

si aşamasından öteye gidememiş; bu yüzden firmaların kredi talepleri de yüksek olmuştur.

2 — **Kredi faiz oranlarının düzeyi**: Bilindiği gibi, ülkemizde, gerek mevduat gerek kredi faiz oranları, 1 Temmuz 1980 tarihine kadar ve hatta o tarihten sonra da, piyasa ekonomisi kurallarına göre değil, fakat devlet otoritelerince saptanmıştır.

Enflasyon oranının kabul edilebilir ölçüler içinde kaldığı yıllarda, devletçe saptanan faiz oranları enflasyon oranının çok az altında kalmış, ancak enflasyonun yüksek noktalara çıktığı 70'li yıllarda gitgide artan bir ölçüde negatif faiz oranları ile karşılaşmıştır. Böyle bir ortamda, kendi sermayesini enflasyonun aşınmasına bırakmak yerine ucuz faizli kredi ile çalışmak, elde edilen kârları ise enflasyona dayanıklı gayrimenkul, altın vb. yatırımlara tahsis etmek, işadamları için akılcı gelmiştir. Hele, edindiği gayrimenkulleri, dolaylı yoldan da olsa, teminat göstererek istediği kadar kredi alma olanağını bulan işadamları, borçlanmayı işletmelerini finansımanın biricik kaynağı olarak görmeye başlamışlar ve böylece kaldıraç faktöründen -leverage- azami yararlanmanın yollarını aramışlardır. Ayrıca yüksek oranlı enflasyon, firmaların işletme sermayesi ihtiyacını süratle artırarak, kaynaklarını yetersiz hale getirmiş, bu olgu da sonuçta kredi taleplerinin süratle artmasına neden olmuştur. Borçlanma oranları yüksek firmalarda, bu talep daha büyük boyutlara ulaşmıştır.

3 — **Kredi kararının alınış salıkları**: Ülkemizde ticaret bankalarının kredi kararları alırken uyguladıkları ölçüler ve karar analizlerinde kullan-

dıkları teknikler bilimsellikten uzak, kredi talepçisinin moralite ve gösterebileceği teminata dayalı kalmış, bu durum da firmaların «kredi alabilirlik» sınırını çok rahat hale getirmiştir.

4 — **Uzun süreli kredi veren kredi müesseselerinin ve sermaye piyasasının yetersizliği**: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nın sınırlı olanakları ve birkaç bireysel vadeli kredi kaynakları dışında orta ve uzun vadeli kredi, ülkemizde, yıllarca kurumsallaştırılamamıştır. Yine sanayileşme sürecinin şirketleşmeyi hızlandıracak düzeye ulaşamaması; son yıllarda ortaya çıkan ekonomik belirsizlikler ve özellikle hisse senedi piyasasını bitkisel hayata sokan idari kararlar, sermaye piyasasının gelişmesine olanak vermemiştir.

Vadeli kredi, geri ödemeler bir plana bağlanabilir ve bu geri ödeme planı sıkı kontrol edilebilirse firmada bir sermaye birikimi sağlayabilir. Aynı zamanda, sermaye piyasasının işlerlik kazanması, tasarruf fonlarının önemli bir bölümünü bu piyasaya çekerek ve özellikle hisse senetlerine yatırımı hızlandırarak sermaye birikimini sağlayabilir. Orta ve uzun vadeli kredi kurumlarının yetersiz kalması ve sermaye piyasasının arzu edilen etkinliğe ulaşamaması, yukarıda sayılan etkenlerle de birleşerek kısa süreli kredi taleplerinin yüksek düzeylerde oluşmasına neden olmuştur.

III — Kredi Taleplerini Düşürmeye Yönelik Önlemler

Toplam kredi talebinin düşürülmesi için alınması gereken önlemler, talebi yüksek noktalarda tutan nedenleri ortadan kaldırmaya dönük önlemler olarak ortaya çıkar. Bu ön-

lemlerin bazıları akılcı bir ekonomi ve para politikası uygulanması gibi, çok kapsamlı önlemler olup, herhalde sonuçlarını uzunca bir zaman sürecinde verebileceklerdir. Kısa sürede sonuç alınabilecek önlemler, bir dereceye, ekonomik akışa müdahale olarak karşımıza çıkar ve herhalde aşağıda «sonuç» bölümünde değinileceği gibi bazı rahatsızlıkları da beraberinde getirirler. Ancak, bu önlemleri de gözönünde bulundurmak gereği vardır.

Alınabilecek önlemlere kısaca değinecek olursak;

1 — Kredi maliyetlerinin yükseltilmesi : Kredi talebinin, temelde kredi faiz oranının bir fonksiyonu olduğu düşünülürse, maliyetin yükseltilmesinin, caydırıcı etkisi nedeni ile, talebi düşüreceği söylenebilir. Kuşkusuz, talebin sadece fiyatın bir fonksiyonu olduğu söylenemez. Ancak, herhalde talebi belirleyen önemli bir etken niteliğini taşımaktadır.

Mevduat ve kredi faiz oranlarını tümü ile serbest bırakarak pazar faiz oranlarının oluşması, diğer bir deyişle piyasa ekonomisinin kurallarının işlemesine olanak verilmesi, yukarılarda kurulacak faiz dengesinin, kredi dışında kaynak arama eğilimini kuvvetlendirerek, kredi talebinin azaltılmasında etkili olabilir.

2 — Enflasyon oranının düşürülmesi : Enflasyon oranının kabul edilebilir sınırlar içine indirilebilmesi, bu önleme ek olarak faizin «müspet faiz» olmasına olanak verilmesi, giderek firmaları öz varlıkla finansmana özendirebilecektir. Ancak, başka önlemler alınmadan sadece enflasyon oranının düşürülmesi, kanımca, ülkemiz ekonomisinin bünyesel yapısı nedeni ile kredi taleplerini aşağıya çekmeyecektir.

3 — Sermaye piyasasına işlerlik kazandırılması : Bu önlem, ancak uzun vadede sonuçlarını verebilecek, oldukça karmaşık strateji ve politikaların, ısrarla uygulanmasını zorunlu kılar. Kuşkusuz, sermaye piyasasının işlerlik kazanması, sadece hukusal düzenlemelerle elde edilemez. Ekonominin belirli bir aşamaya ulaşması, sermaye piyasasının, ekonominin vazgeçilmez ve önemli bir unsuru olabilmesinin ön koşuludur. Uygulanacak ekonomi politikaları, zaman içinde ekonomik yapıda gerekli değişimleri sağlayarak sermaye pazarının çalışmalarını sağlığa kavuşturur ve bu pazardaki aktiviteleri artırır.

4 — Bankaların kredi müşterilerinin risklerini iyi ölçerek rasyonel kredi kararları almaları : Her kredi talebi, kredi riskini de beraberinde getirir. Kredi açmayı görev edinmiş bir ticaret bankası yetkili organı, bu riski doğru olarak ölçme alışkanlığı ve riski dikkate alarak kredi kararı alma rasyonelliğine sahip olduğunda, bankadan bankaya değişse de, hiçbir banka kredi kararcısı genellikle kabul edilebilir riskin üzerinde risk yüklenmek istemeyecektir.

Kredi kararında rasyonellik, riski ölçmeye dönük analiz tekniklerinin bilerek kullanılması ile başlar. Başka ülkelerde, bu teknikler uzun yıllardan beri bilinçli olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde, 1962 yılında Bankalar Birliği'nin önderliğinde başlatılmış olan risk analiz yöntemlerinin uygulanması çalışmaları, ne yazık ki geçen 20 yıla rağmen hâlâ istenilen etkinliğe ulaşamamıştır. Bu nedenle, ülkemizde, kredilendirilmiş firmaların mali yapılarını gösteren oranlar incelendiğinde görüleceği gibi, çok yüksek riskler taşıyan firmalar ne yazık

ki hâlâ banka kaynaklarından yararlanabilmektedir.

IV — SONUÇ

Yazımızın üçüncü bölümünde, kredi taleplerini düşürmeye yönelik alınması gerekli önlemlere özet olarak değinilmiştir. Bu önlemlerden, kredi kullanan firmaların kabul edilebilir risklerini belirleyerek, bu risklerin üzerinde riske sahip kredi müşterilerinin risklerini düşürmeye yönelik olanı, ticaret bankalarının üst yöneticilerinin, risk analizi sonuçlarını kredi kararları alırken dikkate almaya eğilimli ve arzulu olmalarına bağlıdır. Banka tepe yöneticilerinin bu rasyonelliğe kendiliklerinden çok kısa zamanda ulaşacaklarını beklemek, bugünkü koşullarda, fazla iyimserlik olur. Bu nedenle, bazı yönlendirici tedbirlerin alınması, kanımızca, kaçınılmaz olmaktadır. Bu tedbirler şunlar olabilir:

1 — İlk aşamada, firmaları aşırı cari (kısa vadeli) borç yükü baskısından kurtarmak amacı ile bankalarca açılmış kredilerin daha büyük bir dilimini orta vadeli krediye dönüştürmenin yolları aranabilir.

Böyle bir tedbir, kredi müşterilerinin cari oranlarını yukarıya çekerek ve net işletme sermayelerini (mütedavil kıymetlerle kısa vadeli borçlar arasındaki fark) artırarak, piyasada bir rahatlık sağlayacaktır.

2 — Yukarıda belirtilen operasyon, kuşkusuz, kredi kullanan müşterilerin borçlanma oranlarını etkilemez. Ancak, bu tedbire ek olarak, borç/öz varlık oranı kabul edilebilir bir noktaya düşesiye kadar, orta vadeliye dönüştürülmüş kredilerin taklitlerinin öz varlık fonları ile karşılanması koşulunun getirilmesi, giderrek firmalarda öz varlık artışı sağlar

ve toplam borçların öz varlığa oranını düşürür.

Doğal olarak, bir kredi müşterisine kredi kullandırılabilmesi için son bilançosunda sahip olması gereken finansal yapının tespiti, yukarıda belirtilen iki şamalı tedbirin odak noktasını oluşturur. Finansal yapısı zayıf bir firmanın kredisini hemen kesme veya tasfiyeye alma yerine, kısa vadeli borcun bir bölümünü orta vadeli borca çevirme ve zamanla orta vadeli borcu tasfiye etme, ekonomiye zarar vermede firmaların kredi taleplerini düşürücü etki yapacaktır.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1981 yılı cildi :	1.000.— TL.
1980 yılı cildi :	600.— TL.
1979 yılı cildi :	500.— TL.
1978 yılı cildi :	400.— TL.
Önceki yıllar :	300.— TL.

İSTEME ADRESİ :

Çatalceşme Sokak No. 17/4
Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11



Garanti sözü

**Yürürlükte olan en yüksek faizi
vermeyi garanti ediyoruz.**

Garanti'ye gelin, şartları siz seçin.

İster uzun, ister kısa vadeli tüm tasarruflarınız için;

**Gelin şubelerimize,
yüksek kazanç yollarını
birlikte arayalım.**



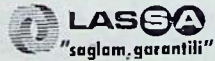
**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Dış ülkelerin de
güvenle kullandığı lastik...
Lassa

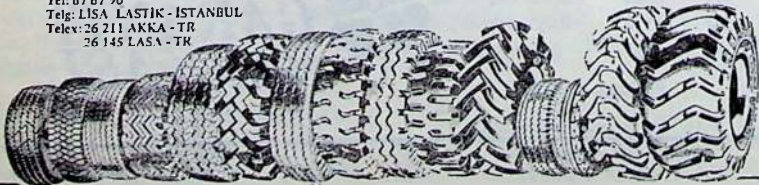
1981 yılı ihracatımız, 15 milyon doları aştı.



**Lassa lastikleri, İngiltere, İsvec,
İran, Pakistan, Kuveyt, Irak, Mısır, Lübnan
ve Kıbrıs'a ihraç ediliyor.**



Büyükdere Cad. Zincirlikuyu Kavşağı Ak 1. İtani, Levent - İSTANBUL
Tel: 67 67 90
Tel: LISA - LASTİK - İSTANBUL
Tele: 26 211 AKKA - TR
26 145 LASSA - TR



AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

Ekonomik Durgunluk, Para Arzı ve Maliyet Enflasyonu

PİYASALARDAKİ durgunluk; okulların açılması, yaz aylarının sona ermesi, mevsimlik ürünlerin idraki gibi nedenlerle nispeten azalmış olmakla beraber; para sıkıntısı devam etmekte, protestolar artmakta, devlet desteği arayan firmaların sayısı çoğalmaktadır.

Bankaların kredi imkânları çok daralmıştır. Talep enflasyonunu önlemeyi esas alan para arzının kısılması, mevduat faizlerinin yükselmesi ve banker olayları sonucu ödeme yükümlülüklerinin artması; bankaların ellerindeki likidite imkânlarını kısıtlamıştır.

Ayrıca, Merkez Bankası'nın reeskontlarıyla birlikte destekleme alımlarındaki ödemelerde % 75'e varan kısıntılara gidilmesi de para arzını engellemektedir.

Öte yandan sanayi kuruluşlarının faaliyetlerine devam etme zorunlulukları, ticari kuruluşların ayakta kalma çabaları, maliyet enflasyonunu artıran nedenler olarak sürmektedir. Bazı temel mallara yapılan zamların da bu yolda olumsuz etkileri olduğu muhakkaktır. Örneğin, Ereğli Demir - Çelik Fabrikaları'nın ürünlerine, % 8 - 12 arasında değişen yeni zamlar yapılmıştır. 31.7.1982 tarihinden itibaren uygulanan yeni fiyatlar «Ton/TL» olarak şöyledir :

	Eski Fiyat	Yeni Fiyat
Soğuk Saç	76.800.—	84.000.—
Sıcak Saç	60.000.—	67.000.—
Levha	63.500.—	69.000.—

Dolar kurundaki yükselmeler dolayısıyla, pek yakında, akaryakıt fiyatlarına da yeni bir zam gelebilecektir.

Bu suretle 24 Ocak 1980 kararlarından önce talep enflasyonunun yaratmış olduğu kısır döngü, halen yapısının değiştirmiş bir şekilde devam etmektedir.

İhracatımız ve Geleceği

İhracat, hiç şüphesiz, üretimin hızlanmasını ve gelişmesini artıran çok önemli bir faktördür. Bununla beraber, halen gelişme yolunda olan ihracatımızın, 1.1.1983 tarihinden itibaren başlayacak yeni vergi iade sisteminden ne derece etkileneceği henüz kestirilememektedir. İhracata yönelik firmalar arasında fırsat eşitliğini zedeleyen görünüm, şimdiden bazı tepkiler yaratmaktadır.

Dünya piyasalarında hüküm süren durgunluk, ihracat konusunda rekabeti artırmakta ve bu rekabetin de özellikle alım gücü yüksek az sayıda ülkede toplanmasına yol açmaktadır. Örneğin, demir piyasalarında ton başına 50 dolara varan düşmeler görülmektedir. Bu durum karşısında, maliyet enflasyonunun devam ettiği ülkemizin dış rekabet gücü ne derece kuvvetli olabilir?

İhracat sigortası konusu hâlâ ele alınmamıştır. Kredili ihrac imkânlarından da rekabet gücünü artıran bir faktör olarak yararlanılamamaktadır.



Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde



Diğer taraftan, 21 Ağustos 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Ticaret Bakanlığı Sirküleri ile pamuk ipliği fiyatları için taban fiyatı uygulaması ve tescil zorunluğu getirilmiş bulunmaktadır. Bu tescil işleminin, alıcı ülkeler tarafından da uygulanmasından, dokuma mamulleri ihracatımız olumsuz şekilde etkilenmektedir.

Önemli bir ihraç kalemini teşkil eden dokuma sanayii mamullerine karşı Avrupa Ekonomik Topluluğu'na dahil ülkelerin olumsuz tutumu artarak devam etmektedir. Örneğin Fransa, 1 Eylül 1982'den itibaren kumaşlarımızın ithalini yasaklamıştır. Bu durumun ileride nasıl bir gelişme göstereceği bilinmemektedir.

Beklenen Tedbirler Paketi

İç piyasalara canlılık sağlamak için, hiç şüphesiz, özellikle kamu yatırımlarında hızlanmayı içeren bir tedbirler paketinin getirilmesi gerekmektedir. Ancak, hükümetin izlediği sıkı para politikasının, bu önemli çözüm yolunu tıkadığı anlaşılmaktadır. Kamu yatırımlarının gerçekleşmesi için gerekli fonların bulunması ve piyasaya aktarılması, bir sorun teşkil etmektedir. Bununla beraber hükümetimizin bu konuda planlı bir uygulamaya gireceğine ve olumlu çözümler getireceğine inanılmaktadır.

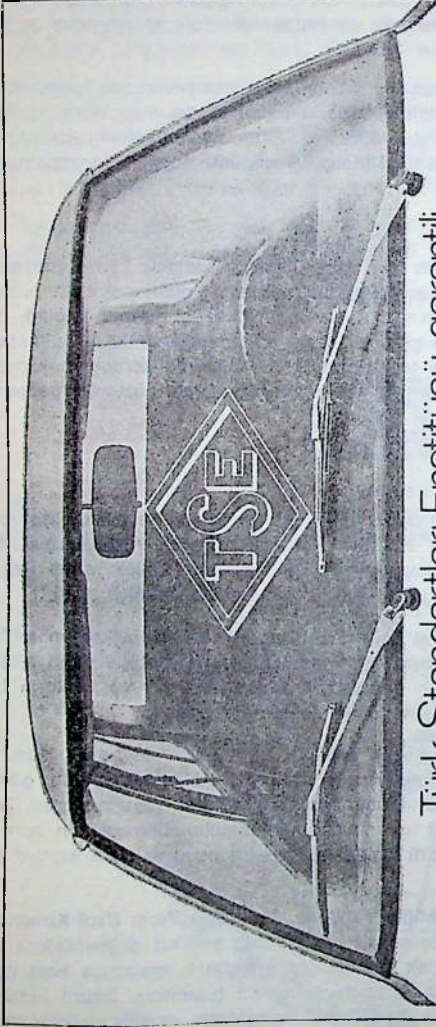
Yeni Mevzuat

Geçtiğimiz ay içinde yayımlanarak yürürlüğe giren yeni mevzuat şu mali konuları kapsamaktadır: «Değerli Kâğıtlar Kanunu», «Emlak Alım Vergisi Kanunu», «Vergi Usul Kanunu». Bu kanunlarla ilgili olarak 1.9.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan genel tebliğlere kısaca değinmekle yetiniyoruz:

Değerli Kâğıtlar Kanunu Genel Tebliği: Bu tebliğ genel yazıları ve tebliğleri yürürlükten kaldırmaktadır. Yayın tarihinden itibaren yürürlüğe giren tebliğde, faturaların değerli kâğıt haline getirilmesi ile ilgili esaslar ve bunların bedellerinin tahsilinde uygulanacak usuller yeniden açıklanmıştır.

Emlak Alım Vergisi Kanunu Genel Tebliği: Bu tebliğ, 198 sayılı Kanun'a göre sosyal meskenlere ilişkin olarak tayin ve tespit edilen niteliklerin, günün şartlarına göre yeniden gözden geçirilmesi zorunlu görülerek yayınlanmıştır. Tebliğ ile sosyal meskenlere indirimli vergi nispetinin uygulanabilmesi için zorunlu olan 70.000 liralık satış bedeli şartı kaldırılmış ve bu hususta yeni şartlar getirilmiştir.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği: Tebliğde, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda yer alan defter ve belge düzenine ait hükümlerde yapılan değişikliklere ilişkin olarak uygulamada doğabilecek tereddütleri gidermek amacıyla bazı açıklamalar yapılmaktadır. Tebliğ, günlük kasa defterinin tutulması, fatura kesilmesine ait haddin 10.000.— TL'na yükseltilmesi konularına açıklık getirmektedir. Ayrıca fatura verilmesi ve perakende satış fişinin düzenlenmesine ilişkin tereddütleri gidermektedir. Bu arada, İşletme Vergisi perakende satış vesikasının satış fişi yerine geçeceği de belirtilmektedir.



Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM



Lameks

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesislerinde üretilen DURACAM ve LAMEKS işi üstünliğe sahiptir. Düşük dayanıklıdır. Şokçu ve yavaşlamanı can güvenliği için. Orijinal ve kalıp hassasiyeti yüksektir. Yerine kolayca ve tam olarak oturması ve sızması önlenmiştir. Gece ve gündüz benek bir görüntü sağlanması, uzun yolda bile sürücünün görüşünü yarmaması için.

Can Pazarlama A.Ş.
Yatırımcı Caddesi No:72, Nişantaşı İstanbul, Tel:4880 37 (3 hat)

Can Pazarlama A.Ş. - Türkiye - Başkent Ankara - A.Ş. Kuruluşu

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

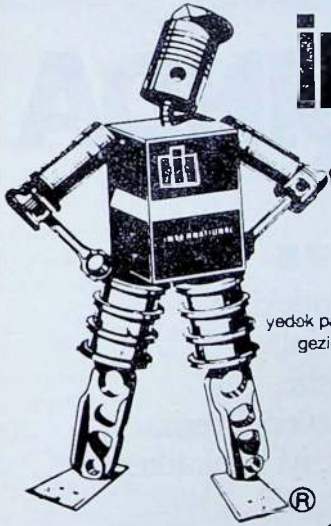
ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR



"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

Şoför Arkadaş, Çiftçi Kardeş



İTER ROBOT

Orijinal yedek parçada
güvence demektir.

International, orijinal parçada güvenceyi simgeleyen
yedek parça robotuyla, yurt sahinaya yayılan servis istasyonları ve
gezici servisleriyle her zaman, her yerde hizmette rakipsizdir.

International

imalatçı firma :
TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.



TOE ve MAT, Ordu Yardımlaşma Kurumu
(OYAK) iştirakidir

TÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ



Büyükdere cad 4. Levent İstanbul
Tel. 68 63 70 (10 hat) Telex 26239 MAT TR

YURTTA İYİ, YURT DIŞINDA İYİ...

Pamukbank, yurt içindeki ve
yurt dışındaki işleriniz,
işlemlerinizi için, size,
daima en iyi banka hizmetlerini verir.
Çünkü, Genç Pamukbank, iyi bankadır.

Genç

PAMUKBANK
"iyi bankadır"

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

KASIM 1982 • YIL : 19 • SAYI : 11

FİYATI : 100 LİRA

Okurlara Mektup /3

SÖYLEŞİ:

Yüksek Öğretim Sorunu /5

Kemal Kurdaş

Necdet Durakbaşı

Ekonomik Göstergeler /20

Ekonomik Yorumlar /21

Dr. Öztin Akgüc

Doç. Dr. Cem Alpar

Prof. Dr. Emre Gönensay

Erdoğan Karakoyunlu

Dr. T. Güngör Uras

Sermaye Piyasası /43

Doç. Dr. Şeref Türen

Bankacılığımızın Sorunlarını

Azaltmak İçin Bankalar

Yasası Değiştirilmelidir /49

Selâhattin Özmen

Ayın Ekonomik Olayları /57

Doç. Dr. Yıldırım Kılık

Yeni Yayınlar /61

Necdet Durakbaşı

Söyleşi :
YÜKSEK ÖĞRETİM SORUNU
Ekonomik Yorumlar :
YABANCI SERMAYE

İstanbul Bankası, emrinize bir
"Dış Finansman Merkezi" veriyor.
Bu Merkez'de emrinize, ihracatla
ilgili bütün işlemlerinizi hazırlayıp
bitiren bir ihracat ekibi veriyor.
Bu Merkez'de çalışanların hepsi
işinin ehli, çözümleyici.
Hepsi dakik, dinamik.
Sorunlara derhal eğilen,
kesin çözümler yaratan kişiler.
Hepsi uzman !
Bu Merkez'de herşey elektronik,
herşey bir anda.
Dünya pazarları bir anda.
Rekabet durumu, müşteri, finansman,
işlemler, çözümler... bir anda !
Bütünüyle !

"Dış Finansman Merkezi"

İstanbul Bankası T. A. Ş. Genel Müdürlüğü
İstiklal Caddesi Müeyyet Sokak No. 1
Tünel-İstanbul
Tel: 44 99 77
Teleks: 24 614 İLİM tr



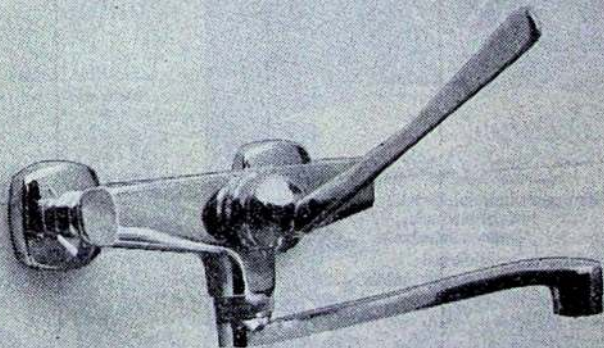
**İSTANBUL
BANKASI**

"dış finansman bankası,,

E.C.A.[®]

- damixa
doktor bataryası

Tek bir dirsek hareketiyle
su miktarı ve sıcaklık ayarlaması
yapma imkânı



Genel Dağıtım

ELMOR

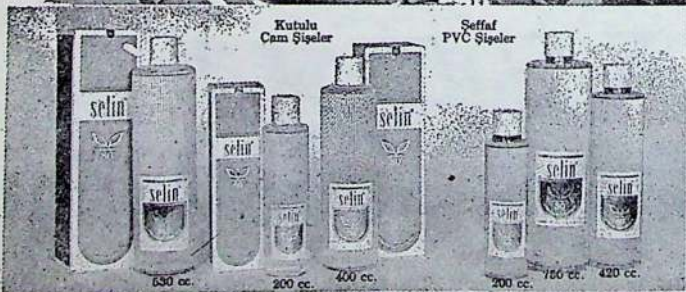
Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Kemeraltı Cad. Ümmehan No. 71/2
Karaköy- İst

ISTANBUL selin® LIMON KOLONYASI



Doğanın Saf Damlası...

Bir yaşamı düşünün... Serinlik ormanında...
Kokular parçalarında...
Doğanın kaynağında...
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.



Kutulu
Cam Şişeler

Şeffaf
PVC Şişeler

630 cc.

200 cc.

400 cc.

200 cc.

160 cc.

420 cc.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kema! Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursalı • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalıka • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlülöğlu • Necdet Durakbaşı • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr. Emre Gönenşay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Dr. Halûk Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaloğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılış • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Morgül • Ziya Nebloğlu • Ergin Neng • Rahml Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Doç. Dr. Seref Türen • Dr. T. Güngör Uras • Doğan Yalın • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Büyük önder Mustafa Kemal ATA-TÜRK'ü 44 yıl önce kaybettik. Her kasım ayında O'nu yitirmenin üzüntüsünü bir kez daha duyuyoruz. Süregelen acı-mıza tesellisini, O'nun her zaman tek-
rarladığımız şu sözlerinde buluyoruz: «Beni görmek, mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâfidir.» Bu bakımdan inanıyoruz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu aramızdan cismen ayrılmıştır; O'na inanıp izinde yürüyenlerin gönlünde manen yaşamaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer kumandanı ATATÜRK'ü bu yıl da minnet ve şükranla anıyor, manevi huzurunda bir kez daha saygıyla eğiliyoruz ve bağlılığımızı belirtiyoruz.

Bu sayıda önemli olduğu kadar güncel iki konu üzerinde durulmaktadır. «Söyleşi»de «Yüksek Öğretim Sorunu» ele alınmakta; 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun getirdiği üniversite sisteminin ve özellikle Yüksek Öğretim Kurumu'nun Türkiye'nin bünyesine uygun olup olmadığı irdelenmektedir. «Ekonomik Yorumlar»da ise «Yabancı Sermaye» konusu işlenmektedir. Bu arada, 24 Ocak 1980 kararları ve izlenen istikrar politikasından sonra yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgi gösterip göstermediği, yabancı sermayenin ülkemize cezbedilmesiyle ilgili olarak uygulamadaki gelişmeler tartışılmaktadır.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

KASIM 1982

YIL : 19

SAYI : 11

100 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11
• **YAZIŞMA :** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA :** Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • **YILLIK ABONE :** 1.200.— TL.; Öğrencilere 600.— TL. • **İLAN FİYATLARI :** Arka kapak 15.000.— TL., Kapak içleri 10.000.— TL., Tam Sayfa 7.500.— TL., Yarım Sayfa 4.000.— TL., Renk Farkı 3.000.— TL. • **BASKI :** Met/Er Matbaası; Çemberlitaş — İstanbul; Telefon 28 28 90 • **Tarihi :** 8 Kasım 1982

Ürünleriyle
büyüyen isim

Turyağ



Turyağ

1916'dan beri sizinle

Söyleşi

Yüksek Öğretim Sorunu

KEMAL KURDAŞ

NECDET DURAKBAŞA

DURAKBAŞA — Sayın Kurdaş; demokratik sistemlerin vazgeçilmez kurumlarından birisi de özerk üniversiteler. Son zamanlarda kamuoyunda, üniversitelerimizde özerkliğin geniş ölçüde yitirildiği yolunda birtakım kuşkuvar açığa vurulmaktadır. Biliyorsunuz, bu toplantıyı «Açık Oturum» şeklinde yapmayı tasarlamıştık. Bu amaçla, görüşlerini cesaretle ifade edebileceğini düşündüğümüz tanınmış onu aşkın üniversite profesörüne başvurduk; hiçbirisinden olumlu bir cevap alamadık. Bu, sözkonusu kuşkuvarı doğrular bir belirti midir ve genel olarak Yüksek Öğretim Kanunu'nun getirdiği üniversite sistemi acaba bizim bünyemize uygun mudur? Daha önce rektörlük yapmış; bürokrasinin üst kademelerinde ve 1960'ı izleyen yıllarda Maliye Bakanlığında bulunmuş; üstelik akademik sorunlara yakın ilgisini sürdürmüş bir kimse olarak bu husustaki görüşlerinizi rica edeceğim.

KURDAŞ — 12 Eylül öncesinde, Türkiye'deki üniversite sisteminin kendinden beklenen hizmetleri yeterince yerine getiremediğine, üniversitelerin sınıflara kadar siyasi iddia ve tartışmaların içine düştüğüne; 1961 Anayasası'nın üniversitelerimize tanıdığı geniş idari ve bilimsel özerkliğin sık sık kötüye kullanıldı-

ğına dair şikâyetler ve üniversite sistemimizde sağlıklı bir eğitim, öğretim, araştırma, yayın hizmeti sağlayabilmek için tüm sistemin yeniden düzenlenmesi gerektiğine ilişkin yaygın bir kanı vardı. Yüksek Öğretim Kanunu ve onun getirdiği sistem, bu genel izlenim, özleyiş ve ihtiyaç içinde gelmiştir ve bu isteği karşılamak üzere düzenlenmiştir.

Yüksek Öğretim Kanunu yürürlüğe girdiğinden bu yana bir yıla yakın bir zaman geçmiş bulunuyor. Bu yıl içinde kanunun öngördüğü Yüksek Öğretim Kurumu'na çıkarılan çeşitli yönetmelikler ve kararlarla da artık uygulamadaki durum açıkça ortaya konmuştur. Bu kanunu bugün önümüzde olan nitelikleriyle değerlendirip, «Türkiye'nin Yüksek Öğretimde ihtiyaç duyduğu reforma cevap verecek bir kanun mudur?» sorusunu sorarsak; bu sorunun cevabı ne yazık ki olumsuz olacaktır. Kanun bir reform kanunu değil, bir reaksiyon (tepki) kanunu olarak düzenlenmiş; uygulamada ise bu reaksiyon özelliği çok daha ileri giderek gelişmiştir.

Yüksek Öğretim Kurumu'nun getirdiği ya da kurmayı öngördüğü düzen hakkındaki görüşlerimi daha konuşmamın başında satırbaşları halinde fakat toplu bir biçimde ifade

etmeme müsaadenizi rica ederim. YÖK Sistemi hakkındaki görüşlerim özetle şöyledir:

- Yüksek Öğretim Kanunu Türk yüksek öğretim sistemini oluşturan kurumlar arasındaki ve bunlarla devlet arasındaki ilişkileri temel esaslar itibariyle tanımlayacak, koordinasyon sağlayacak ve sistemde otokontrolün etkin biçimde yürütmesine katkıda bulunacak genel bir çerçeve kanunu değil; konusunun ayrıntısına kadar hemen her şeyi kendisi düzenlemek isteyen bir müdahale ve düzenleme kanunu olmuştur. Bu müdahale ve düzenleme hayli aşırı bir tepki psikozu içerisinde ele alınmıştır.

- Getirilen sistem üniformist (tek şekilci) tipcidir. Türkiye'deki bütün yüksek öğretim kurumlarını (askeri ve polis teşkilatı hariç) YÖK'ün idaresinde bir pramitte toplamakta; bütün yüksek öğretimi tek bir şekil, tip ve model içinde düzenlemek istemektedir. Türk yüksek öğretimi sisteminde çeşitli üniversite sistemlerinin, modellerinin, yeni şekillerin denenmesine olanak bırakmamaktadır. Lise eğitimi gibi, yüksek öğretim de tek bir üniversite sistemi içerisinde organize edilecek ve yürütülecektir.

- YÖK sistemi aşırı merkeziyetçi ve müdahalecidir. Kanun ve Yüksek Öğretim Kurumu yalnız üniversite sisteminin ana çerçevesini vaz etmekte; organizasyonu ayrıntılarına kadar kendisi yaptığı gibi, üniversite yöneticilerini akademik kadroların hemen hiçbir katkısı ve mutabakatı olmadan kendisi belirlemekte; ayrıca YÖK akademik konularla ilgili pek çok yetkiyi kendi elinde bulundurmaktadır. Bu gözlemi ilerdeki açıklamalarımıza da yardımcı olmak üzere birkaç örnekle somutlaştıralım.

a) Fakülte, enstitü, bölüm, ana bilim dalı ve benzeri birimlerin açılıp kapanmasına YÖK doğrudan karar verebilecektir.

b) Akademik unvanların kazanılmasıyla ilgili akademik yükselmelere, haftalık ders yükü, çalışma esaslarına, öğretim elemanı yetiştirilmesine, yayın işlerine, bilimsel araştırmalarla ilgili giderlere uygulanacak esaslara ilişkin yönetmelikler gibi; akademik alana düşen pek çok yönetmeliği, kurumdan kuruma geçiş esaslarını, lisans programlarının eşdeğerliliğini, hangi üniversitenin hangi bilim dalında kaç öğretim üyesiyle hizmetini aksatmadan sürdürebileceğini hep YÖK belirleyecek ve düzenleyecektir.

c) Bunlar dışında; YÖK'ün doğrudan ya da dolaylı olarak seçtiği üniversite yöneticileri de bütün idari yetkileri ellerinde tutmakla kalmamakta, pek çok akademik konuda doğrudan karar yetkisine sahip bulunmaktadır. YÖK sisteminde dışardan tayin edilen yöneticiler koordine edici ve düzenleyici değil, doğrudan doğruya karar verici mercilerdir. Akademik kurullar sadece onlara yardımcı, istişari organlar olarak düşünülmüşlerdir. Sistemde özellikle akademik düşünce tercih ve kararlarının başladığı, doğduğu ve geliştirildiği bölüm kurulları hiç düşünülmüştür. Akademik ruhun esas kaynağı olan bölüm kurulu mevcut değildir. Bölümün dışındaki ve üstündeki bütün kurulların istişari kapasitede olmaları bir tarafa, bu kurullarda dahi dışardan tayin edilen yöneticiler ağırlıkta bulunmaktadır.

- YÖK sisteminde akademik özerklik lafzanı vardır. Kanun üniversitelerin bilimsel özerkliğe sahip olacağını tasrih etmiştir. Fakat YÖK sistemi içerisinde getirilen tedbirler ve düzenlemeler ortasında üniversitelerde akademik özerkliğin fiilen olduğu ya da olabileceği çok şüphe götürür haldedir. Çünkü yukarıda da işaret edildiği gibi tek tek üniversitelerin kadro, bütçe ve yöneticilerini belirlemek ve her an denetlemek yetkisi-

ne sahip olan YÖK, bunun dışında pek çok akademik karar yetkisini de kendisinde toplamıştır. Ayrıca dışardan tayinle gelen üniversite yöneticileri fiilen bütün akademik yetkileri kendileri kullanabilecek durumda bulunmaktadırlar. Akademik konularda da karar yetkisi onlardadır. Sistemde güçlü bir akademik kurul düzenlenmesi yoktur. Olanlar da yöneticilerinin etkisinde istişari organlardır.

• Ayrıca sistemde orta öğretimdeki düzeni hatırlatır biçimde bir denetleme kurulu, ayrıntılı ve sert bir disiplin düzeni öngörülmüştür. Zaten YÖK sisteminin bir vasfı aşırı denetleyici olmasıdır. YÖK'ün yayınladığı disiplin yönetmeliğine dayanılarak



Kemal KURDAŞ

öğretim üyeleri kolayca üniversite kapısının önüne konulabilirler. Zaten üniversite öğretim üyeleri mesleğe girişlerinde, kadrolarında, bölüm ve bilim dallarının belirlenmesinde, akademik unvanlarını alımlarında, rotasyonda, profesörlüğe tayinlerin-

de hep dışardan tayin edilen yöneticilerin ve YÖK'ün karar ve tercihlerine muhataptırlar. Bütün bu şartlar altında YÖK sistemi içinde üniversitemizde sağlıklı bir akademik özgürlük ortamının mevcut olmasını beklemek kanımca fazla bir iyimserlik olur. Asgari şu husus katışıksız gözlenebilir: YÖK sistemi akademik özerkliğe gereken önemi kesinlikle vermemektedir.

• YÖK sistemi planıcı, özendirici koordinasyondan çok birtakım yapımcı, zorlayıcı yönlendirmeler getirmektedir. Bir üniversitede doktora derecesi alanların üç yıl o üniversitede yardımcı doçentliğe talip olamamaları; bir doçentin son üç yıl görev yaptığı üniversitede profesörlüğe tayin edilememesi; doçent ve profesörlerin rotasyona tabi olmaları; rotasyon mahalline gitmeyen öğretim üyelerinin mesleklerinden istifa etmiş kabul edilmelerinin ötesinde kamu hizmetine girmekten yoksun kılınmaları; bu zorlayıcı tutuma dikkat çekici örneklerdir. Bu zorlayıcı tutumların akademik kariyere giriş heveslerini zayıflatması, bir üniversite içinde alışılmış bir çevrede bir ekip halinde birlikte verimli çalışma olanaklarını kısıtlaması, kısaca üniversitelerde verimin düşmesi doğaldır.

• Yüksek öğretim kurumlarını yurt sathına yaymak arzu edilir bir husus olmakla beraber, bu istek Yüksek Öğretim Sistemi'nin önceliği haiz bir hedefi olarak kabul edilemez. Yüksek öğrenimde şüphesiz en büyük öncelik, memleketin neresinde olursa olsun, neresinde toplanırsa toplansın, yüksek vasıflı bilim, öğretim, eğitim ve araştırma kurumlarının yaratılmasıdır. Bu kurumlar sonra giderek yurt sathına yayılır. Yüksek öğretim kurumlarının memleket sathına yayılması ilkesi uğruna alınan tedbirler; böyle yüksek nitelikli öğretim kuruluşlarını önüyor, geciktiriyor ya da mevcut kurumların zayıflaması

veya bozulması tehlikesini birlikte getiriyorsa; alınan tedbirlerin isabetinden şüphe edilebilir. YÖK'ün alınmasını öngördüğü çeşitli tedbirler, bizde böyle bir endişeyi yaratmıştır ve bu endişeyi canlı tutmaktadır. Bu tedbirlerle memleketinde iyi kötü çalışan birkaç müessese varsa, onlar da zayıflayacak; uzak yerlerde yeni müesseseler kuralım derken yakındaki müesseseler yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Sayın Durakbaşı; YÖK sistemi üzerindeki temel düşüncelerimi satırbaşları itibarıyla böylece özetlemiş bulunuyorum. Şimdi izninizle vaktin müsaadesi ölçüsünde soruların ayrıntılarına gelelim.

DURAKBAŞI — Dilerseniz önce tek şekillilikten başlayalım.

KURDAŞ — Evet. Biliyorsunuz bilim çoğulcudur. Araştırmacı, sorucu ve şüphelidir. Bilimde her önemli aşamayı ya da devrimi, kabul edilen fikirleri, yargıları, kalıpları, formları; soru konusu, şüphe konusu yapabilen kimseler yaratmıştır. Bilimsel gelişme ve yaratıcılık, kalıba, tek şekilliliğe sığmamaktadır. Diğer yandan bir memleketin yüksek öğrenim alanındaki ihtiyaçları, mahiyetleri itibarıyla de çok ve çeşitlidir. Bu çeşitli ihtiyaçlar değişik organizasyonları, formları ya da kurumları gerektirebilir.

Hal böyle iken YÖK sistemi Türkiye'de yüksek öğrenim alanındaki bütün kuruluşları bir üniversite çatısı altında toplamayı ve üniversite organizasyonunun da tek bir modele ya da kalıba göre yapılmasını istemektedir. Kabul edilen sistem kısaca şöyledir. Başta YÖK vardır. Onun altında YÖK'e bağlı olan ve kanunla kurulan üniversiteler yer almaktadır. Rektörlük düzeyinde üniversitelere bağlı kanunla kurulacak olan yüksek okullar, enstitüler; rektörlüğe bağlı kanunla kurulacak fakülteler; fakül-

telere bağlı kanunla kurulan yüksek okullar ve lisansüstü eğitimi verecek bölümler (YÖK tarafından kararlaştırılır) ve bölümlerin ayrıldığı gene YÖK'ce belirlenen ana bilim dalları...

YÖK sisteminin öngördüğü üniversite modeli tektir ve bütünüyle kanunla ya da YÖK tarafından belirlenmektedir. Bu sistem içerisinde artık Türkiye'de mesela Avrupa'da yaygın bir üniversite modelini ya da dünyada yeniden gelişen bir modeli aynen veya değiştirerek alıp uygulamak imkânı olmayacaktır. Kurumlarla ihtiyaçlara göre özel şekiller, dallar, nüanslar eklenemeyecek, katılamayacaktır. Oysa yüksek öğrenim özellikle çağımızda hergün bir dal süren ulu bir ağaç gibidir. YÖK'ün öngördüğü sistem ise bir lise öğrenimi örneği tek şekil, tek kalıptır.

Bir ülkenin yüksek öğreniminin dünyada mevcut çeşitli sistemleri ya da yeni gelişen sistemleri denemeye, bu sistemleri karşılaştırmaya, aralarında yapıcı bir rekabet düzeni kurmaya, sistemlerin iyi ve kötü taraflarını görüp inceleyerek bunlara göre yeni çözümler ortaya koymaya hakkı olmak gerekir. Yüksek öğretim sisteminde her gün bir dal süren bilimin kanuna takılmadan, bürokrasinin çarklarında ezilmekten, ihtiyaçlarına kendi toprağında cevap verebilecek bir hareket serbestisi, elastikiyeti olmalıdır.

DURAKBAŞI — Sayın Kurdaş, özellikle üniversite sorununda tamamen Türkiye'ye özgü, Türkiye'nin koşullarına uygun bir sistem seçimi için çaba harcamak ya da bir model geliştirmek düşünülebilir bir yol. Ancak belirttiğiniz gibi bu iş tekdüzelik kaydıkaç olumsuz sonuçları olacaktır. Acaba sırf bu tekdüzelik açısından, dış ülkelerde durum nedir?

KURDAŞ — Diyebilirim ki özgürlükçü Batı toplumlarında tekdüzelik prensip olarak bahis konusu bile değildir. Türkiye'deki yeni düzeni

de kuşkusuz yalnız şekil açısından değerlendirmek gerek. Türkiye'ye getirilen sistem hem tek şekilci, hem de çok kalıpcıdır. Aynı zamanda çok otoriter, demokratik anlayıştan ve demokrasi içinde gelişmek isteyen bir toplumda bilimin özgürlük ihtiyacından uzak, bir hayli siyasi etkilere, keyfi müdahalelere açık bir sistem olmuştur. Ben getirilen sistemi yalnız tek şekilcilik açısından tenkit etmiyorum. Tek şekil bir sistem getirilir, liberal bir sistem olur, demokratik bir sistem olur, siyasi nüfuzlara karşı kapalı olur. Bilimsel özgürlüğün ihtiyaçlarını tam sağlayan bir sistem olur. Eh bir sakınca, kadı kızındaki kusur gibi, tek şekilciliği kalır diyelim. Getirilen sistem öyle de değil.

Bu söylediklerimi biraz belirgin kılayım izninizle. Biliyorsunuz bundan önce Türkiye'de, Avrupa üniversite sisteminden kaynaklanan ve kürsü esasına dayanan bir sistem vardı. Bu sistemde üniversiteyi yöneten kurullar tamamen o üniversitenin akademik mensupları tarafından seçiliyordu. Buna karşılık Ortadoğu Teknik Üniversitesi gibi Anglo-sakson modelinden esinlenmiş bir başka üniversite sistemi de uygulanıyor ve deneniyor idi. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yüksek okullar bulunuyordu.

Bunlara karşı şimdi tek bir sistem getirilmiştir. Tüm yüksek öğretim bir kanalda ya da bir piramitte toplanmıştır. Bu piramidin tepesinde 25 kişilik bir kurul, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) vardır. YÖK politik seçime açık bir kurumdur. Çünkü bu kurulun 8 üyesini ve başkanını Devlet Başkanı, 6 üyesini Bakanlar Kurulu, 1 üyesini Genel Kurmay Başkanlığı, 2 üyesini Milli Eğitim Bakanı atar. Sadece 8 üye Üniversitelerarası Kurul'ca (ki o kurul da rektörler yoluyla aslında YÖK'ün etkisindedir) atanmaktadır. Özellikle ilerde partiler yönetimi dönemlerinin

de bu kurul siyasi müdahaleye, etkiye kanımca açık olacaktır. Ayrıca üniversitenin azınlıkta kaldığı bir kuruldur. Kurulun ortalama yaşı ne yaparsanız yapınız, hiçbir zaman 55-60'ın altında olamaz. Yaş bir anlamda değişikliğe karşı ihtiyatlı, tutucu bir düzen getirir. Sistemi gidecek daha da dondurabilir.

Sistemde YÖK piramidinin altında üniversiteler, fakülteler, bölümler, ana bilim dalları ve rektörlükle fakülterle bağlı enstitüler ve yüksek okullar vardır. Bu kurumları, doğrudan ya da dolaylı bir yoldan hep YÖK kurarak, belirleyecektir. Bir üniversitede hangi fakültelerin hangi enstitü, yüksek okul, bölüm ve ana bilim dallarının olacağını, kadrolarını, kadro fazlalarını YÖK tayin edecektir. Bütün yöneticiler de dolaylı dolaysız YÖK'ce belirlenmiş kişilerdir. Sistem tamamen YÖK tarafından ve onun önerisi ile kanunlarla ya da doğrudan YÖK'ün kararlarıyla düzenlenecek bir salkım haline getirilmiştir. YÖK bu sistemin «İdari» ve «Akademik» ortak bütün ilkelerini hatta ortak olmayan her türlü ilkesini kendisi tayin etmektedir. İzinleri, öğrencilerin ders geçip geçmemeye notlarını, averajlarını, imtihan sistemlerini, hatta yüksek öğretim kurumları arasında ya da geçiş düzenlemek iddiası altında fakültelerin, bölümlerin ders programlarını, zorunlu ve seçmeli ders sistemlerini bütün üniversitelere yaygın olmak üzere disiplin sistemini..... düzenlemeyi hep YÖK üzerine almıştır. Yakında YÖK bölümlerde ders müfredat programlarını düzenlemeye girer, esaslar koyar; hatta dersler için bütün Türkiye'de geçerli tek tip bir kitap önermeye başlarsa, buna şaşmamak icap edecektir. Kısaca bütün görünümüyü YÖK sistemi bir cins lise eğitimi düzeni sergilemektedir.

DURAKBAŞA — Evet, Disiplin Yönetmeliği'nden ben de hatırlıyo-

rum. Bir profesörün veya bir dekanın söz gelimi hafta sonu bir şehirden başka bir yere gidişi bile üst makamın iznine bağlı görülüyor (*).

KURDAŞ — YÖK'ün hazırlayıp 1982 Ağustos'unda Resmi Gazete'de yayınladığı Disiplin Yönetmeliği, YÖK sisteminin otoriter mantığını, zihniyetini gün ışığına çıkarmak bakımından ilginç bir dokümandır. Yönetmelik yüksek öğretim kurumları yöneticilerini, öğretim elemanlarını ve memurlarını hep birlikte kapsamaktadır. Memurla akademik elemanı aynı kaba koymuştur.

Yönetmelik mahiyeti, başı ve sonu açıklıkla belirtilmemiş pek çok kusur ve suçu kapsamakta ve bu kusur ve suçları işleyenlere hareketin mahiyetiyle kıyaslanamayacak çok ağır cezalar biçmektedir. Birkaç kısa örnek verelim. Mesela aşağıdaki suçlardan birini işleyenler görevinden çekilmiş sayılır :

a) Kamu yararına olan dernekler dışında rektörün yazılı izni olmadan herhangi bir derneğe üye olmak.

b) Üyesi bulunduğu kurul toplantılarına izinsiz ve özürsüz ard arda iki defa veya 1 yıl içerisinde toplam 3 defa katılmamak.

Aşağıdaki suçlardan birini işleyen öğretim üyesi ise üniversite öğretim mesleğinden ve ayrıca gerek-yorsa kamu görevinden çıkarılır :

a) İdeolojik veya siyasi amaçla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak.

b) Yasaklanmış her türlü yayını... basmak, çoğaltmak, dağıtmak... veya sözlü ideolojik propaganda yapmak.

d) Amirine, mahiyetindekilere, iş arkadaşlarına veya öğrencilere fiili tecavüzde bulunmak.

(*) **Dergi'nin Notu :** Disiplin Yönetmeliği'nin göze batan bazı hükümleri, bu söyleşinin sonunda «EK» olarak sunulmaktadır.

e) Yetki almadan gizli belgeleri açıklamak.

f) Yurt dışında devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak.

g) Devamlı statüyü seçmiş olmasına rağmen yüksek öğretim kurumlarından başka yerde ücretli veya ücretsiz başkaca resmi veya özel iş görmek...

Ayrıca bilimsel tartışma ve açıklamalar dışında yetkili olmadığı halde basına bilgi veya demec veren bir öğretim üyesinin kademe ilerlemesi durdurulmaktadır. Disiplin Yönetmeliği'nin göze batan bazı hükümleri bu yorumun sonuna eklenmiştir. Bunlar ibretle okunmaya değer niteliktedir. Üniversite mensuplarını sade devlet memurluğundan daha dar ve sert disiplin kuralları içine sokmaktadır.

Disiplin Yönetmeliği ile ilgili olarak işaret edilmesi gereken diğer bir husus, bu sistemde disiplin amirlerinin hep dışardan tayin edilen yöneticilerden oluşması ve disiplin kurullarında gene bu yöneticilerin çoğunlukta bulunmasıdır. İnsan Disiplin Yönetmeliği'ni okudukça tepki, kuşku, korku duymaktan kendisini alamamaktadır.

DURAKBAŞA — Acaba hocalar YÖK sorununu onun için mi konuşmıyorlar? Bir zamanlar fazla başıboş görülen hocalarımız şimdi de fazla disiplinli mi oldular, ne dersiniz?

KURDAŞ — İtiraf etmeli ki böyle bir yönetmelik gerçekten ürkütücüdür. Kolayca istenilen yöne çekilebilir, adamın başını derde sokar. Bu yönetmelik yanında, YÖK'ün ve yöneticilerin; öğretim üyesinin tayini, akademik unvan alması, kadrosu, rotasyona girmesi gibi hususlarda sahip oldukları yetki ve gücü de dikkate almak icap eder. YÖK karşısın-

da ve yöneticiler karşısında öğretim üyesi çok zayıf ve himayesiz durumdadır.

Bu arada bir kaç cümleyle YÖK'deki denetleme organına değinmek de faydalı olacaktır. Yukarıda YÖK sistemini bir cins lise eğitimine benzettik. Nasıl Milli Eğitim Bakanlığı lise eğitimini düzenler, esaslarını koyar ve kurduğu sistemi bir de teftiş heyeti aracılığı ile denetlerse, YÖK'ün de bir «Denetleme Kurulu» vardır. Bu kurulun yönetmeliğinde öğretim üyelerinin gözetlenmesi, izlenmesi v.s. gibi ibareler kullanılıyor. Yani bir gün bu sistem birazcık daha bozulursa, denetleme kurulu üyelerinin bir üniversite hocasının dersine grip liselerde şahit olduğumuz gibi müfettiş raporu ile yetersizliğine hükmetmeleri, uzak bir ihtimal olarak görülmektedir.

DURAKBAŞA — YÖK ile getirilen sistemde üniversite öğretim üye-



Necdet DURAKBAŞA

si yetiştirme bakımından, özellikle asistan düzeyinde büyük sorunlar olacağı ileri sürülüyor. Asistanlar söz-

leşmeli olarak alınabilecekler; bu güvencelerini ortadan kaldırır ve bölüm başkanlarına pek bağımlı kılabilir; onların keyfi tasarruflarına açık tutar gibi bir görüş var. Öğretim üyelerinin tabanını asistanlar oluşturacağına göre, acaba bu görüş doğru mu? Dışarıdaki bir kısım üniversitelerde bildiğimiz kadar profesörler sözleşmeli olarak alınıyor ve sözleşmeli alınma bilimsel araştırmaya özendirici bir unsur olarak görülüyor. Bir başka deyiş ile bilimin de bir pazarı var, piyasası var. Her öğretim üyesi, her üniversite ile sözleşme yapamaz. Ancak başarılı öğretim üyeleri, bunu bilimsel çalışmalarını kanıtladıkları ölçüde iyi üniversitelerle, iyi sözleşmeler yaparlar ve bu yöntem üniversiteler arasında bir çeşit bilim rekabetine olanak verir. Bilmiyorum, acaba bunun asistan düzeyine indirilmesinin mi bizde sakıncalı sonuçlar doğurması bekleniyor? Biz eski sistemi terkederken, daha çok sözleşmeye kayıcı ve üniversiteleri belki bir vakıf düzeninde bağımsız, hukuki varlığını (tüzel kişiliğini) koruyucu bir sistem mi getirmeliydik?

KURDAŞ — YÖK sisteminde «Asistanlık Müessesesi» esas itibarıyla kaldırılmış bulunuyor. Bu durum bence öğretim üyesi yetiştirmek bakımından büyük sakınca taşımıyor. YÖK sisteminde öğretim üyesi yetiştirmesini önleyici hükümler, asistanlığın dışındaki kısımlarda var. YÖK sisteminde şimdi lisans üstünde «Yüksek Lisans» ve «Doktora» yapanlara asistanlık görevi verilecek ya da bir başka unvanla bu genç bilimciler bir yıl sözleşmeli olarak çalıştırılacaklar. Asistanlık, akademik kariyerin en alt kademesidir. Ya da akademik kariyer de değildir, başlangıcıdır. Bu gençler bir yıl çalıştırılacaklar, mastırlarını alacaklar, kendilerine burs verilmeye devam edilecek, doktoralarını alacaklar. Bence sistemin sakıncaları asıl ondan sonra başlıyor.

DURAKBAŞA — Yalnız, işte o zamana kadar bölüm başkanına ve hocalarına pek bağımlı kalacaklar, deniyor.

KURDAŞ — Eskiden de öyle idiler. Aslında asistanı beğendikleri öğrencileri arasından öğretim üyeleri alırlar; bunu da doğal görmek lâzım.

DURAKBAŞA — Yani, orada biraz «lonca usulü» kendiliğinden oluşuyor.

KURDAŞ — Meselâ, Amerikan sisteminde «Asistan» diye bir müessesesi yoktur. Şimdi YÖK'ün getirdiği şekilde bir müessese vardır; akademik kariyer de ondan sonra başlar. Yani doktorasını, hiç değışle mastırını aldıktan sonra başlar. Şimdi getirilen sistemde bence asıl arızalı olan kısım ondan sonrası. Diyelim ki genç bilim adamı doktorasını aldı. Ondandan sonra o üniversitede üç yıl yardımcı doçent olamaz. Bir başka deyiş ile o üniversitede akademik kariyere başlayamayacaktır. Belki şöyle deniyor: «Efendim, hoca kendi tercih ettiği gencl almasın.» Ama bu tali sakıncayı gidermek için bu defa da bu genç bilim adamına büyük bir külfet yükleniyor; başka bir üniversiteye git, deniyor.

Ondan sonrası için de Yüksek Öğretim Kanunu'nun getirdiği hükümler akademik mesleği çekici olmaktan çıkarmıştır. Asıl akademik hayata girişi önleyecek hükümler oradadır. Sistemde doçent olmak için uzun bir süre başka yerde çalışma zorunluğu var. Doçent olduktan sonra bir rotasyon zorunluğu var. Bir yerde yuvasını kurmuş, herşeyini kurmuş, laboratuvarında çalışan bir doçent beş yıllık hizmet süresinin iki yılını dışarda geçirmek zorundadır. Eğer bu iki yılda rotasyona karşı çıkarsa, emredilen yere gitmezse, başka hiçbir yerde görülmedik bir ceza ile karşılaşır. Üniversiteden atılır ve bir daha kamu hizmetine giremez.

Doçentler ise profesör olmak için başka bir üniversiteye gitmek zorundadır. Bir zat profesörlük ehliyetini alacaktır; yayınlar yapacaktır. Üniversitelerarası Kurul «Evet, sizde profesörlük vasfı var.» diyecektir. Fakat bu kimsenin profesör olması için mutlaka bir başka üniversiteye gitmesi gerekecektir. O başka üniversitede talip olduğu yere (profesörlük kadrosuna) tayinini de YÖK Başkanı uygun bulmalıdır. Yani YÖK Başkanı böyle bir bilim adamının oraya tayinini uygun bulmuyorsa, o kimse, dünyanın en ileri bilimsel ölçülerine erişmiş, yayınlar yapmış, vasıfları oluşmuş bir akademik üye olsa ve Üniversitelerarası Kurul da bunu doğrulasa dahi, bu kimse o unvanı alamamaktadır. Bu, üniversitelerde öğretim üyeliğini fevkalade handikaplı hale getirmektedir. Profesör olabilmeyi gereksiz şekilde zorlaştırmaktadır. Sonra bu kimse bir yerde profesör olacaktır ve o üniversitede üç yıl kalacaktır. Ondandan sonra belki daha iyi verim vereceği bir başka üniversiteye gelecektir. Fakat o arada da gene rotasyona tabi olacaktır. YÖK sistemi üniversitelerde böyle bir gezicilik ve rotasyon fikrini getirmiştir. Bence bu fikir bu sistemin en ciddi sakıncalarından biridir.

Bu düzenleme aslında eski politikacıların yaptığı hatanın tamiri için akademik kadrolara yüklenmiş bir külfettir. Biliyorsunuz, 12 Eylül'den önce politikacılarımız hergün bir kanun çıkarıp Türkiye'nin dört bir tarafında üniversite kurdular. Buralara öğretim üyesi yetiştirmek ve sağlamak programları hiçbir zaman ciddi şekilde uygulanmadı. Şimdi bu sağlıksız açılmış üniversitelere eleman yetiştirmek üzere YÖK bir rotasyon, bir gezicilik sistemi getirmektedir.

DURAKBAŞA — Bunun yerine, demin değinmeye çalışmıştım, bir bilim pazarı açılrsa da, sözleşmeli öğ-

retim üyesi alınsa daha uygun olmaz mı idi? Diyelim ki, Erzurum Üniversitesi'ne gidersen, İstanbul Üniversitesi'nde olduğundan üç kat fazla para veririm. Devlet de bunun külfetine katlanırdı; çok yaygın burs sistemi ile beraber yüksek öğretim paralı olurdu. Ve burslar daha çok yeni kurulan ya da gelişmekte olan üniversitelere tanınırdı.

KURDAŞ — Batı'da öyledir. Rotasyon sistemi altında şimdi sayıları daha da arttırılmış üniversitelere eleman sağlamak için eski üniversitelerin öğretim kadrolarını zayıflatmak sonucunu verecek bir taviz tedbiridir. Ve de yeni üniversiteleri belki yarım buçuk yaşatmak pahasına, eskiden kurulmuş üniversiteleri de riske sokacaktır. Bu bir zorlama rejimidir. İnsanları zorlayarak, ceza vererek böyle bir harekete sürüklemek uygun değildir.

Bilim adamı aslında tarihin de ortaya koyduğu gibi nadir bir kimsedir ve elverişli yerlerde toplanır. Bilim adamını öğrencinin ayağına değil, öğrenciyi bilim adamının ayağına getirmek bütün kâmil insanların politikası olmuştur. Bazen bir hükümdar çıkar, dünyanın dört bir tarafındaki bilim adamını ülkesine toplar. Hatta sarayında toplar. Bilim adamı yetiştirmek özen ister; onu tek başına kalmaya zorlamak kısırlığa itmek demektir; yaratıcılıklarını körletmek demektir. Ve bütün bunlar niçin yapılmaktadır? Çoğu büyük ölçüde politik oportünizmle kurulmuş birtakım yeni üniversitelere eleman temini için.

Meseleye başka türlü bakmak lâzımdır. Yani oralara eleman temininin başka yollarını bulmak lâzımdır. Siz o mekanizmayı işaretlediniz. Meselâ Amerika'da sistem şöyle işliyor: Her üniversite kendi gelirine büyük ölçüde kendisi hâkimdir. Gerekliğinde yüksek harçlar, giriş ücretleri alınarak, üniversite büyük ölçüde geli-

rini kendisi sağlamaktadır. Bir kısmını da vakıftan almaktadır. Bilim adamlarının ücretleri yeteneklerine göre verilmektedir. Amerika'da üniversiteler yüksek ücret vererek, daha iyi yaşama şartları temin ederek, daha iyi araştırma imkânları vererek, daha iyi laboratuvar, daha iyi kütüphane ve daha da önemlisi daha iyi akademik çevre vererek bir ilim adamını bir üniversiteden diğerine aktarmaya çalışırlar. Şimdi Türkiye'de hem üniversiteleri mali açıdan kendi kaynaklarını mümkün olduğu kadar yaratmaya götürerek, hem de devletçe bu kabil kültür merkezlerine uzak üniversitelere daha büyük maddi imkânlar vererek öğretim elemanlarını oralara cezbetmek metotları geliştirilmelidir. Yoksa her yerde üniversite kurup, hiçbir yerde gerçek bir üniversiteye sahip olamamak sonucu doğar.

Diyeceksiniz ki, üniversiteler bu gelirlerini nasıl sağlayacak? Burada işte sistemi değiştirmek lâzım. Biz bugün üniversitelere devlet bütçesinden milyarlar akıtıyoruz. Öğrenciden hemen hiçbir şey almıyoruz. Türkiye'nin en zengin adamının orta yetenekli oğlundan da bir kuruş almıyoruz. Böylece devlet hepsine bir ayırım gözetmeksizin destek oluyor. Üniversiteler bu paraları vereceğimize, vasıflı öğrencilere dağıtılacak çok sayıda burslar verelim. Bu bursların en önemli kısmını kültür merkezlerine uzak üniversitelere tahsis edelim. Bursların önemli bir kısmını bu üniversiteler ücret olarak alsın. Sonra da çalıştıracağı öğretim üyesini sözleşme ve yüksek ücret ile istihdam etsin. Böyle bir sistem, bir reform olurdu Türkiye'de. Üniversitelere cari giderleri için değil, sadece yatırım giderleri için ödenek vermek, cari giderlerini ise geniş ölçüde öğrenim ücretlerinden karşılamak... Devlet burs sınavını kazanan öğrencilere ya da üniversiteye giriş sınavını önde kazananlara vereceği bursları bölgele-

re göre ayarlayabilir, ondan sonra da « çocuklara «Git arkadaş o üniversitede oku.» diyebilir. Ne açıdan bakılırsa bakılsın, YÖK sistemi bir reform hüviyeti taşımamaktadır ve öğretim üyeleri ile ilgili olarak pek çok sakıncası olan bir düzenleme yapmış bulunmaktadır. Bu sakıncalı düzenlemelerin sonuncusu olarak bir de YÖK sisteminde öğretim üyelerinin unvan alışları ve terfilerinde jüri usulünün terkedilmesini; bunun yerine yöneticilerce belirtilecek üyelerin ayrı ayrı rapor vermesi sisteminin konmasını zikretmeliyiz.

DURAKBAŞA — Sayın Kurdaş, ODTÜ Rektörlüğü yaptınız, orada siz: bir mütevellî heyeti rektör olarak seçti, siz de akademik kadrolarınızı seçtiniz. YÖK sisteminin idari özerkliği kaldırıp rektör ve diğer yöneticileri akademisyenler dışında oluşturma, ODTÜ sistemine benzemiyor mu?

KURDAŞ — Üniversitelerde akademik sorumluluklarla idari sorumlulukların birbirinden ayrılması, idari sorumluluğun akademik kadrolar dışında profesyonel yöneticilere verilmesi, üniversite sistemlerine yabancı bir tutum değildir. Anglosakson üniversite sisteminde rektör, mütevellî heyetleri üniversite içinden veya dışından seçerler. Rektör de fakülte dekanları ve bölüm başkanlarını seçerek kendi kadrosunu oluşturur. Bu sistem Anglosakson âleminde pekâlâ başarı ile işlemektedir. ODTÜ'de de bir süre başarıyla hizmet vermiştir. Yalnız Anglosakson sistemini değerlendirirken ve başka bir çevreye aktarırken bu sistemin başarısına katkı yapan iki temel özelliği ya da faktörü dikkatle gözönünde bulundurmalıdır. Bu iki faktör şunlardır :

(1) Rektör ve diğer yöneticilerin seçiminde, üniversiter anlayış ve iyi hizmet hedefi dışında siyaset gibi ya

da bir zümre veya grubun özel çıkarı gibi faktörlerin rol oynaması.

(2) Üniversitedeki akademik kararların ve tercihlerin akademisyenler tarafından yapılması; dıştan gelen yöneticilerin akademik kararların alınmasında yetkili ya da daha kötüsü tek yetkili ve bu kararları başlatıcı bir durumda olmamaları.

Orta Doğu Teknik Üniversitemizde başlangıçta sistemin başarısı için öngörülen yukarıdaki iki şart da büyük bir talihi olarak birlikte, birarada bulunabilmiştir. Rektörü tarafsız, kâmil bir mütevellî heyeti seçmiş ve bu rektör akademik konularda üniversitede bir koordinatör, bir toplayıcı rolünü oynamıştır. Akademik kararlar bölüm kurullarında, fakülte kurullarında geliştirilmiş, olgunlaştırılmış, alınmış ve üst düzeyde akademik konseyde yapılan toplantılarla üniversite sistemine mal edilmiştir ve sistem çalışmıştır. Fakat vaktaki 1966'dan sonra süresi dolan mütevellî heyetinin yerine yenisinin seçilmesinde işe politika girmiş, o zaman sistem tökezlemeye başlamıştır. Fakat ODTÜ sisteminde hiç olmazsa sonuna kadar akademik kararların alınması akademisyenler elinde kalmaya devam etmiştir. Üniversite idaresinin sadece akademisyenlerin elinde olmasının sakıncaları normal üniversite sisteminde çıplaklıkla görülmüştür. Üniversite sistemi reforme edilirken böyle bir uygulamaya geri dönmek elbet düşünülemez. Ama üniversite yöneticilerini tamamen üniversite dışından, siyasi etkilerin de tesiri altında kalacak bir düzen içinde seçmek ve bu kadroya üniversitedeki akademik kararları alma yetki ve gücünü de vermek tercih olunamaz. Oysa YÖK sistemi bu ikinci yolu seçmiştir. Kanun üniversitelerde yönetici kadro oluşması sorununu tama-

men YÖK'e vermiştir. Aynı zamanda akademik konularda bu kadroyu tamamen yetkili kılmıştır. Eski üniversite sistemi bir aşırılık ise, YÖK'ün getirdiği sistem ters yönde ikinci bir aşırılıktır. YÖK sistemi üniversite öğretim üyelerini kurumlarına karşı yabancılaştırır, akademik özgürlüğü ve akademik verimi tehlikeye atar.

DURAKBAŞA — Eski sistemin de bize uymadığı, kesin, Sayın Kurdaş. Çünkü o zaman da öğretim üyelerinin pek fazla bağımsız olduklarından, üniversiteye uğramayan öğretim üyelerinden söz ediliyordu. Hiçbir önlem de alınamıyordu. «Bilimsel çalışmalar çok zayıf; öğretim üyeleri hep dışarıya dönük çalışıyorlar; öğrencileri alabildiğine ihmal ediyorlar; bir öğrencinin öğretim üyesi ile konuşması bile bir sorun oluyor.» deniyordu. Bütün bunlar hep kulağımıza gelen şeylerdi. Eski sistem de Türkiye'ye uymuyordu. Ona bir tedbir, bir düzenleme getirmek sanırım ki zorunlu idi.

KURDAŞ — Zorunlu idi. Ben onu konuşmamın başında «Bir reforma kesin ihtiyaç vardı.» diyerek belirttim.

DURAKBAŞA — Buna göre sizin modeliniz ne oluyor Sayın Kurdaş?

KURDAŞ — Böyle bir sohbetin havasında ve kalan çok dar zamanda üniversite reformu konusundaki görüşlerimi yeterince ve kolayca özetleyip ifadelendirebileceğime pek güvenemiyorum. Yukarı kısımlardaki açıklamalarımda bunu dolaylı ya da dolaysız biçimde kısmen yaptım zannedirim. Bununla beraber başlıca düşüncelerimi satırbaşları halinde sıralayayım :

1 — Türkiye'de insan gücü ihtiyaç ve gelişmesini, bana göre yüksek öğretim kurumları ve öğretim ihtiyacı planlamasını yapacak, yüksek öğretim kurumlarının ana faaliyetleri-

ni, özellikle bütçelerini koordine edecek, kurumların performansını ana hatlarıyla denetleyecek, kurumlar arasında plan hedefleri çerçevesinde ahenk ve işbirliği sağlayacak bir «Yüksek Öğretim» düzenlemesine ihtiyaç olduğu açıktır. Bu düzenleme ana ilkeler ve tedbirlerde kalan bir Çerçeve Kanunu ile yapılmalıdır.

2 — Çerçeve Kanunu yüksek öğretim alanında çeşitli sistem ve modellerin, alternatiflerin denenmesine imkân verecek bir anlayış ve genişlikte olmalıdır.

3 — Yüksek öğretim kurumlarında akademik kararlar, öğretim üyesi tayin, terfi ve unvan verilmesi yetkileri kesinlikle akademik kurallarda olmalıdır.

4 — Yüksek öğretimde yönetici kadroların seçiminde akademik kadroların da makul ölçüde katkı ve muatabakatını alacak bir düzenleme üzerinde durulmalıdır. Böyle bir düzenleme için her üniversitede öğretim üyeleri, mezunlar dernekleri temsilcileri, sanayi, ticaret ve tarım gibi o üniversite ile özellikle ilgili iktisadi kesimlerin temsilcileri, devlet ve mahalli idarelerce seçilecek üyelerden kurulu «Yönetim Konseyleri» oluşturulabilir. YÖK'e sunulacak rektör namzetleri evvela bu kurullarda görüşülüp teklife bağlanabilir. Yönetim Konseyi bir müteveli heyet anlayışı içinde üniversite çalışmalarına yardımcı olur, bu çalışmaların üst düzeyde denetim ve gözetimlni yapar.

5 — Üniversite yöneticileri akademik konularda koordinatör rolünde kalmalı, akademik kararların alınması akademik kadro ve kurallara bırakılmalıdır.

6 — Devlet üniversitelere prensip olarak sadece geniş anlamda yatırımları için mali kaynak ayırmalı, üniversitelerin cari giderlerini kendi geliri, öğrenciden alacakları harçlar, bağış ve yardımlarla karşılama-

ları istenmelidir. Öğrenci üniversite-
nin cari giderlerine tam katkıda bu-
lunmalıdır. Bunun için yurt çapın-
da yeterli bir devlet burs sistemi ku-
rulmalı ve bu bursların dağıtılmasın-
da gelişmesi öncelikle istenen bölge,
konu ve kurumlara ağırlık verilerek
yüksek öğretimin yurt yüzeyine ya-
yılması o kanalla teşvik edilmelidir.
Aynı gözetim ve tercih tabiatıyla
yatırım ödeneklerinin tahsisi yolu-
la da desteklenebilir.

7 — Üniversitelerin akademik
personelin maaşlarını tespit ve gi-
derlerini genellikle devletin mall for-
malitelerinin dışında yapabilme muh-
tariyetlerini getirecek bir düzenleme
üzerinde durulmalıdır.

8 — Atama ile gelen üyelerin ağır-
lığı azaltılıp üniversiteden doğrudan
gelen üyelerin ağırlığı yükseltilerek
«Üniversitelerarası Kurul»a YÖK sis-
temi içinde daha etkili bir rol veril-
melidir. Üniversitelerarası Kurul aka-

demik konularda ve yüksek öğretim
kurulları arasında akademik koordi-
nasyon sağlanmasında temel karar-
ları alacak yetkili kurul olmalıdır.

Konuşmamı önemli bir hususu
vurgulayarak tamamlayayım. Zanne-
diyorum Türkiye'de bugün hiç kimse
diğer konularda olduğu gibi yüksek
öğretim konusunda da 12 Eylül'ün
öncesindeki şartlara dönmek iste-
memektedir. Ama YÖK ile getirilen
sistem de savunulabilecek bir alter-
natif getirmemiştir. Türkiye iki kö-
tünden birini tercih noktasında bıra-
kılmamalıdır. Yüksek öğretimde YÖK
sisteminin aşırılıklarını, hata ve hak-
sızlıklarını giderecek bir yeniden dü-
zenlemeye mutlaka gidilmelidir. Bu
düzenleme ne kadar erken yapılabi-
lirse, Türkiye'de bilimin ve yüksek
öğretimin YÖK yüzünden göreceği
zararlar o kadar azaltılabilecektir.

DURAKBAŞA — Teşekkür ede-
rim Sayın Kurdaş.

E K

Yükseköğretim Kurumları Yöne- tici Öğretim Elemanı ve Memur- ları Disiplin Yönetmeliği'nin Göze Batan Bazı Hükümleri

Disiplin Cezaları :

Madde 4. —

g) Meslekten çıkarma cezasına çarp-
tırılanlar ile kamu görevinden çıkarılma
cezası alan öğretim elemanları akademik
unvanlarını kullanamazlar.

Uyarma Cezası :

Madde 5. —

g) Belirlenen kılık ve kıyafet hüküm-
lerine aykırı davranmak,

ı) Öğrencilerle olan ilişkilerinde, dev-
let memurluğu ve öğretim elemanı say-
gılığine aykırı davranışlarda bulunmak,

j) Üniversite organlarında yapılan ko-
nuşmaları, alınan kararları, özel bir mak-
sada dayalı olmaksızın, yetkili olmadığı
halde organ dışına sızdırmak veya yay-
mak (Kanuni nedenlerle resmi mercilere
yapılacak başvurular bu hükmün dışın-
dadır.),

l) Çalışma saatleri içinde görevi di-
şında başka işlerle meşgul olmak.

Kınama Cezası :

Madde 6. —

j) Yükseköğretim kurumlarında, hiz-
metlerin kuralına uygun olarak yürütül-
mesi bakımından, yetkili makamlarca alı-
nan kararlara, verilen emir ve talimatla-
ra, 657 sayılı kanunun 2670 sayılı kanun-
la değişik 11. maddesinde gösterilen hal-
ler hariç olmak üzere itiraz etmek,

k) Borçlarını kasden ödemeyerek

hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak,

l) Kurumların huzur, sükûn veya çalışma düzenini bozmak,

o) Yetkili bulunmadığı halde, üniversite organlarında yapılan konuşmaları, alınan kararları, özel bir maksada dayalı olmaksızın, resmi merciler hariç, organ dışına yayarak veya sızdırarak organ veya üyelerin leh veya aleyhinde davranışlara yol açmak,

Yönetim Görevinden Ayırma :

Madde 7. —

b) Bir üst yönetici veya kurulun karar, tüzük veya yönetmeliklere uygun karar veya emirlerini yerine getirmemek veya bunlara uymamak,

Aylıktan Kesme :

Madde 8. —

g) İkamet ettiği ilin hudutlarını izinsiz terketmek,

k) Yetkili bulunmadığı halde, üniversite organlarında yapılan konuşmaları, alınan kararları, organ veya üyeler lehinde veya aleyhinde davranışlara yol açmak maksadıyla, resmi makamlar hariç organ dışına sızdırmak veya yaymak,

Kademe İlerlemesinin Durdurulması :

Madde 9. —

g) Bilimsel tartışma ve açıklamalar dışında, yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına resmi konularda bilgi veya demec vermek,

k) Açıklanması yasaklanan bilgileri açıklamak,

n) Herhangi bir siyasi parti yararına veya zararına fiilen faaliyette bulunmak,

Görevinden Çekilmiş Sayma :

Madde 10. —

a) Kamu yararına olan dernekler dışında, Rektörün yazılı izni olmadan, herhangi bir derneğe üye olmak,

Üniversite Öğretim Mesleğinden veya Kamu Görevinden Çıkarma :

Madde 11. —

c) Siyasi partiye girmek,

h) Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak,

m) Devamlı statüyü seçmiş olması-na rağmen, özel kanunlarla belirtilenler hariç olmak üzere, yükseköğretim kurumlarından başka yerde ücretli veya ücret-siz, başkaca resmi veya özel bir iş görmek, ek görev almak veya serbest meslek icra etmek,

İyi Halin Değerlendirilmesi :

Madde 16. — Geçmiş hizmetleri sırasında çalışmaları alumlu olan ve iyi veya çok iyi derecede sicil alan yönetici ve öğretim elemanları ile memurlar ve diğer personel için verilecek cezalarda bir derece hafif olanı uygulanabilir.

Karar :

Madde 41. — Disiplin Kurulu ve Yüksek Disiplin Kurulunun ayrı bir ceza tayinine yetkisi yoktur, cezayı kabul veya reddeder.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Söyleşi» 18 Ekim 1982 tarihinde yapılmıştır.



Günü gelince!

Tasarrufun amacı;
zamanlı/zamansız giderleri
zorlanmadan karşılamaktır.

Tasarrufun amacı;
elinin altında bir kaynak
bulundurmak... günü gelince
yararlanmaktır.

593 şubesiyle
Yapı Kredi, tasarrufları

gününde verimlendiren
zengin bir kaynak,
güvenilir bir dayanaktır.



**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

Çağdas Banka Süper Sistem

Garanti Bankası
çağdas Bankacılığı
'Türkiye'de
Süper Sistemle
uygulayan
tek Bankadır

Garanti Bankası
ile çalışın,
Süper Sistemin
sürat ve kolaylığından
yararlanın.



**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

ekonomik göstergeler

	1980	1981	1982		
			Haziran	Temmuz	Ağustos
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1161.4	1101.2	1164.8	1166.5	1267.1
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	278.6	386.4	413.2	466.7	486.3
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	655.2	920.3	859.1	885.9	851.0
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	188.7	261.9	261.1	253.7	227.6
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	813.8	1648.1	1724.5	1763.4	
Ticarî	287.0	469.8	357.1	364.4	
Tasarruf	383.1	901.2	1139.2	1188.3	
Vadesiz Tasarruf	196.5	223.5	204.7	217.5	
Vadeli Tasarruf	186.6	677.6	934.5	970.8	
Resmî	84.1	157.4	137.5	126.5	
Bankalar	56.9	111.8	67.6	68.0	
Diğer Mevduat	2.7	8.0	22.8	21.1	
Toplam Krediler	804.0	1391.9	1670.1	1643.6	
Tarım	194.8	340.2	392.8	393.4	
Kalkınma Bankaları	42.6	63.5	78.8	82.0	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	37.2	63.3	81.2	81.2	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	15.2	19.7	22.2	24.3	
Denizcilik	3.8	15.4	22.1	21.6	
Ticarî, Sınai, Sair	503.1	880.4	1063.6	1032.0	
İller Bankası	7.2	9.5	9.4	9.0	
PARA ARZI (milyar TL.)	678.1	872.8	955.1	1008.0	1057.5
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	3071.4	3858.8	4352.8	4406.5	4463.0
Gıda Maddeleri ve Yemler	2768.3	3395.9	3808.2	3804.9	3805.7
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	3576.6	4630.4	5272.7	5409.1	5558.6
İstanbul Geçinme İndeksi	3339.5	4294.5	5088.0	5138.1	5107.5
Ankara Geçinme İndeksi	2799.3	3523.2	4022.3	4078.6	4159.8
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	7909.4	8933.4	4187.1	4901.5	5555.5
Dışsatım	2910.1	4702.9	2537.9	2952.4	3360.8
İşçi Dövizleri	2071.0	2489.6	905.5	1148.0	1462.4

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibariyle birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Dr. Öztin AKGÜÇ
- Doç. Dr. Cem ALPAR
- Prof. Dr. Emre GÖNENSAY
- Erdoğan KARAKOYUNLU

YÖNETEN :

- Dr. T. Güngör URAS

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE YABANCI SERMAYE

URAS — Son günlerde İstanbul'da «European Management Forum» isimli kuruluşun ve «Amerikan - Türk Derneği»nin düzenlediği iki toplantı vesilesiyle değişik uluslararası kuruluşların temsilcileri Türkiye'ye geldiler. Bu iki toplantı umulanın üzerinde ilgi gördü. Belirtildiğine göre yaklaşık 50 kadar kuruluştan, değişik ülkelerden 150 kadar iştirakçi bu toplantılara katıldı. Toplantılar başına, «Türkiye'ye yabancıların yatırım yapmaya geldikleri» şeklinde yansıdı. Yabancıların Türkiye'ye gelmesinin temel nedeni, Türk ekonomisinindeki gelişmeleri izlemek ve Türkiye ile ilgili değişik kararlarını bu açıdan değerlendirmek idi. Fakat bu vesile ile yabancı sermaye konusu gene ön plana çıktığına göre, Dergimizin bu sayıdaki açık oturumunda, «Ya-

bancı Sermaye» konusuna yer vermeyi yararlı gördük. Acaba yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgisi ve Türkiye'nin yabancı sermayeyi cezbetme konusunda bir gelişme var mıdır? Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermaye kuruluşlarının sorunları, yahut da davranışlarında bir değişiklik var mıdır? Bu konuları tartışacağız.

Sayın Erdoğan Karakoyunlu, YASED (Yabancı Sermaye Derneği) Genel Başkanı. Sayın Karakoyunlu, son zamanlarda yabancı sermaye uygulamasıyla ilgili önemli gelişmeler var mı? Yoksa eski durum aynen devam etmekte midir? Çünkü basına yansıyan haberlerde, Türkiye'ye önemli miktarda yeni yabancı sermaye girişi olduğu vurgulanıyor. Fakat ciddi bir projeden söz edilmiyor.

yabancı sermaye ve uygulamadaki gelişmeler

KARAKOYUNLU — Yabancı sermaye konusunda Türkiye'de birçok uluslararası toplantılar yapıyor. Çeşitli yabancı sermayeli kuruluşların iç ve dıştaki temsilcilerinin katılmasıyla yapılan bu toplantılarda yabancı sermaye konusu tartışılıyor. Aslında toplantıların amacı, yabancı sermayenin yeni yatırımlara yönelmesinden ziyade, sizin de işaret ettiğiniz gibi, Türk ekonomisindeki gelişmeleri izlemektir. Ekonominin nabızı nasıl atıyor? 24 Ocak'ta izlenmeye başlanmış olan politikalarda, araçlarda bir değişiklik var mı, yok mu? Ne derece istikrar sağlanıyor? Bunları tespit etmeye yönelik toplantılar... Yabancı sermayenin gelişi bu konudaki tespitlerin olumlu biçimde oluşmasından sonra düşünülebilecek bir gelişmedir. Dolayısıyla basının konuyu takdimi biraz hatalı, biraz abartılmış bir takdim oluyor. Sanki kişiler ceplerinde projeler, dövizlerle geliyorlar. Yahut onlerine projeler serilecek. Beğen beğendiğini al denecek ve yatırımlara hemen başlanacak... Bu tabii ki yanlış.

Yalnız genel durum böyle olmakla beraber, 1980 öncesi ile 1980 sonrası arasında çok açık ve sarıh bir farkı görmek mümkün. Bu açık ve sarıh fark, gelen yabancı sermaye açısından değil, Türkiye'nin tutumundaki değişiklik açısından... 1980'den önce, yabancı sermayeye karşı çok sıcak bir alaka göstermeyen, hatta husumetin mevcut olduğu bir ortam içindeydik. Ve rakamlardan görüleceği gibi, gelen yabancı sermaye ahım şahım bir şey değil, topu topu 325 milyon dolar idi. Bizim GSMH rakamlarıyla ve komşularımızla mukayese edildiğinde, bunun önemli rakamlar olmadığı görülür. Kuruluş sayısına baktığımız zaman, hem sayı az hem de bu az sayıdaki yabancı sermayeli kuruluşlar yavaş yavaş Türkiye'yi terk ediyorlar.

Sayı, zannediyorum 1980'de 100'ün üzerine çıkmışken yavaş yavaş yurdu terketme talepleri başladı. Ortam bu idi. Yani yabancı sermaye için, yabancı sermayeyi cezbeden bir ortamın mevcudiyetinden bahsetmek mümkün değildi.

1980'den sonra bu tutum, hiç olmazsa resmi tutum değişmiştir. 1980 önlemlerinin bir amacı zaten dış ekonomik ilişkilerle ilgilidir. 1980 Paketinde yabancı sermaye ile ilgili bir karar ve bir müessese var. Birincisi 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi, ikincisi ise Yabancı Sermaye Dairesi'nin kurulması. Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi'nde gerçekte çok fazla birşey yok. Fakat 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu'nun dar yorumu yerine, çok geniş bir yorumlamanın resmi belgesi niteliğini taşıyor. Bir de bazı belirsizlikleri gideriyor. Mesela eskiden 6224 sayılı Kanun'un 1. maddesinde Türkiye'ye gelecek yabancı sermayenin esasları tespit edilirken, «memleket ekonomisine yararlılık» diye çok geniş bir tabir var idi. Bu tabir son derece dar bir şekilde yorumlanırken, sınırları pek belli değiken; buna açıklık getirilmiştir. Belirli oranlar getirilmiştir. En önemli si bürokratik şikâyetleri ortadan kaldıran mekanizmalar getirilmiştir.

Yabancı Sermaye Dairesi'nin kurulması ile şikâyetlerin büyük bir bölümünün kaynağını teşkil eden organizasyon yeniden düzenlenmiştir. Burada meseleleri tek elde toplamak, yabancı sermaye müracaatlarını ve yatırım taleplerini incelemek üzere «tek merci» esasını benimsenmiş ve Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuştur. Ve bu daireye de gene oldukça geniş yetkiler tanındığını görüyoruz. Şimdi bu iki mekanizmanın işletilmesi sayesinde, geçmişte rastlanılmış olan şikâyetlerin % 70 bölümünün ortadan kalktığı rahatça söylenebilir. Şikâyetlerin ortadan kalkması şu noktalarda toplanıyor: Birincisi, Ya-



AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Erdoğan Karakoyunlu (Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği Başkanı), Doç. Dr. Cem Alpar (Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi), Dr. T. Güngör Uras (Ak Sigorta A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı) ve Prof. Dr. Emre Gönensay (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi); «Yabancı Sermaye» konulu toplantıda, toplu halde görülmüyorlar.

bancı Sermaye Dairesi ile gerek Türkiye'deki yabancı sermaye kuruluşlarının temsilcileri, gerekse Türkiye dışındaki yabancı ortaklar arasında çok rahat bir diyalog kurulmuştur. Herhangi bir konuyu görüşmek, bir yatırım projesi konusunda bilgi almak, sorun olmaktan çıkmıştır. Bugün yetkililerle kolaylıkla konuşmak mümkündür. Evvelce bu pek mümkün değildi. İkincisi, eskiden yabancı sermaye konusunda herşey kararnama ile olurdu. En ufak bir rakamın değiştirilmesi dahi kararnameyi gerektirirdi. En küçük bir yatırımın düzenlenmesi kararnameyi gerektirirdi. Ve bu da pek çok şikâyeti beraberinde getirirdi. Sebebine gelince, çeşitli bakanlıklar araya giriyor; hazırlanmış olan metin konusunda farklı düşünceler, farklı öneriler, farklı değerlendirmeler yapılıyor; bunların sonuçlandırılmasının zaman alması, çeşitli çelişkilerin giderilmesi, hatta bazan geçmiş son 5-6 yıllık dönemde siyasal etkilerin kendisini çok ağırlıklı hissettirmesi; eğilimlere göre

re de bunlara yön verilmesinde gecikme ve red sebepleri oluyordu.

Bu mekanizma buna da bir çözüm getirmiştir. Artık sorunlar siyasi organlara götürülmeden bürokrasi yetkileri çerçevesi içerisinde çok kolaylıkla hallediliyor. Geçmişte bir talep'e 2-3 yılda cevap alınamıyordu. Artık böyle bir olay yaşanmıyor. Yine tek merci sisteminin kabul edilmesi, pratikte yaşanan birçok müşkülleri de kendiliğinden ortadan kaldırdı. Tek merci sisteminin gelmesinin getirdiği kolaylıklar yanında, burada görev alan yetkililerin anlayışlı ve yapıcı kişilerden oluşması da yine olumlu bir gelişme.

Şimdi bütün bunları bir araya getirecek olursak; 1980 öncesine göre daha farklı bir yaklaşım, daha olumlu bir atmosfer, meselelerin daha kolaylıkla halledilebileceği bir organizasyon görünümü ortaya çıkmakta. Bunlar yeterli mi? Bunlar yeterli değil. Yeterli değil ama, temel unsurlar. Bu çerçeve içerisinde ve belli po-

litikaların takibi sonucu yabancı sermayenin artması beklenebilir.

URAS — Yabancı Sermaye Derneği Başkanı olarak görüşünüzü öğrenmek istiyorum. Bu değişmelerden sonra yabancı sermayenin hâlâ Türk bürokrasisinden şikâyeti var mıdır?

KARAKOYUNLU — Biraz evvel de söylediğim gibi, Türk bürokrasisinden şikâyetler oldukça azalmıştır. Türkiye'deki güçlükleri daha ziyade Türkiye'de bulunan yabancılar yaşamaktadır. Karşılaşılan güçlükler zaman zaman yurt dışına da rapor edilmekte; esas karar veren organlar genellikle yurt dışında olduğu için onların hafızalarında bunlar, yani menfi olaylar, daha kuvvetli, daha uzun ömürlü ve kalıcı olarak yer etmekte. Tabii 1980'den bu yana Türkiye'de müşküllerin giderildiğine dair olaylar da rapor edilmekte. Dolayısıyla her ikisi bir değerlendirme aşamasında. Yeni kurulan Yabancı Sermaye Dairesi'nin daha liberal, daha etkili ve yabancı sermayeye yardımcı, onu celbetmeye yardımcı bir çalışma tarzı içerisinde olduğu da yine not edilmesi gereken bir konudur.

URAS — Sayın Akgüç, yabancı sermayeli kuruluşlar, faaliyetlerinin kısıtlanmasından yakındır. Türk iktisatçıları, bürokrasi de yabancı sermayenin tutumundan belli ölçüde şikâyetçidir. Bu tür şikâyetler karşılıklıdır. Bu konudaki görüşünüzü öğrenebilir miyim?

türkiye'de çok daha önemli sorunlar varken...

AKGÜÇ — Türk ekonomisinde önemli meselelerle, marjinal meseleler arasında bir ayırım yapılmıyor. Yani bazan çok marjinal meseleler Türk ekonomisi açısından kısa dönemli, çok marjinal görülebilecek ba-

zı meseleler, önemli meseleler olarak kamuoyunu işgal ediyor. Bunun ben- ce tipik örneklerinden bir tanesi de bu yabancı sermaye meselesi. Türkiye'de çok daha önemli sorunlar varken, bazan bu önemli sorunlar hiç tartışılmıyor, yabancı sermaye meselesi çok sık gündeme getirilen bir konu oluyor. Tıpkı sermaye piyasası, banker konusu gibi; yani bunların Türk ekonomisine olabilecek etkilerinin derecesi ölçülmeden veyahut bunun ekonomideki ağırlığı ortaya konulmadan kamuoyunda bazı konular çok sık tartışılıyor.

GÖNENSAY — Sayın Akgüç'ün bu değerlemesi doğrultusunda bir soru sorayım. Bugün yabancı sermayenin katma değeri veya üretim miktarı ölçü olarak ele alınsa, ülke ekonomisine katkısı ne orandadır?

URAS — Yaklaşık % 5 olarak hesaplanıyor...

AKGÜÇ — Şunu söylemeye çalışıyorum: Türkiye'ye yabancı sermaye gelir mi? Gelirse nereye gelir? Önce bunu tartışalım da, ondan sonra; «Bürokrasinin tutumu ne oldu mu?» yahut «Yabancı sermayenin bürokrasiye karşı tutumu ne olmalı?» konularını tartışırız. Eğer temelde bu sorunların cevabı olumlu değil ise, yabancı sermayenin ilgisi yok ise, o zaman ayrıntıyı tartışmanın fazla bir yararı olduğu kanısında değilim.

URAS — Sayın Gönensay, siz geçtiğimiz altı ay içinde iki önemli uluslararası toplantıda yabancı yatırımcılarla beraber oldunuz. Bu toplantıların yararı var mıdır? Sayın Akgüç'ün belirttiği doğrultuda dış dünya Türkiye'ye ilgi duyar mı?

GÖNENSAY — Şüphesiz ilgi duyuyor. Fakat bu ilgi henüz yatırım safhasına gelmemiş, olgunlaşmamış. Fakat Türkiye'nin muhakkak ki ileriye çok parlak... Büyük bir potansiyel vaat eden bir memleket olarak

görüyorlar. Bu safhada yaptıkları temasların amacı; bunu tartınak, izlemek, ilerdeki kararlarına yardımcı olmak üzere şimdiden hazırlıklı bulunmaktır. Yoksa komple bir yatırım söz konusu değil. Fakat bu şirketler arasında muhakkak ki komple yatırımları düşünenler de vardır. Bunları gerçekleştirme safhasına getirenler de var.

yabancı sermaye ile ülke dışında iş yapmak

Ben meseleyi müsaade ederseniz başka bir açıdan almak istiyorum. Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesiyle sınırlamak istemiyorum. Temaslarım da bu yönde oldu. Türklerin yabancı sermaye ile Türkiye'nin dışında iş yapması çok önem arzedi-



Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

yor benim kanaatimce. Yabancı sermayeden bizim beklediğimiz nedir? Önce onu tespit edmekte yarar var. Türkiye'ye gelirse bir miktar sermaye de getirecek; tabii bu bir katkıdır. Fakat bizim için esas katkısı; yap-

mayı bilmediğimiz bazı şeyleri onlarla beraber iş yaparak onlardan öğrenmemizdir. Bankacılık alanında olsun, ihracat alanında olsun, üretimde teknoloji bakımından olsun... Türkiye içerisinde de öğrenilecek şey var tabii. Fakat dış dünyaya açıldığınız zaman, uluslararası piyasada beraber iş yaptığınız zaman, çok daha büyük faydalar elde edersiniz. Madem ki dışa açılıyoruz, «Türkiye dışa açılacak» diyoruz; artık Türk müteşebbisinin, Türk işadaminin dışarda iş yapması, dünya çapında iş yapması gerekiyor. Burada da yabancı sermaye ile işbirliğinin fevkalade önemli olduğuna inanıyorum.

Bugün ihracat patlaması yapıyoruz ve dış dengemizi ihracat patlamasıyla dengelemeye çalışıyoruz; ama, bu ihracat patlamasının bir yerde duraklaması kaçınılmazdır. Bütün memleketlerde ithalata karşı çeşitli kısıtlamalar vardır. Halbuki o memleketlerde yatırım teşvikleri vardır. İhracatı artırmak bir merhaleden sonra o ülkelerde, dış ülkelerde yatırım yaparak o yatırıma bağlı ihracatı kendi memleketimizden teşvik etmektir. Bütün diğer gelişmiş memleketlere bakarsanız, model böyle işlemiştir. Ben inanıyorum ki, Türkiye de o safhaya gelmiştir. Bir miktar sermaye çıkışı olacaktır, Türkiye'den dışarıya sermaye transferi olacaktır bu sebeple. Türk müteşebbisi sermaye koymak mecburiyetindedir. Ama bunu kısa görüşle, şu kadar sermaye çıktı, diye yorumlamamak gerekir. Bu sermaye ile yabancı ortaklarla üçüncü pazarlarda yapılacak işbirliği sonucu gelecek, transfer edilecek kârlar daha büyük olacaktır. Taahhüt sektörüne bakarsanız, bunun başarılı misalini veriyor. Çeşitli yabancı ortaklarla işbirliği halinde, çeşitli konsorsiyumlar halinde dışarda iş yapıyorlar, çok şeyler öğreniyorlar. Artık sadece inşaat sektöründe değil, inşaatın sonundaki fabrikanın 5 yıl, 7 yıl sevk ve idaresini, işletmesini de

Türk müteşebbisi, Türk müteahhidi üstüne almaya başlamış durumda. Zannediyorum bu, başka konu ve alanlarda da diğer yatırımcılara misal olmalı. Türkiye'nin yabancı ortaklarla birlikte dışarda yapacağı işlerde onlardan öğreneceği çok şey var. Avantajımız sadece işgücü değildir. İşgücünün üstünde kalifiye işgücü vardır. Disiplinli, ucuz işgücü vardır. Fakat bunun başında Türk müteşebbisi, yöneticisi tecrübe kazanmıştır. Başarısını ispat etmiştir. Dışarıda iş yapıp management ve know-how'da yabancı ortaklığına katkıda bulunacak düzeydedir. Bilhassa üçüncü dünya ülkelerinin, kalkınmakta olan ülkelerin sistemini, özelliklerini daha iyi bildiği için, Batı'dan gelecek ortaklara management konusunda büyük katkılar sağlayabilir... İslam ülkelerine pasaport sağlayabilir. Bunlar büyük Türk müteşebbisinin yabancıya verdiği avantajlardır. Karşılıklı bir bilgi alışverişi olacaktır. İhtisas, uzmanlık alışverişi olacaktır; ve ben inanıyorum ki, bundan çok büyük şey kazanacağız.

Bu gibi işbirliğine geldiği zaman Türkiye'nin durumu ne olacak? Acaba memleket riskleri bankalar açısından nedir? Siyasi istikrar güvenesi verilmiş olacak mı? Zannedirim zaten bu şekilde dışa açılma, içerideki havayı da müsbet bir şekle dönüştürecektir.

URAS — Sayın Akgüç, yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgi duymasına ilişkin tereddütlerini belirtti. Sayın Gönensay yeni bir model ortaya

koydu : «Yabancı sermaye ile dışarda işbirliğine gitmek.» Sayın Cem Alpar, dünya yabancı sermaye hareketlerini izleyen bir öğretim üyesi olarak siz yabancı sermaye konusunda Türkiye'de kısa sürede önemli gelişmeler olacağına inanıyor musunuz?

yabancı sermaye türk ekonomisine olumlu katkı sağlıyor mu?

ALPAR — Türkiye'de şöyle bir yanılgı süregelmiştir. Eğer yabancı sermayeyi eleştirirseniz, sizi yabancı düşmanı sanırlar. Veya «Yabancı sermaye yararlıdır.» demişseniz, bu sefer de yabancıların adamı olursunuz. Halbuki bunlar bilimsel olarak tartışılmalıdır. Gerekli verileri koyarak bilimsel olarak tartıştığımız zaman, tabii ki olumlu yanlar da ortaya konacaktır. Ben gelecekteki politikalar tartışılırken, muhakkak geçmişin değerlendirilmesi gerektiği kanısındayım.

Şöyle bir sav ileri sürülür Türkiye'de : «Komşularımızla mukayese ettiğimiz zaman Türkiye'ye yabancı sermaye gelmediği anlaşılır.», «GSMH'nin çok ufak bir bölümünü yabancı sermayeli kuruluşlar meydana getiriyor.» filan gibi... Bu görüşler bence geçerli değil. Yabancı sermaye az gelmiş ya da çok gelmiş... Önemli olan o yabancı sermayenin Türk ekonomisi üzerine nasıl bir etki bıraktığıdır. Bunu ancak geçmişi değerlendirerek görürüz. Ve bu değerlendirmeyi yaptığımız zaman da, geçmişte yabancı sermaye şirketlerinin Türkiye'ye olumlu bir katkı sağlamadıkları ortaya çıkar. Bunun çeşitli nedenleri var. Ama ileride politikayı tespit ederken, yabancı sermayenin Türk ekonomisine neden olumlu katkı sağlamadığını bilmek zorundayız. Bir örnek vereyim : 1979 yılında yabancı sermaye şirketleri toplam üretimleri-

- ◆ Sakın adamın iyisi ile kötüsünü bir tutma. Çünkü bu eşitlik, iyileri iyilikten soğutur; kötülerin de kötülüğe olan eğilimini artırır.

Hız. Ali

nin ancak % 2'sini ihraç ettiler. Neden bazı şirketler 4 veya 5 yılda getirdikleri sermayeyi amorte etti? Neden bazı şirketlerin getirdikleri teknoloji hiç tartışılmadı? İç transfer konusu gündeme getirilmedi? Tüm bu işler bir bürokratik çark içinde halledildi. Bütün bunların araştırılıp, cevaplarının verilmesi lazımdır.

URAS — Müsaade eder misiniz?

Burada bir saplama yapayım. Yabancı sermaye kuruluşları ekonomiye geçmişte olumlu katkılar sağladı mı, sağlamadı mı? O ayrı bir değerleme



Dr. T. Güngör URAS

konusu. Fakat sizin ihracat konusundaki değerlemenize ben kendi tecrübelerimle cevap vermek istiyorum. Yabancı sermayeli kuruluşlar neden ihracat yapmadı? Yabancı sermayeli kuruluşlar belli konularda neden ciddi yatırımlara yönelmedi? Entegrasyona gitmedi?

Türkiye'de yabancı sermayeye izin verdiğimizden bu yana devlet, yabancı sermayeli kuruluşların faaliyetleriyle ilgili şartları bir kararname ile belirtiyor. Yabancı sermaye

kuruluşlarının kararname çerçevesinde faaliyet göstermelerini izlemek, denetlemek, bu kararnamelere aykırı hareket ediyorlarsa faaliyetlerini durdurmak mecburiyetindedir ve durumundadır. Maalesef biz bellemenin faturası olarak bir kere bu kararnameleri iyi hazırlayamamışız. Kararnamelerin bir çoğunda ihracat şartları unutulmuş. İkincisi kararnamede olan bazı maddelerin de izlenmesini yapamamışız.

Ben bir firma bilirim ki, firmanın kararnamesinde ithal ettiği hammadde kadar asgari ihracat şartı olduğu halde, on yıl geçtikten sonra Ticaret Bakanlığı müfettişlerimiz bunu tespit edebilmişler. On yıl sonra da firma çok büyüdüğü için, firma hakkında herhangi bir önlem alınmamış.

Yani burada bir ölçüde hatayı kendimizde arayalım. Gerekli kontrolü, gerekli izlemeyi yapamamanın suçunu üstlenelim. Eğer siz girişine izin verirken, herhangi bir firmaya asgari ihracat sorumluluğunu koyar, yani pazarlığınızı daha baştan yaparsanız, o zaman pazarlığa uymadığı için ilerde tenkit hakkınız olabilir. Ama siz başlangıçta herhangi bir ihracat mükellefiyeti getirmemişsiniz. Ondan sonra da «Niye ihracat yapmadılar?» diye kendi kendimize huzursuz oluyoruz.

Sayın Karakoyunlu, Sayın Alpar'ın yabancı sermaye kuruluşlarının geçmişte olumlu katkı sağlamadıkları konusundaki görüşünü nasıl yanıtlarsınız?

sorunun sadece getirilen ve götürülen olarak ele alınması yanlışır

KARAKOYUNLU — Yabancı sermayenin geçmiş yıllarda Türk ekonomisine olumlu katkı sağlamadığı görüşü zaman zaman ileri sürülmüştür.

Bunu teyid etmek için de yurtdışına transfer edilen kâr rakamları kullanılmıştır. Şimdi tabiiyatıyla yabancı sermayenin ne getirdiği, ne götürdüğü'nün mukayesesinde meseleleri biraz daha geniş boyutlu görmek lazım. Yabancı sermaye tabiiyatıyla belirli bir kâr sağlamak amacını güdecektir.

Geçmiş yıllarda Türkiye hep döviz yokluğu çektiği için, herkes dövizin üzerinde özel bir hassasiyet göstermiş, bir doların dahi dışarıya gitmemesi konusunda özel çabalar sarfetmiştir. Şimdi böyle bir atmosferde; «Fillan firma şu kadar getirdi, şu kadar götürdü.» denildiği zaman, götürülene olduğundan daha fazla bir ağırlık verilmiştir. Yani «Getirdiği yanında, şu kadarını da götürmesi normaldir.» değerlendirilmesi her zaman objektif biçimde yapılmamıştır. Aslında meseleyi tabii sadece getirdiği ve götürdüğü rakamlar olarak ele almanın yanlış olduğunu ifade ettim.

Rakamların dışındaki hususları da iyi değerlendirmek lazım. Biraz evvel Sayın Gönönsay işaret ettiler. Peki bu şirketlerin Türkiye'ye yatırımın ötesinde getirdikleri önemli değil midir? Kaldı ki yatırım tutarları önemli bir rakam değil. Ona ben de ıstırah ederim. Hangi ölçüye vurursanız vurun, önemli bir yatırım rakamı yoktur. Mesela biraz evvel bahsettik. Teknoloji meselesi var. Getirdikleri bilgi var. Management konuları var. Bu konular ihmal edilecek ölçüde midir? Bence değildir. İşin önemli yönü de buradadır. Hiç kimse yabancı sermayeli kuruluşların Türkiye'ye bir teknoloji getirmediğini iddia edemez. Bu haksızlık olur. Daha iyisi olamaz mıydı? O ayrı bir konu. Fakat mutlaka ve mutlaka Türkiye'ye bu konuda birşey gelmiştir. Tabii bunu rakamla ölçmemiz mümkün değildir. Ama değerlendirmede mutlaka nazarı itibara almak zorundayız. Bir yönetim bilgisi, iş becerisi

getirdiği de gayet açıktır. Tabii yatırımın ölçüsünde istihdam getirmiştir. Bunun da olumlu katkılar arasında saymak lazım. Zira yetersiz ölçülerde dahi olsa bu yatırımlar yapılmasaydı, belki bu ölçüde de bir istihdam söz konusu olmayacaktı.

Bunun dışında, yatırım sahalarının dışında kendilerine yardımcı olacak diğer yan sanayilerin kurulmasını sağlamışlardır. Bunların kurulmasında, ölçeklerinin büyümesinde, teknolojik birikimin artmasında, daha çağdaş metodların uygulanmasında direkt ve endirekt tesirleri olmuştur. Bunları da gözden uzak tutmak mümkün değildir. Bunlar rakama gelmez. Yani bir bilanço yaptığımız zaman; «Getirdiği sermaye şu kadar, yaptığı kâr transferi şu kadar.» diye hesaplanamaz. Bütün bunlar ihmal edildiği içindir ki, «Fazla bir katkısı olmamıştır.» görüşü ileri sürülmektedir. Yani bunların da mutlaka değerlendirmede nazarı itibara alınması gerektir.

GÖNENSAY — Bir şey ilave etmek istiyorum. Aslında ben Sayın Karakoyunlu'nun görüşlerini biraz daha kuvvetlendirmek istiyorum. Getirdiği ile götürdüğüne bakarsanız, götürdüğü'nün getirdiğinden fazla olması sermaye açısından mukadderdir. Her yatırımcı koyduğu yatırımı muayyen bir sene sonra kârıyla beraber geri almak ister. Yatırım hesabı böyle yapılır. Siz bugün Maliye Bakanlığı'na gitseniz, «Türk müteşebbisi olarak ben dışarıda yatırım yapacağım, bana sermaye transferi izni ver.» deseniz, sizden bir fizibilite raporu ister. «5 milyon dolar götürdün, bunu kaç senede geri getireceksin?» diye sizden hesap ister. Bu mukadderdir. Kârı o memlekette yapılan işin katma değeri olarak hesap ederssek, bu ancak bir kısmıdır. Katma değer geri var. Yabancı sermayenin hissesine düşen katma değerini hissesi var ki, bu kârın üstünde... İş-

tihtamı var, bilmem nesi var... Ölçüleni var, sizin dediğiniz gibi, ölçülemeyeni var. Bir de bunun yanında Türk ortağın katma değeri var. Onun kârı dışarı gitmiyor. Yani bu iş, o yabancı sermaye ile gerçekleşmişse, Türk sermayedarının katkısını da, görmek lazım.

yabancı sermaye kâr transferinin yanı sıra gizli ödemelerden de yararlanıyor

ALPAR — Ne getirdi, ne götürdü meselesi sürerken hiçbir zaman sadece kâr kastedilmiyor tabii. Ödemeler bilançosuna bakıyoruz. Yatırımın



Doğ. Dr. Cem ALPAR

dışa bağımlılığına bakıyoruz. Ne kadar lisans ödendiğine bakıyoruz. Pek tabii ki kâr edecektir. Pek tabii ki kârını transfer edecektir. Ancak Türkiye gelişmekte olan bir ülke. Döviz darboğazından geçerken tabii ki bun-

lara bakacaktır. Bir Birleşmiş Milletler uzmanı İran, Irak, Pakistan ve Malezya'da böyle bir araştırma yaptı. Araştırmayı yaparken bir şeye bakıyor: Ödemeler bilançosuna olan etkisi.

Ben şunu söylüyorum çok özet olarak. Türkiye geçmişte pasif bir yabancı sermaye politikası izlemiştir. Bir kere Türkiye planlı bir ekonomide idi. En azından 1980'e kadar bu planlı ekonomi dönemi sürdü. Buna rağmen Türkiye yabancı sermayeyi teşvikte bir sektör tercihi yapmamıştır. Türkiye belli sektörlerde bilakis gidip yabancı sermayeyi o sektöre davet edip, daha fazla teşvik etmeli; ama, belli sektörleri de yabancı sermayeye kapamalıydı. Çünkü «Yatırım olsun da ne olursa olsun.» diye mez gelişmekte olan bir ülke... Ayrıca bir şey daha değinmek istiyorum. Kâr transferinden ziyade yabancı sermayenin gizli transferleri vardır ki, bunlar kâr transferinden çok daha önemlidir. Özellikle hammadde ithalatı dolayısıyla fiyat farkları ödenir.

GÖNENSAY — İlaç firmalarının da...

AKGÜÇ — Sadece o değil; otomotivde bile var. Aşağı yukarı bağımlı ve lisans alınmış bütün endüstrilerde gizli bir ödeme vardır. Yani resmi lisans ödemesi dışında... Maliye Bakanlığı'nın, Sanayi Bakanlığı'nın müsaade ettiğinin dışında fiyat farkları dolayısıyla ekonominin ciddi kayıpları vardır. Değerlendirme yapılırken, zannediyorum ki, bu fiyat farklarının da dikkate alınması önemli bir konudur.

ALPAR — Ben hep bunu vurgulamak istiyorum. Konuya araştırmacı olarak bilimsel açıdan yaklaşmak dediğim bu. Bakın sözünü ettiğiniz konuda bugün birçok ülkede araştırma yapıldığı halde, gerekli önlemler alındığı halde, Türkiye'de bu konuda

sadece Devlet Planlama Teşkilatı'nda yapılmış tek bir küçük çalışma var. Bir lastik firması ile ilgili bir bulgu var. Bunun dışında hiçbir şey yok. Bu araştırmaların yapılması ve yabancı sermaye ile ilgili bir araştırma yapmak istediğiniz zaman, hiçbir kamu kuruluşundan veya planlamadan bu konuda bilgi alamazsınız. Yabancı sermaye şirketinin kârını soramazsınız. Sizi suçlarlar. Halbuki Yunanistan'da Resmi Gazete'de yabancı sermaye şirketlerinin kârları ilan ediliyor. Biz de gizliliği kaldırmalıyız ki, ön yargılara dayalı tartışmalar sona ersin. Hem de konuyu her yönüyle araştırmalıyız. Ben başka bir toplantıda da önermiştim. YASED niçin ciddi araştırmalar yapmaz? Hem olumlu etkisini göstermek, hem olumsuz etkisini göstermek, hem de olayı makro düzeyde ve hatta uluslararası alanda yabancı sermayenin ülke ekonomisine olumlu ve olumsuz etkisini araştırmak gerekir. O zaman ön yargılı tartışmalar sona erebilir.

ödemeler dengesine katkıyı, uygulanan genel ekonomik politikalar etkilemektedir

GÖNENSAY — Ödemeler dengesi katkısını asıl etkileyen bizim ülkede uyguladığımız ekonomik politikalar. Siz iç pazarı eğer cazip hale getirmişseniz, ihracat yapmak cazip değilse, gelen yabancı sermaye de sizin şirketleriniz gibi hareket edecektir. Yabancı sermaye ödemeler dengesi katkısını hesaplarken yerli şirketlerin de ödemeler dengesi etkisini hesaplamak lazım. Bakalım aralarında büyük bir fark var mı? Benim tahminime göre büyük bir fark yoktur. Çünkü her ikisi de aynı ekonominin politika atmosferinde hareket etmektedirler. Siz kambiyo politikasını de-

ğiştirip de ödemeler dengesi katkısını müsbet hale getirecek bir politika uygularsanız, hem yerli hem yabancı şirketlerin ödemeler dengesi katkısını müsbet yöne çevirirsiniz. Bu bir genel politika meselesidir. Yani ülkede uygulanan genel ekonomi politikasının neticesidir.

ALPAR — Belli sektörlerde yabancı sermaye yerli şirketlerden daha fazla dışa yönelik. 1979 yılı verilerine göre lastik, plastik, madeni eşya ve elektronik alanlarında 10'un üzerinde işçi çalıştıran işyeri sayısı 200 ile 300 arasında. Yabancı sermayeli şirket sayısı ise 10 ilâ 15 arasında. Yabancı sermayeli bu 10 veya 15 şirketin toplam sektör ihracatındaki payı % 35. Örneğin lastik sektöründe toplam ihracatın % 50'sini yabancı sermayeli şirketler gerçekleştiriyor. Yerli şirketlerde ihracat rakamları çok düşük. O zaman yabancı şirketin kararnameğine; «İhracat yapacaktır, bunu takip edeceğiz, ihracat zorunluğu vardır.» gibi şeyleri yazmamak lazım. İhracat konusu Sayın Gönensay'ın belirttiği gibi, Türkiye'nin genel ekonomi politikasına bağlıdır.

URAS — Kararnameye ihracat zorunluluğunu koymama fikrine tamamen karşıyım. Tesadüfen bir ay kadar önce yurt dışına çokuluslu bir şirketin Cenevre'deki bürosunda bulunuyordum. Büyük bir telaş içinde idiler, yıllık takvimlerini Macaristan'da bastırmak için. Bu Amerika orijinli şirket Macaristan'da takvim bastırmaya çalışıyor. «Niye Macaristan'da takvim bastırıyorsunuz?» dedim. Çünkü bunların Macaristan'da ihracat mükellefiyetleri varmış, döviz getirme mükellefiyeti. Başka türlü kotalarını dolduramıyorlarmış. Demek ki başka ülkelerde de bu tip zorunluluklar var. Aynı örneği ben Brezilya'da görmüştüm. Brezilya belli bir marka traktörü Türkiye'ye satı-

yordu. Traktörün nakliye ücreti traktörün satış fiyatının iki katına yakın idi. Bu, o traktör firmasının ihracat kotasını doldurmak için göze aldığı bir ceza idi.

ALPAR — Bir örnek verebilir miyim? «Cooley» örneği var. Biliyor-sunuz herhalde. Amerikan tarım ürünleri bedelsiz olarak Türkiye'ye yollandığı zaman, bunun karşılığı Merkez Bankası'nda bloke edilen bir fon idi. Bu paralar çoğaldı. Cooley isimli bir senatör Türkiye'ye gelmişti. Bu fonun sermayesinin % 50'den fazlası Amerikan şirketlerine ait yabancı sermayeli kuruluşlara kredi olarak verilmesini önerdi. Ve faiz olarak da % 2 gibi çok düşük bir faiz tespit edildi. O zamanlar faiz % 10'u buluyordu. Bunun üzerine Maliye Bakanlığı bir şart öne sürdü. «Bu durum rekabet yaratacaktır. Bu % 2 düşük faizli kredi kullanıldığında, bu ek fonun kullanılmasından doğan ilave kârı Merkez Bankası'na bloke edeceksiniz.» dediler. Tabii firmalar bunu yapmadılar. Bloke etmediler. Hatta Ankara'daki Amerikan Sefiri işe karıştı. Bu arada Maliye Bakanlığı bazı tedbirler, cezalar uygulamaya başladı. Yani olay biraz üst düzeye sıçradı. Bunun üzerine Danıştay'da dava açıldı. Maliye Bakanlığı biraz geriledi, dedi ki: «Bu blokajdan kaçındığınız paralar kadar ihracat yaparsanız, Türkiye'ye döviz sağlamış sayarız.» Bu şirketler ne yaptılar? Örneğin lastik firması gitti fındık ihracatçısı ile anlaştı veya zeytinyağı ihracatçısı ile anlaştı on-

ların ihracatını kendi ihracatı gibi gösterdi.

URAS — İhraç mı etti? Yoksa başkasının zaten yapacağı ihracatını satın mı aldı? Orası önemli. Eğer ek ihracat yaptı ise çok iyi.

**zorlama ihracatın
ekonomiye olumsuz
etkileri olabilir**

GÖNENSAY — Genel prensipler tespit edersiniz, ona göre ekonomi işler veyahut işlemez. Ekonomi zorlanamaz. Sayın Uras'ın verdiği misali benimsemek imkânsız. Macaristan'dan takvim ihracını zorlayıp ihracatı biraz artırabilirsiniz. Bunun da marjinal bir etkisi vardır. Yabancı sermaye takvimi ihraç edemiyorsa, çeker gider. Ama ikisinin orta yolunu bulmak lazım. Eğer «Çekip gitsin.» diyorsanız, o başka. Ama zorlama ile tutamazsınız.

AKGÜÇ — Zorlama ihracatın ekonomiye olumsuz etkisi olabileceğine işaret etmek istiyorum. Eğer ülkede katma değer çok az ise, bu suni olarak hem ithalatı artırıyor hem ihracatı artırıyor. Yani bir taraftan şirket ithal ediyor, katma değere çok az bir ilave yapmak suretiyle ihracat gibi gösteriyor. Yani net bir katkısı olmuyor ekonomiye. Hatta bu kotayı doldurmak için fiyat fedakarlığında bulunuyor ise, döviz kaybı da söz konusu olabilir. Biz ihracat rakamlarına bakıyoruz. Halbuki net katkıya bakmak lazım. Eğer net katkısı yoksa, zorlama ihracat öte tarafta ithalatı artırmış oluyor.

URAS — Sayın Akgüç, üç yıl önce bir otomotiv ürününde ithal girdileri ile ihracat fiyatını karşılaştırmıştım. O sırada üç bin dolara ihraç edilen otomotiv ürününde direkt

- ◆ Sembollerin düşünce alanında kullanılması bilimi, duygu alanında kullanılması ise sanatı yapar.

Sadi Gencer

ve dolaylı olarak beş bin dolar dolayında girdi bulunduğunu hesaplamıştım. Bu konularda Sayın Karakoyunlu herhalde daha geniş açıklamalarda bulunabilirler.

KARAKOYUNLU — Türkiye'de yabancı sermayeli bir kuruluşun faaliyete geçebilmesi için bir yatırım projesi vermesi, bunun Türk makamlarınca değerlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut kuruluşların tamamı bu yönde değerlendirilmiştir. Ancak bir süre önce değerlendirme yaparken, o günün şartları içerisinde önem arzeden bazı hususlar zaman geçtikçe biraz farklı bir niteliğe büründü. Tartışmaya gerek yok ki, yabancı sermayenin izin alamaz ise herhangi bir zorlama yoluyla, silah zoruyla gelmesi söz konusu değil. Şimdi tabii zaman içerisinde değer hükümleri değişti. Bugün en fazla ihracat üzerinde duruluyor. Yalnız ihracat derken meseleyi sadece yabancı sermaye ile kısıtlı görmememiz lazım. Geçmiş dönemlerde ihracata Türkiye'de herkes gereken önemi vermedi. Yani bu tenkitler yerli firmalar için de geçerlidir. Sayın Akgüç, yabancı sermayeli kuruluşların resmi royalti ve yahut kâr transferlerinin dışında, fiyatlama yoluyla gizli transferlerinden bahsetti. Bu olay da sadece yabancı sermayeli kuruluşlar için geçerli değil. Yapılan her türlü ithalatla bunu ileriye sürmek mümkündür. Örneğin herhangi bir firmanın çeşitli hammaddeleri ithal ettiği zaman aynı olay orada da vardır. Yani bu genel bir olaydır. Bunu sadece yabancı sermaye ile ilgilendirmek biraz haksızlık olacaktır.

AKGÜÇ — Yabancı sermaye gayet rahat yapıyor bu işi. Ana kurum dışarda olduğu için. Yani diğer kuruluşlarda biraz daha sorunlu oluyor.

KARAKOYUNLU — Ama bu, sadece yabancı sermayeye yükletilmesi gereken bir fatura değildir. Daha ge-

nel nitelik taşıdığını vurgulamak istiyorum. Şimdi zorlama ihracat tabii hesap-kitap meselesidir. Burada ben yine aynı noktaya geleceğim. Bir yabancı sermayeli kuruluş geldiği zaman fizibilite etüdünde bütün bunlar yer almaktadır. Bunun değerlendirilmesini yapmak bizim bürokrasimizin ve resmi mercilerin görevidir. Bunlar yapılıyor. O günün şartları içerisinde uygun görülüyor. Ve yatırım gerçekleşiyor. Gerçekleştikten sonra da değer hükümleri değiştiğinden, bir müddet sonra bizim gönlüllü olarak müsaade ettiğimiz, geldiği için sevindiğimiz, katkıları nedeniyle öğündüğümüz şeyleri tenkit ve itham ediyoruz. Bu sadece yabancı sermaye için geçerli değil, bunu başka alanlara da teşmil etmek mümkün.

yabancı sermaye bir
ülkeye hangi
amaçlarla gelir?

AKGÜÇ — Sayın Uras, ben şu nu ortaya koymaya çalışıyorum : Hakikaten Türkiye politikalarını değiştirse, Sayın Karakoyunlu'nun dediği gibi bürokrasi daha mülayim davranrsa, bürokratik engelleri kaldırsak, yabancı sermaye Türkiye'ye istediğimiz ölçülerde veyahut istediğimiz nitelikte gelir mi? Meselenin odak noktası bu olmalıdır. Eğer gelecek ise, onun koşulları ve politikası ne olmalıdır? Bunu tartışmalıyız. Ben yine kötümser bir tutum içerisinde olacağım bu konuda. Dünyaya baktığımız zaman, gelişmekte olan ülkelere yabancı sermaye üç amaçla gidiyor. Bunlardan bir tanesi doğal kaynaklara gidiyor. Onun için ileri bir teknoloji kullanıyor. İleri bir teknoloji ile doğal kaynakları istismar ediyor, diyelim. İstismarı burada kötü anlamda değil, ekonomik anlamda kullanıyorum. İkinci olarak, bir-

çok Uzakdoğu ülkelerinden örnekler verilebilir. İşte Tayland, Hongkong, Güney Kore vs. Burada ise daha çok ucuz emeği değerlendirme politikası var. Yani bir taraftan ithalat, diğer taraftan ihracat yapıyor. Rakamlar büyüyor. Hep ihracat rakamları vurgulanıyor bu ülkelerde. Ama bir taraftan da büyük bir ithalat girişi var. Yani fason işçilik yapıyor aslında. İkinci nokta bu. Üçüncü

ce ucuz emekten yararlanması için gelmesini istemiyoruz. Yabancı sermaye gelişmekte olan ülkelere bu üç amaçla gidiyor ise, biz de Türkiye'de bu alanları kapatır isek, yabancı sermayeyi çok verimli, kârlı hale getirmeyiz isek, o takdirde yabancı sermayenin Türkiye'ye gelme arzusu olmaz. Ben bunu anlatmaya çalışıyorum.

URAS — Sayın Gönensay, Türkiye'de liberal bir sisteme taraftar olduğunuzu belirttiniz. Türkiye'de serbest piyasa ekonomisi tam olarak uygulanamazken, sadece ve özellikle yabancı sermayeli kuruluşlar için tam serbesti getirilebilir mi?

GÖNENSAY — Hayır!

URAS — Buna rağmen yabancı sermaye gelir mi?

GÖNENSAY — Gelir. Ben gelir dediğim zaman şunu düşünmek lazım. Bu gibi şirketler meselelerini global düşünürlər. Bir memlekete sadece o memleketin iç pazarını istismar etmek için girmek, ufak ve dar bir görüştür. Aslında yabancı şirketler bunun çok daha üstünde bir global stratejiye sahiptirler. Bu strateji nelere dayanır?

Gideceği memlekette potansiyel bir doğal kaynak vardır. Doğal kaynaktan kasıt illâ yer altındaki maddeden değildir. Hidroelektrik enerjisi, altyapı yatırımları, ziraat potansiyelidir vs.. Türkiye'de muhakkak ki su ve ziraat potansiyeli en önemli avantajlardan biridir. Bunun yanında ne ister? İnsan kaynağı ister. «Sadece ucuz işçi bulayım.» diye olsaydı, Afrika'nın en geri memleketine giderlerdi, koşarak. Muayyen bir seviyede insan gücü ister. Çünkü kendisi orada her şeyi yapamaz. Bir iki sevk ve idarecisini, bir en üst yönetici seviyesinde insanını buraya gönderecektir. Onun altındaki bütün işleri yerli insanlar yapacaktır. Muayyen bir kalifikasyona erişmiş insan gücü ister. İlgi duyduğu şey global bir



Dr. Öztin AKGÜÇ

önemli nokta da, iç pazar çok geniş ise ve ümit varsa iç pazara gelliyor.

Şimdi biz istiyoruz ki, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye hem bizim doğal kaynaklarımıza fazla dokunmasın. Yani bu konuda galiba biraz muhafazakâr davranıyoruz. Doğal kaynaklara yabancı sermayenin gelmesi konusunda biraz çekimseriz. Bilmiyorum. Politika değişebilir. İç piyasaya da hitap eden bir yabancı sermayeye fazla tavizkâr değiliz. Emek konusunda da, Türkiye'de emeğin ucuz olup olmadığı tartışılabilir. Ama herhalde yabancı sermayenin de ucuz emekten, yani sade-

stratejidir. Yani aslında biz liberal bir sisteme sahip olsak, açık bir sisteme sahip olsak, Türkiye'nin bugünkü tarım potansiyeli, bunun yanında insan gücü ile çok başarılı oluruz. Dünyanın çok stratejik bir yerinde hem Afrika'ya, hem Ortadoğu'ya, hem de Avrupa pazarına çok yakın bağlantısı olması, belirli bir alt yapısının, limanlarının, yollarının yapılmış olması; Türkiye'yi bu global stratejide çok cazip bir memleket yapar. Bunun yanında Türkiye'de siyasi ve ekonomik istikrar da olması lazımdır. Ve liberal bir sistem olması lazımdır ki; buraya gelsin, üretsin, dışarıya satсын.

AKGÜÇ — Şirketleri bağımsız düşünemeyiz. Türkiye'ye gelmiş olan yabancı sermayeli şirket muhakkak ki ana kurumu ile bağlantılıdır. Global stratejiyi ana kurum yapar.

tarım ve gıda maddeleri bakımından türkiye'nin potansiyeli büyüktür

GÖNENSAY — Tabii, ana kurumun buraya gelmesindeki amaç budur. Daha evvel bu şartları yaratmamız lazım. Çünkü Türkiye'nin bir potansiyeli var. Türkiye'nin bu potansiyeli olduğu için, biz gerekli şartları yaratıp yabancıların buraya bu global strateji içinde gelmeleri ve bizim de bundan azami faydayı almamızı sağlayacağız. Bu şekilde büyük bir ihracat potansiyeli oluşturmamız mümkündür.

AKGÜÇ — Türkiye'ye gelen yabancı sermaye dış pazarları düşünerek mi gelecek? Global strateji içerisinde belki dış pazar kendi ana şirketinin payına düşmüştür.

GÖNENSAY — Önemli olan ne üretecek? Eğer Türkiye'de üretmesi gerekiyorsa, global stratejisinde yer

alan o şeyi Türkiye'de üretecek. Ziraat ve gıda maddeleri bugün dünyada çok büyük pazarı olan şeyler. Türkiye'nin büyük potansiyeli var. Bunları Türkiye'de üretecektir. Türkiye'de üretme potansiyeli varsa, siz müsait şartları yaratırsanız, yabancı sermaye bunları Türkiye'de üretip ihraç edecek...

URAS — Sayın Gönensay'ın belirttiği ve Sayın Akgüç'ün de katıldığı nokta önemli. Mukayeseli bir üstünlüğümüzün olması gereken sektöre global strateji içinde yabancı sermaye Türkiye'ye gelir mi? Bugün için de tartışılan alan tarıma dayalı sanayi. Türk - Amerikan Derneği'nin düzenlediği son toplantıyı organize edenlerin ifadesine göre, dünyanın belli başlı tarıma dayalı sanayi kuruluşlarına teker teker başvurmuşlar ve Türkiye'de böyle bir toplantı yapılacağını, kendilerinin de ilgi göstermesini rica etmişler. Maalesef toplantıya katılmayan tek sektör de bu olmuş. Türkiye'de liberal bir ekonomik düzende, bugün faaliyet gösteren bazı yabancı sermayeli kuruluşların faaliyetlerini sürdürecekleri konusunda şüphem var. Bunu gösteren bazı gelişmeler de var. Yeni yatırım yapmaktan kaçınıyorlar. Türkiye'nin ithalat sınırlamalarını yakında kaldıracağı konusundaki söylentiler ve beklentiler, onların yatırımları yapmalarını engelleyen dış rekabet halinde Türkiye'deki üretimlerinin Türkiye'deki yatırımlarının hiçbir şekilde üstünlüğü olmayacağını, yurt dışında yılda 4 milyon birim kapasite ile çalışan fabrikaları yanında Türkiye'de 75 bin brimlik fabrikaları ile üretimi sürdürmenin akılcı olamayacağını söylüyorlar.

AKGÜÇ — Bir noktayı ilave edebilir miyim? Global strateji içinde ana kurum tarafından belki Türkiye'deki şirketin ihracat yapmaması için tahditler de getiriliyor. Yani ro-

yaltıyı veriyor, ama; «Royaltiyi sadece Türkiye'de kullanırsın, dışarıya ihraç edemezsin.» diyor. Bunun gibi tahditler de getiriyor. Yani global stratejiyi düşündüğümüz zaman, Türkiye'nin ihracat yapmasının pek kolay olamayacağını da unutmaya-lım.

GÖNENSAY — Ama üründen ürüne çok değişir. Eğer mesela otomobil yaptırırsanız, belki bunu «Dış pazarlara ihraç etme.» derler. Ama Türkiye'nin mevki olarak ve diğer şartlar olarak mukayeseli avantaj ve imkânları olduğu bir alan seçerse, bilakis buraya ihracat yapmak için gelecekler ve merkezini, o ekonomik faaliyetteki üssünü Türkiye olarak seçeceklerdir.

yabancı sermaye türkiye'ye iç pazara yönelik olarak geliyor

AKGÜÇ — Bugüne kadar gelmiş olan yabancı sermayeye baktığımız zaman, yabancı sermayenin daha çok iç pazara yönelik olduğunu ve Türkiye'ye yapılacak ihracat güçlükleri nedeniyle gümrük duvarlarını aşmak amacıyla Türkiye'ye geldiğini görüyoruz. Garantisiz ticari borçların yabancı sermaye şekline dönüşmesi, aslında Türkiye'ye bir fon girişi değil, bir fon çıkışı şeklinde olmuştur. Çünkü bu garantisiz ticari borçların bir çoğu dışarda Türk firmaları tarafından satın alınmıştır. Bilindiği gibi Türkiye garantisiz ticari borç tutarının % 50 - 60'ını dışarıya ödemiştir. Bugün yabancı sermaye diye gösterilen nakdi girişin birçoğu da Türk firmalarına aittir, gizli olarak. Kaldı ki, bu garantisiz borçların tümü gerçekten yabancı sermaye şekline dönüşmüş olsa dahi, bundan dolayı Türkiye'ye yeni bir fon girişi olmamıştır. Yeni bir kaynak girişi

olmamıştır. Sadece bilançolardaki gösteriş şekli değişmiştir. Borç rakamları sermaye şeklinde gösterilmeye başlanmıştır.

ALPAR — Sermayenin uluslararasılaşması 1960'lardan sonra başladı. Bu, teknoloji faktörü ile yakından ilgil. Teknolojiyi ilk bulan firmada tekelleşme güce sahip; daha sonra bu teknoloji diğer firmalar tarafından taklit edilince, dışa açılma gereğini duyuyor; fakat diğer firmalar da kendilerini izliyorlar, bu kez de yatırımları başka ülkelere kaydırıyor. Bu yatırımlar da önce kendi gelir düzeyine eş olan ülkelere oluyor. Ve bunlar Avrupa ülkeleri oluyor ve teknolojiyi ilk üreten ülkenin de genellikle en yüksek gelir düzeyinde olan ülke, yani Amerika olduğu söyleniyor.

Teknolojinin standardize olduğu bir dönem var. Yani artık radyo yapmak, televizyon yapmak standart teknoloji. İşte bu yatırımlar az gelişmişlere kayabiliyor. Buna da «Product Cycle» teorisi deniliyor ki, dayanıklı tüketim mallarının yatırımlarını kapsıyor. Bu teorisinin oldukça geçerli olduğu kanısındayım. Bu akım değişmedi dünyada. Fakat buradan şuna gelmek istiyorum. Benim bu konuyla ilgilenmeye başladığımdan beri zihnimde kurcalayan, bulgular ortaya koymaya çalıştığım bir nokta. Neden bu «dörtler çetesi» dediğimiz Singapur, Güney Kore, Tayland ve Hongkong'a ihracata yönelik yatırımlar yapıyor da, Türkiye'de daha başından beri devamlı iç piyasaya dönük geldiler. Diyelim ki, elektronikte ilk gelen Philips firması, hiçbir zaman ihracatı düşünerek gelmedi. O zamanlar Türkiye'de sendikal hareketler de kuvvetli değildi. Diyelim ki Türkiye'de sendikal hareketler biraz aksattı bu işi. Neden böyle oldu?

Bir kere adı geçen 4 ülkenin ekonomik - sosyal yapısı Türkiye'den

çok farklı. Bunu kabullenmek lazım. Bu ülkeler Afrika ülkelerine de benzemiyor. Çünkü bu ülkeler Avrupa ülkelerinin kolonisiydi. Başta İngiltere olmak üzere... Ve burada çok önemli bir uluslararası finans merkezi oluşmuştu. Ve bu metropol ülkelerle işbirliği içinde idiler. Tabii buna oranın demokrasi anlayışını, o ülkelerin sendikal anlayışını (ki hükümetler tarafından denetim altında tutulan bir sendikal yapı vardı.) da katmak gerekir. Gerçekten ucuz ve disiplinli bir işgücü ihracata yönelik yatırımları bu ülkelere kaydırdı.

Sayın Akgüç'ün dediği gibi, uygulanan ve en önemli olan faktör de bu ülkelerin hiçbir zaman Türkiye gibi dışarıya kapalı bir ekonomi uygulamadıklarıdır. Metropoller nasıl bir serbest dış ticaret politikası uyguluyorlarsa, onlar da öyle bir politika uyguluyorlar. Halbuki Türkiye biliyorsunuz ithalatı kapatan, yüksek gümrüklerle yasaklayan bir politika uyguluyor. İç pazara yönelik üretim yapma ve içerde tekelleşme olgusu özendirilmiştir. Hem yerli firmalar için hem yabancı firmalar için. Böyle bir durumda da makro düzeyde çokuluslu şirketler kârını dünya ölçeğinde maksimize etmek ister. Türkiye'de zarar da edebilir. Önemli değil. Düşük kapasite ile üretim yapabilir. Ama önemli olan pazar kapatmak ve makro düzeyde kârını maksimize etmektir. Bu nedenle Türkiye'ye gelmiştir. Salt iç pazara üretim yapmak için gelmiştir.

Şunu da vurgulamakta yarar var. Türkiye'nin politik yapısı hiçbir zaman adı geçen dört Uzakdoğu Asya ülkesi gibi olmamıştır. Açıkça söylemek gerekirse, cumhuriyetin ilk yıllarından beri yabancı sermayeye karşı bir çekimserlik vardır. Bu Osmanlı'dan devraldığımız mirasın bir sonucudur. İzmir İktisat Kongresi belgelerinden bir hatırlatma yapayım. Atatürk'ün bir deyişi vardır. O bill-nir ve tekrarlansın da İktisat Vekili

Esat Mahmut Bozkurt'un açıklamaları unutulur. Bozkurt şöyle diyor: «Bizde sınıflar yoktur. Bizde köylü de, işadamları da, işçi de hepsi yabancısı sermayenin esiridir.» Çok ilginç. Ve tamamen Osmanlı'dan devir alınan ve o dönemdeki işte demiryolları ile bizi istismar eden yabancı sermayeye karşı olan tavrıdır bu. Bu tavrı uzun zaman devam etmiştir en liberal dönemde bile...

Bir örnek geçtiğimiz, yaşadığımız günlerde ortaya çıktı. Türkiye'deki yabancı sermaye yasası en liberal yasalardan biridir. İşbaşında çok liberal bir hükümet vardır. Yabancı sermayenin gelmesini isteyen bir hükümet. Fakat yabancı sermaye yatırımlarını Devlet Planlama Teşkilatı inceler. Oradaki uzman, yabancı sermayeye karşı olduğu için hiçbir zaman istem olumlu değerlendirilmez. Burada daha çok birikimlerin, tarihi olayların veya politik gelişmelerin etkisi vardır. Veya siyasi düşüncenin etkisi vardır. Yani bütün bu olaylar gösteriyor ki, Türkiye'yi bu Uzakdoğu Asya ülkeleri ile karşılaştırmak mümkün değil.

URAS — Sayın Karakoyunlu, Türkiye'nin geçmiş olumsuz yabancı sermaye tecrübesinden sonra, siz önümüzdeki günler için ümitli misiniz ve önümüzdeki günlerde genel olarak yabancı sermaye girişini yahut da belli sektörlerde yatırımını bekliyor musunuz?

**geleceğe iyimser
gözlükle bakmalı,
konuya bilinçli şekilde
yaklaşılmalıdır**

KARAKOYUNLU — Efendim, ben genel olarak olumluyum. Yani gelecekte hükümetin izleyeceği akılcı ve Türkiye'nin gerçeklerine uygun stratejiler devam ettiği takdirde ya-

bancı sermaye konusunda gelişmeler olacağına inanıyorum. Biraz evvel Sayın Gönensay da belirttiler. Türkiye'nin belirli özellikleri vardır. Stratejik konumu olsun, ekonomik potansiyeli olsun, gıda alanında, ziraat alanında olsun, turizm alanında olsun bir potansiyelinin mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Bu arz ettiği potansiyel açısından bir de ihtiyaçları var. Sermaye açığının kapatılması yanında bilhassa son zaman-



Erdoğan KARAKOYUNLU

larda geçmişe nazaran çok daha fazla büyük önem arzeden teknoloji ve bilgi aktarımı açısından Türkiye'nin bir de buna ihtiyacı var. Şimdi bu ihtiyaçlarla bu imkânlar ortada olduğuna göre ve bu ihtiyaçların bir kısmı için mutlaka dışarıya, yani bu imkânlarla sahip ülkelere müracaat lüzumu olduğuna göre; demek ki, akılcı bir strateji ile Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun yatırımların yapılması kendiliğinden bir zaruret olarak ortaya çıkıyor. Buradaki hükümete veya firmalara, ekonomiyi yönetenlere düşen iş, bunları organize etmektir.

Geçmiş yıllarda başarılı bir organizasyon yapılmadığını hepimiz görüldük. Bunu bürokrati de itiraf ediyor, işadamları da itiraf ediyor. Yabancı sermayeli kuruluşlarda bulunan kişiler de itiraf ediyor. O halde 24 Ocak'tan sonra artık stratejiler değişmiştir. Ekonomik model değişmiştir. Değerlendirme hükümleri de değişmiştir. Bu durum karşısında Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun stratejiler tespit edildikten sonra yeni alanlar olabilir, ilkeler olabilir. Bunları bir defa tespit ettikten sonra bu sefer yabancı sermayenin aranması yoluna da gitmek lazımdır. Sadece ilkelerini ilan etmek değil. Bu da takip edilmesi, bundan sonra yapılması gereken birşeydir. Ama mutlaka ve mutlaka özen gösterilmesi gereken noktalardan bir tanesi de artık gerek politikalarda gerekse uygulamada geriye dönüşü aklı getirebilecek hatalardan mutlaka kaçınmak lazım. Yani 24 Ocak sonrası uygun bir ortam yaratılmıştır. Tamamen yabancı sermayenin celbi için کافی değildir. Yalnız bazı olumlu adımlar atılmıştır. Bir defa bunlardan geriye dönüş yapmamak lazım.

6224 sayılı Kanun çok liberal bir kanundur, ama uygulaması liberal değildir. O halde sadece mevzuat itibarıyla değil, felsefe ve bakış açısı itibarıyla da bu ortamı, bürokraside, Türk Halkı'na daha açık ve objektif bir biçimde ortaya koymak lazımdır. Ve bu yeni stratejiler içerisinde ben sermaye ihtiyacına kısmen ama teknolojik gelişme ihtiyacını gözönünde bulundurarak ve bu konuda yabancı sermayenin de fazla kapalı olmadığını yine gözönünde bulundurarak atılımlar yapılabileceğine inanıyorum. Turizm sektörü buna misaldir. Gıda sektörü buna misaldir. Üretim, imalat sanayiinin bazı alanları buna pekala saha olarak gösterilebilir.

URAS — Sayın Gönensay, özellikle dış müteahhitlik konularındaki

potansiyeye değinmiş idiniz. Bunun dışında sektör olarak yabancı sermayenin hangi alanlara ilgi göstereceğine inanıyorsunuz?

GÖNENSAY — Şimdi isterseniz sektörü bir tarafa bırakalım. Muhayyilemizi geniş turalım. Önümüzdeki 20 sene içerisinde dünya nüfusu 4.4 milyardan 6.4 milyar insana çıkacak. 2 milyarlık bir nüfus artışı... Onun % 80'i belki % 90'ı kalkınmakta olan ülkelerde olacak. Ortadoğu, Afrika, Uzakdoğu... Türkiye de bunların içerisinde. Bu 2 milyar insanın ihtiyacı var, gıda olarak. Tarım yatırımları var. Sulama yatırımları var. Enerji yatırımları var. Binaenaleyh inşaat işleri var. Ve buna bağlı olarak bir-takım tüketim ve yatırım sanayii olarak sanayi var. Böyle bir muazzam potansiyel var. Bunun Türkiye içerisinde ihtiyaçları var. Türkiye içerisinde üretilerek dışarda karşılanmak bakımından muazzam bir potansiyel; dışarda üretilerek, dışarda yapılarak karşılanacak muazzam bir potansiyel. Önümüzde bunlar var ve tamamen yepyeni bir devlet. Türkiye'de politikaları değiştirmiş, değiştirecek. Şimdiye kadar GSMH'nin % 1'den azını üreten yabancı sermaye Türkiye'de ne yaptı; ne getirdi; ne götürdü? Kapatalım bu defteri. Yeni ufuklara iyimser gözle bakalım. Bu büyük çapta işlerde tek başımıza birşey yapamayız. Beraber birşeyler yapacağız. Tek başımıza çıkıp da «Ben herşeyi yapacağım.» diyemezsiniz. Fakat beraber çıkıp da birşeyler yaparsanız, muazzam bir potansiyel vardır. Hem Türkiye içinde, hem Türkiye dışında. Bundan 6 - 7 sene evvel «Türk müteahhitleri 16 milyar dolarlık iş yapacak.» deseydiniz, kimse inanmazdı. Bugün yapıyor. Kısırlıktan kurtulalım. Ufkumuzu geniş turalım.

URAS — Sayın Alpar bir konuya değindi. «Biz bugüne kadar pasif metotla oturup bekledik. Bazı kim-

selere gidip, gel şu işi beraber yapalım, diye teklif etmemiz lazımdı.» dediler. Sayın Alpar, acaba bugünkü dünya konjonktürü bizim dışarıya çıkıp bazı kimseleri ortaklığa davet etmemize ve bundan olumlu sonuçlar almamıza imkân verir mi?

ALPAR — Sayın Uras, Türkiye dünya ticareti içinde çok ufak bir paya sahip bir ülke. Onun için ufak bir ülke dışarıya, büyük pazarlara çıktığı zaman, yeni pazarlar bulması mümkün. Belli iş olanakları veya hüt belli ihracat alanları her zaman için var. Ben bundan evvel konuşan Sayın Konuşmacıların söylediklerinin birçoğuna katılıyorum. Ama şuna katılmıyorum. Yani eski defterler kapansın. Kapansın, ama eskiden yapılan hatalar unutulmadan kapansın. Eğer yeni bir yabancı sermaye politikası çizilecekse, bu politikaya, konuya muhakkak bilinçli bir şekilde yaklaşmamız lazım. Çünkü bu bir pazarlık meselesidir. Bunu herkes kabul ediyor. Yabancı sermaye tabii kârını düşünmek için gelecek. Ülke, kendi ekonomisine ne kadar katma değer bırakır bu olaydan? Bu bir pazarlık olduğuna göre bu pazarlığı en iyi yapacak olan mühendisin, iktisatçının masaya oturması lazım. Ben öyle zannediyorum ki, büyük çokuluslu şirketler; müzakerelerde bilinçsiz adamlar yerine, pazarlık gücü olan, çokuluslu şirket olgusunu bilen, bu işin mekanizmasını bilen adamlarla konuşmaktan daha mutlu olacaklardır. Teknoloji konusunda, daha önce de söylediğim gibi eski hataları yapmamak lazım. Eğer böyle bir politika izlenirse ve belli sektörlerde de aktif bir politika izlenirse, Türkiye'ye ne bırakacak? Bu çok önemli. Katma değerinin büyük bir bölümünün Türkiye'de kalması gerekli. Türkiye'nin gelişmelerin dışında kalıp, 1923'deki anlayışlarla kapılarını kapatması artık imkânsız.

URAS — Sayın Akgüç, yabancı

sermaye Türk ekonomisine önümüzdeki yıllarda neler getirebilir?

türkiye dış ülkelerde yatırım yapabilirse ihracatını genişletebilir

AKGÜÇ — Ben bizim istediğimiz nitelikte yabancı sermayenin Türkiye'ye kısa bir dönemde büyük boyutlarda geleceği kanısında değilim. Bunun sebebi de şu: Biz genellikle doğal kaynaklarımızı dışarıya kapalı tutmaya çalışıyoruz. Temel endüstrilerimizi dışarıya kapalı tutmaya çalışıyoruz. Bu, ekonomik politikamızın gereği olabilir, veyahut da tarihi gelişim olabilir. Bürokrasinin tutumu olabilir. O itibarla yabancı sermayeye açabileceğimiz sektörler, yahut kabul edebileceğimiz sektörler sınırlı kalıyor bir yerde. Biz istiyoruz ki, yabancı sermaye hem teknolojiyi getirsin, hem katma değer in büyük kısmını Türkiye'ye bıraksın; hem net olarak ödemeler dengemize katkıda bulunsun, hem istihdam olanaklarımızı geliştirsün, hem de teknik bilgi akışı sağlasın. Ayrıca yönetim tecrübeleri getirsin. Böyle bir yabancı sermayeyi bulursak, pek tabii ki hepimizin bunu teşvik etmesi lazım. Ama bizim istediğimiz nitelikte, bu niteliklere sahip, bunları Türk ekonomisine sağlayacak yabancı sermayenin ben sınırlı olduğu kanısındayım.

Türk ekonomisindeki önemli meselelerle, kendi içinde önemli olan meseleleri ayırmak lazım. Yabancı sermaye meselesi, önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin ikinci derece konuları arasında yer alacaktır.

GÖNENSAY — Eğer yabancı sermaye muhakkak koyduğundan daha fazlasını alıp götürüyorsa; o zaman biz gidelim, biz istifade edelim bundan...

AKGÜÇ — İhracat istiyorsak, hakikaten yabancıların bize uygulamış olduğu taktikleri bizim de, bizden daha geri kalmış ülkelere uygulamamız lazım. Örneğin, yabancı bizde montaj sanayi kurmuş ve bu şekilde ithalat imkânı sağlamış ise; biz de aynı şekilde diğer ülkelerde montaj sanayi kuralım ve Türkiye'den ihracat imkânını sağlayalım. Yani dışarının uygulamış olduğu taktik ve stratejileri biz de, teknoloji bakımından bizden geri olan ülkelere uygulayalım.

URAS — Bütün mesele kandırılma endişesi veya kandırılmanın bir yerde kesilmesi herhalde... Biz şimdiye kadar bellemenin faturasını ödedik. Ve bu işi belledik. Herhalde bundan sonra önemli olan yabancı sermayeli kuruluş gelirken, bütün şartları çok açık bir şekilde ortaya koymak. Gelen kuruluş Türkiye'ye tabii ki kâr sağlamak için gelecektir. Onun sağlayacağı kâr ile ülkenin sağlayacağı menfaati dengelemek gerekir. Eğer bu dengeleme daha başlangıçta yapılır ve oyunun kuralları daha başlangıçta tespit edilirse, herhalde bu ortaklık uzun vadeli bir anlayış içinde sürüp gider...

türkiye, bugüne dek tabu olan bazı alanları yabancı sermayeye açabilir mi?

AKGÜÇ — Sayın Uras, sordunuz bir başka konu, hangi sektörlerin yabancı sermayeye açılacağı... Yabancı sermayenin daha çok tarıma dayalı alanlara kayacağı ve turizm alanına gelebileceği söyleniyor. Hakikaten bu alanlara belki yabancı sermayeye gelebilir. Ama bu konuları, zannediyorum ki, Türkiye'nin genel ekonomik gelişmesi içerisinde fazla abartmamak gerek. Yani tarım

sanayi veya turizm Türk ekonomisi- ni peşinden sürükler, kurtarır imajı- na da kapılmamak lazım. O bakım- dan meseleyi ben ikinci planda gö- rüyorum.

URAS — Türkiye'de tabu niteli- ğinde bazı konular var. Mesela biz Türkiye'nin zengin doğal kaynaklar üzerinde oturduğunu, o doğal kay- naklarımızın dünyanın bulunmaz do- ğal yaknakları olduğunu söyleriz. Bu doğal kaynaklarımızdan yararlan- mayız. Örneğin, madencilik konusu çok büyük yatırım isteyen, teknoloji isteyen bir konu. Kendi kömürümüzü çıkaramayıp, dışardan kömür getirti- yoruz. Acaba Türkiye'de bugüne ka- dar «tabu» olan bazı alanlar yaban- cı sermayeye açılabilir mi? Örneğin kabotaj hakkı konusunda çok hassa- sızdır. Ve Türkiye'nin kabotaj hakkı- nı kazanmasından büyük gurur du- yarız. Fakat Trabzon'a 6 ay gemi iş- letemeyiz, İzmir'e haftada bir tane gemiyi zor kaldırırız. Acaba Türkiye'- de deniz ulaştırmasını yabancı ser- mayeye açabilir miyiz? Türkiye'de ormancılığı yabancı sermayeye aç- abilir miyiz? Türkiye'de haberleşmeyi yabancı sermayeye açabilir miyiz? Ya- ni herhangi bir Türk hükümeti İTT'- yı davet edip Türkiye'nin bütün ha- berleşme ağını İTT'ye ihale edebilir mi?

GÖNENSAY — Bir soru sorabi- lir miyim? OPEC ülkeleri, Arap ülke- leri petrollerini yabancı sermayeye açmasaydılar, bugün ne durumda olurlardı? Bu soruyu sorun. Ve on- dan sonra açılabilir miyiz, açamaz mı- yız? Düşünün.

KARAKOYUNLU — Sayın Uras, bu sorunuz tekrar klasik tartışmayı gündeme getirdi. Yani getirdiği ve götürdüğü konusunu... Yabancı ser- maye ilişkisini bir yerde getirme - götürme yerine, dengeli bir getirme ve götürme olarak ele almak lazım- dır. Biraz evvel de vurguladınız. Ya-

ni oyunun kurallarına uygun bir ge- tirme - götürme, öyle zannediyorum ki her iki taraf için de bu işin çıkar yoludur. Zaten bugüne kadar geçmiş- te uyguladığımız katılıkları, getirme - götürme hesaplarının yanlış formül- lere dayandırılması usulünü bir ta- rafa bırakıp, ekonomik katkı açısın- dan gerçek hesaplamalara gidildiği zaman, geçmişte sıkı sıkıya sarıldı- ğımız bazı konulardan vazgeçmek za- ruretini göreceğiz. Yeter ki, ekono- mik hesaplar iyi yapılsın ve bu eko-

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1983 sayısından itibaren 130.— TL'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.560.— TL.
Öğrenci abonesi : 780.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi: 1541

Akbank Türbe Şubesi: 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi: 768

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimiz ve okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

nomik hesaplamaların da gerekleri yerine getirilsin. Biraz evvel söylediniz. Kabotaj hakkı... Şimdi bir hesabı kitabı yapıldı mı, bilmiyorum. Ama geniş anlamda bir getirdi - götürdü hesabı yaparsak, belki bizim bu tartışmayı aşma gücümüz olur. Yani şu hesabı yapmak lazım. Yabancı gelecektir diye çekinip de hiç yapmamanın, peşinden sürüklediği kayıplar çok önemlidir. Bunları da hesap ettiğimiz takdirde, eğer izin vermek avantajlı olacaksa, ben şahsen bu kapıları açmanın ülke yararına olacağına inanıyorum.

GÖNENSAY — Yani Arap ülkeleri ellerinde olsaydı da kapılarını kapasaydılar, yabancı sermayeyi sokmasaydılar ne olurdu?..

AKGÜÇ — Zorla açarlardı.

GÖNENSAY — Zorla açtılar zaten. Açmasalardı, zora karşı dursalardı ne olurlardı bugün?...

AKGÜÇ — Meselenin biraz da politik yönü vardır... Eğer Türkiye'de hakikaten zengin doğal kaynaklar, maden kaynakları olsaydı, ben zannediyorum ki, geleceklerdi. Zaten Türkiye'ye petrol alanında bir furya olmuştur, ama istenilen bulunamamıştır. Eğer bulunsaydı idi, zannediyorum ki, büyük ölçüde bir giriş olacak idi. Geçmiş yıllarda yabancı sermayenin az gelmesinin bir nedeni de, doğal kaynakların bizim zannettiğimiz kadar, yahut onların ölçülerinde çok zengin olmamasıdır.

ALPAR — Sayın Uras, bu haberleşme ve kabotajla ilgili örnekleri ekstrem olarak mı verdiniz?

URAS — Evet, sivrilik olsun, tartışma açılsın diye verdim.

ALPAR — Ben bazı sektörlerin yabancı sermayeye açılmasından yana değilim. Örneğin haberleşmenin hiçbir zaman yabancı şirkete verilmesini düşünemem. Şu bakımdan düşünemem: Şili olayında ITT'nın rolü

malum. Daha hafızalardan silinmedi. Ayrıca taşımacılığı örnek verdiniz. Biz taşımacılıkta bugün belli şeyleri yapamıyorsak, yabancı sermayeyi davet ettiğimiz zaman, ondan ne istediğimizi de bilemeyeceğiz. Stratejik sektörlerle gelsinler ama, o zaman denetlememiz lazım. Eğer belli bir bilgiye sahip değilsek, bu sefer denetleyemeyeceğiz. Yani stratejik sektörlerin ülke çıkarları bakımından yabancılara açılmasından yana değilim. Ama şundan yanayım: İlaç şirketleri sadece şişelemesinler de, gelirsinler hammaddeyi burada üretsinler.

URAS — O ekonomik oluyor mu?

ALPAR — Ülkemizde o kadar çok bitki var ki, bu ilaçların çoğu bu bitkilerden çıkıyormuş...

URAS — Bu açık oturuma katılan beş kişi de birbirleriyle yakın teması olan, aynı çevrelerin insanları... Ve Türkiye'de belli görüşleri temsil eden kimseler... Fakat görülüyor ki, yabancı sermaye konusunda, bu kadar yakın çevrede bulunan ve birbirleriyle iletişimi olan kimselerde bile büyük görüş ayrılıkları devam ediyor. Demek ki, geçmiş oluşumlara rağmen, yabancı sermaye tartışmaları devam edecek... Toplantıya katıldığınız için teşekkür ederim.

Derginin Notu: Yukarı sunulan «Açık Oturum» 13 Ekim 1982 tarihinde yapılmıştır.

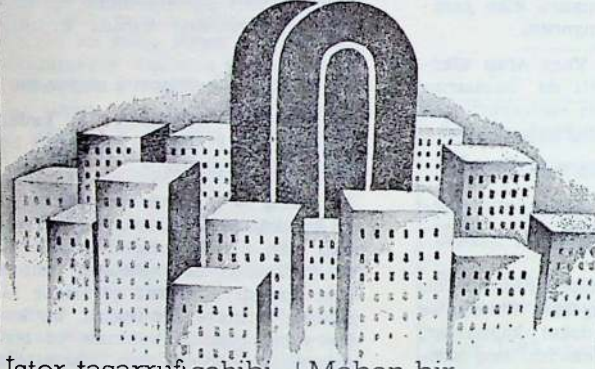
◆ Vergi vermekten daha üzücü olan şey, vergi veremeyecek durumda olmaktır.

Thomas Robert Dewar

◆ En çok şikâyet edenler, en çok şikâyet edilenlerdir.

Rousseau

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:



İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş"tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Şubesi
İstiklâl Caddesi,
Odakule İş Merkezi No. 286
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Şubesi
Rihtim Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat. 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 30 60 87 - 88 - 89

Bakırköy Şubesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Şubesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İşgah Hanı No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 66 - 25 29 82

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378. Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarlarında geçtiğimiz ay içersinde bazı pay senetlerinde hafif fiyat değişimleri izlenmiştir. Nitekim portföyümüzdeki pay senetlerinden 30 tanesi Eylül ayı fiyat düzeyini korurken, iki tanesi fiyat düşüşü ve 12 tanesi de fiyat yükselişi göstermiştir. İş Bankası pay senetleri 2.000 TL ve Şişe Cam 250 TL fiyat azalışlarına uğramışlardır. Buna karşın ortalama fiyat yükselişi ise 329 TL.'dir. Belli başlı fiyat artışı gösteren pay senetleri içinde 600 TL ile Akçimento, 750 TL ile Baştaş, 1.000 TL ile Batı Anadolu Çimento ve 500 TL ile Çimsa bulunmaktadır.

Bu gelişmelerin sonucunda pay senedi pazar indeksimiz, Eylül ayı düzeyi olan 112.47'den % 2.5'luk bir artış göstererek 115.27 düzeyine yükselmiş bulunmaktadır. İndeks bu haliyle, Ocak 1982 düzeyine oranla da % 22 dolayında bir artış gerçekleştirmiş olmaktadır.

İndeksdeki bu yükselişe rağmen pay senedi pazarının canlı olduğu iddia edilemez. Nitekim bankerlerin çoğu pay senedi için bir fiyat vermekte, fakat alımı hususunda çekimser kalmaktadırlar. Yatırımcı kesiminden ise pay senetlerine karşı belli ve yoğun bir talebin olmadığı da açıktır. Kişiler, likidite sıkıntısı içinde bulunan işletmelerin stoklarını nasıl eritecekleri ve borç yüklerini azaltarak devre sonunu nasıl bir kârlılıkla bitireceklerinin şüphesi ve beklentisi içindedirler. İşletmelerin çoğunun ölçüsüz aldıkları borçların faiz yükü altında ezilirken satışlarını da bir türlü canlandıramıyor olmaları, yatırımcı kişilerin pay senedi pazarına olumsuz bakmalarına önemli bir neden olmaktadır. Enflasyonist gelişmeleri daha fazla körüklememek için hükümetin, faiz oranlarında da kısa vadede önemli düşüşler yapmayacağı umulduğundan, pay senetlerinin cazibesinin yakın bir gelecekte artması çok zordur.

A.B.D.'de son günlerde izlendiği gibi, ülkede enflasyona paralel ve faiz oranlarının düşmesine bağlı olarak ekonomik büyümenin hızlanacağı ve işletmelerin 1983 yılında kârlarının artacağı beklenmeye başlanmasıyla pay senedi pazarında büyük bir canlılık ortaya çıkmıştır. Özellikle bu ülkedeki kurumsal yatırımcılar 2-3 yıldır faaliyet göstermemiş oldukları pay senedi pazarına giderek ellerindeki milyarlarca dolarlık nakdin çok büyük bir kısmını, pay senedi alımına tahsis etmeye başlamışlardır. Bu tür reel gelişmeler sağlanmadan, ülkemizde pay senedi pazarında geniş çaplı bir canlanmanın sağlanması olanaksızdır.

A.B.D.'de faiz oranlarının düşmeye başlaması altın fiyatlarının yükselmesine de yol çmiştir. Son yıllarda bu ülkede, sabit faiz gelirli menkul değerlerin yüksek getirileri altın ile ciddi bir rekabet içine girmişti.

1980'den beri altın fiyatları büyük dalgalanma göstermektedir. Nitekim 1980'de Afganistan olayları sırasında altının onsu 855 dolara yükselmiş, fakat bundan sonra devamlı bir düşüş göstererek 21 Haziran 1982'de 295 dolar ile en düşük fiyat düzeyine inmiştir. Bundan sonra yine fiyat yükselmeleri kendini göstermiş ve 7 Eylül'de onsu 488.5 dolara kadar yükselmiştir. Bu gündenberi de altının onsu 450 ile 425 dolar arasında değişmektedir. 1982 yılının en düşük düzeyi ile karşılaştıracak olursak, bu % 45 ile 50 dolaylarında bir kârlılık demektir.

Son yıllarda serbest pazarlara sürülen altının tutarı farklılıklar arz etmiştir. 1970 ile 1979 yılları arasında her yıl 1700 - 1900 ton altın piyasaya sürülmüşken, 1980'de bu tutar 990 tona gerilemiş ve sonra 1981'de yeniden 1175 tona yükselmiştir. Bu son yıllardaki altın arzındaki daralmanın nedeni, Batı ülkelerinde ortaya çıkmış bir arz daralması değildir. Nitekim Batı dünyası her yıl ortalama 950 ton altın üretmektedir. Altın arzındaki daralmanın gerisinde genellikle Batı ülkelerinin merkez bankalarının ve IMF'in davranışlarındaki değişimler yatmaktadır. Bunlar 1979 yılı sonuna kadar ellerindeki rezervlerin önemli bir kısmını pazarlarda satarlarken, bugün artık merkez bankaları altın satmayıp bilakis pazara alıcı olarak girerek altın satın almaktadırlar. Altının fiyatını istikrarlı tutmada bir faktör de Uzakdoğu ülkelerinin yaptıkları büyük taleptir. Japonya günümüzde önemli ölçüde, sarı madenin alıcısı durumundadır.

«Gelecekte altın fiyatları ne olacaktır?» sorusuna gelince : Altın arzının yaklaşık % 70'i sanayide (mücevharat yapımı da dahil) kullanılmaktadır. Batı dünyası endüstrilerinde gözlenen durgunluk nedeniyle altına olan talepte bir azalmanın olması olasıdır. Bu nedenle altın fiyatlarında önemli artışların olmaması beklenir. Bununla birlikte, ülkemizdeki enflasyon nedeniyle doların devamlı değer kazanışına paralel olarak altının da değerinin artmakta (az az da olsa) olduğunu dikkate almak gerekir.

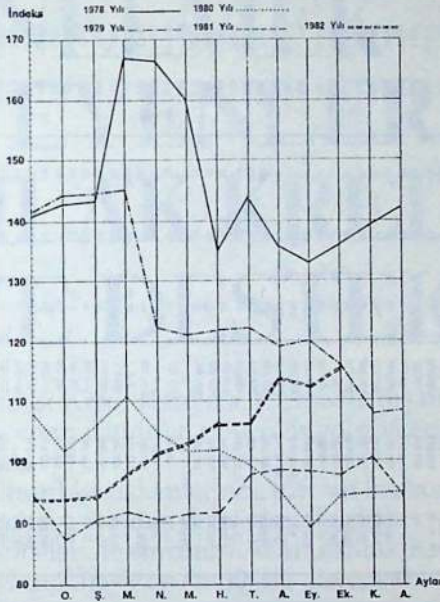
Altın pazarına girmek isteyen kişiler ise genellikle daha işin başında spekülatif amaçla mı yoksa uzun vadeli bir yatırımcı olarak mı bu pazara gireceklerine karar vermelidirler. Çünkü spekülatif amaçlı bir yatırımda pazara girişin zamanı, uzun vadeli bir niyetle girişten daha farklı olarak belirlenmelidir. Bir spekülasyonda amaç, fiyat farklarından yararlanmaktır; yani ucuz olup pahalı satmak niyeti vardır. Bu nedenle nisbeten yüksek fiyat düzeylerinde bile bu

114 yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası



**EMNİYET
SANDIĞI**

amaç gerçekleştirilebilir. Uzun vadeli bir yatırımcı olarak pazara girilecek olunursa, tarihi olarak en düşük fiyatta altın almak amaç olacaktır. Bu tür bir yatırım durumunda, kişi servetinin küçük bir kısmını bu işe tahsis etmeli ve ayrıca diğer yatırım olanaklarından oluşan bir portföyle de kendini risklere karşı koruma altına almış olmalıdır.



Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08	90.24	94.60
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000 TL)	Ödenmiş Sermaye (000 TL)	Teknik Veli Kân (000) TL		Doğrudan Kâr Payı (%)		Piyasa Fiyatı (TL)		
				1978	1980	1980	1981	Ekim 1981	Ağustos 1982	Ekim 1982
1	AKCİMENTO	157 500	318 000	1 447	898 619	250 520	50	1 800	2 000	2 400
2	ALTAS	30 000	39 000	b.d.	29 708	50 300	35	1 300	1 250	1 350
3	ANADOLU CAM	250 000	350 000	231 700	393 000	303 418	34	2 300	2 250	2 300
4	AROMA	200 000	100 000	38 195	3 103	z.	100	1 500	1 500	1 500
5	ASLAN CİMENTO	876 635	876 635	z.	140 290	z.	z.	1 500	1 500	1 500
6	BAGFAŞ	1 000 000	550 000	b.d.	558 611	1 751 161	20	1 500	1 500	1 500
7	BASTAŞ	108 000	108 000	b.d.	83 385	344 600	110	1 700	2 100	2 150
8	BATI ANADOLU CİM.	75 000	75 000	3 002	223 209	285 000	5	1 700	2 500	2 250
9	BURSA CİMENTO	189 000	189 000	41 431	239 359	738 221	37 50	3 500	10 000	10 000
10	CELIK HALAT	432 000	218 000	187 345	372 539	265 814	50	4 500	3 500	3 600
11	CİMSA	180 000	180 000	105 802	356 452	1 388 015	45	1 600	2 000	2 200
12	CUKUROVA ELEKTRİK	480 000	195 342	358 878	660 200	25	61	1 550	1 800	1 800
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	600 000	180 000	172 725	237 197	832 715	30	1 500	1 250	1 250
14	FGE GÜBRE	400 000	400 000	160 289	1 173 003	333	30	1 500	1 800	1 600
15	GÜBRE FAB	1 400 000	400 000	295 101	148 025	700 303	40	1 400	1 600	1 600
16	GÜDÜZ YAR	81 000	81 000	b.d.	148 025	700 303	40	1 400	1 600	1 600
17	HİTİTAŞ	300 000	300 000	138 389	281 688	304 095	43 75	1 500	1 700	1 700
18	İS BANKASI	40 000	40 000	b.d.	2 618 932	9 538 000	233	30 000	26 000	24 000
19	İZOCAM	101 500	59 675	30 825	z (8 916)	259 550	d.	2 400	4 250	4 250
20	KARLON SAN	30 000	30 000	186 000	307 288	131 132	50	2 300	2 300	2 500
21	KAYI ONSAN	200 000	31 200	51 200	1 409 000	1 409 000	150	4 400	6 000	6 000
22	KOC HOLDING	200 000	200 000	b.d.	1 347 531	205 121	50	1 200	1 350	1 350
23	KOC YATIRIM	400 000	200 000	216 000	312 737	760 000	20	35	850	850
24	KORSA	375 000	375 000	300 313	172 737	760 000	40	75	3 800	3 700
25	KORUMA TARIM	325 000	325 000	171 501	648 087	904 048	75	1 600	3 250	3 250
26	LASSA	3 100 000	141 865	75 138	211 167	z.	z.	650	750	750
27	MAKINA TAYİM	184 477	50 221	75 138	211 167	z.	z.	1 600	1 900	1 800
28	MENSUCAT SANTRAL	1 000 000	323 121	725 944	521 067	510 128	z.	1 800	1 900	1 900
29	NASAŞ	1 000 000	71 500	725 944	342 459	b.d.	65	1 800	1 750	1 750
30	OLUK	200 000	114 000	228 305	189 532	31	30	1 500	1 500	1 500
31	OLUK CİMENTO	1 000 000	432 500	111 404	381 430	1 123 332	40	75	1 000	1 000
32	OTOSAN	200 000	75 195	168 680	114 419	40	50	1 350	2 500	2 500
33	PİMAŞ	34 000	46 848	69 221	165 224	62 50	79	1 400	1 600	1 600
34	PLASTİFAY	150 000	150 000	b.d.	130 255	345 529	50	5	2 400	2 500
35	POLYLEN	470 000	298 093	67 951	431 265	62 50	55	1 700	2 100	2 100
36	RABAK	150 000	150 000	104 618	471 187	807 078	100	1 500	1 500	1 500
37	SARILYSAĞ	350 000	70 000	127 849	b.d.	3 005 000	55	3 200	3 750	3 800
38	SIEMENS	104 000	104 000	483 116	281 000	309 020	60	6 000	8 000	8 000
39	SİFAŞ	100 000	80 000	82 723	z.	z.	15	2 250	800	900
40	SUNTA	200 000	200 000	105 437	1 038 828	40	60	2 300	6 000	5 750
41	T. ŞİŞE VE CAM FAB	600 000	441 216	461 301	275 532	40	35	1 650	1 550	1 550
42	TRANSİT HİOLDING	200 000	192 874	188 638	275 532	40	35	1 650	1 550	1 550
43	T. DEMİR DÖKÜM FAB.	400 000	216 186	311 475	z.	z.	z.	1 500	1 000	1 000
44	UNROYAL	600 000	7 997	51 000	616 000	17 50	25	1 400	2 500	2 500
45	YAPI VE KREDİ BANKASI	5 000 000	670 000	58 000	634 208	d.	10	500	750	700

Notlar:

1) Ödenmiş sermaye raporları Mayıs 1982 tarihi itibarıyla düzenlenmiştir.
2) z. = Zarar; b. d. = Bilgi Değil; g. = Doğrudan.

Kaynak: MEBAN
Sermaye Piyasası Bülteni

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcınızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...



**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**



Farklı, güvenceli ve seçkin hizmet anlayışı HİSARBANK'ta

Türk bankacılığında HİSARBANK'ın bugün ulaştığı yer,
bu hizmet anlayışının belgesidir.
HİSARBANK, hep sizler için var oldu.
Size, farklı ve güvenceli hizmet vermek için...
HİSARBANK, kendine özgü bu hizmet anlayışını
gerçekleştirmekle gururludur.

**HİSARBANK farklı, güvenceli
ve seçkin hizmet kalesidir.**



HİSARBANK

"Kale gibi banka"

Bankacılığımızın Sorunlarını Azaltmak İçin Bankalar Yasası Değiştirilmelidir

SELÂHATTİN ÖZMEN

TÜRKİYE'de mali kesimi tümüyle ele alıp değişimlere uygun kuraları koymak lazımdır. Çeşitli yönleriyle bu alanda yapılan çalışmaları bilmekteyiz. Şimdiki düzen çok eksiktir ve bütünlenmesinin zamanı çoktan gelmiştir. Ancak bu çalışma aceleye gelmemeli, iyi araştırmalara, sağlıklı durum muhakemelerine dayatılmalıdır.

Kesimin büyük bölümünü oluşturan Bankacılık sisteminde de ciddi problemler birikmiş olduğundan bunların neler olduğu ve çözüm yolları üzerinde durularak Bankacılığımızın yeniden düzenlenmesi gecikilmeden ele alınmalıdır.

Yeniden düzenleme yasal çerçeve ile başlayan bir oluşum zinciridir. Bu nedenle «Bankalar Yasası»nı yeni baştan düzenlemekle işe başlanmalıdır. Aşağıda bu konu ele alınmıştır.

I — Yeniden Düzenleme Aşağıda Özetlenen Nedenlerle Zorunludur:

1 — 7129 sayılı Bankalar Kanunu 6 kez değiştirilmiş ve bu yüzden dil ve anlatım birliği kaybolmuştur. Pek çok maddeyi anlamak zordur.

a) Örneğin; iştiraklere verilecek krediler için konulan sınırlama tekniği ile sermaye koymada öngörülen sınırlama tekniği birbirinden farklıdır. Sınırlamalara temel olan endişeler gözönünde tutulduğu zaman bu farklılığa neden bulunamamaktadır. Yasanın çeşitli hükümleri için de aynı görüşler tekrarlanabilir.

b) Dil birliği de kaybedilmiştir. Bir madde de Bakanlık diğerinde Vekalet, bir maddede Hükümet, diğerinde Bakanlar Kurulu görülmekte, buna benzer değişik ifadeler yasanın insicamını bozmaktadır.

c) Bazı maddelerin anlaşılması zordur. Örneğin 2, 12, 26, 38, 39. maddelerde bu hal çok belirgin olmak üzere, pek çok madde zor anlaşılır durumdadır.

2 — Yasanın bölümler ve maddeler olarak tertiplenmesinde önemli ölçü başkalıkları vardır:

a) Maddelerin fiziksel yapıları, yani metin boyutları birbirinden çok farklıdır. Tedvin tekniğinde, çok açık olarak belirtilmese de, genelde bir yasanın çeşitli maddelerinin metin boyutlarının birbirine yakın olmasına özen gösterilmektedir.

Bazı maddelerin metin boyutu 100 kelime dolaylarında iken 300 - 500 kelimelik pek çok madde mevcuttur.

b) Yasa 86 esas, 10 muvakkat, 4 ek, 1 geçici maddeden oluşmaktadır. Bir yasada 4 çeşit madde olmasını anlamak zordur. Böyle bir yapı, tedvin tekniğine kesinlikle aykırıdır.

c) Yasanın tertibinde bölümlerin ve bölümler içinde maddelerin belli bir sıralanması, yararlananlar için çok gereklidir. Oysa Bankalar Yasası'nda böyle bir sıralama görülmemektedir.

Örneğin; çok önemli bir bölüm olması gereken Denetim, araçları ve yolları müteferrik hükümlerle bir arada bölümleştirilmiş, denetimin bir aracı olan hesap hülasaları, bilançolar, hesaplar ayrı bir bölüm olarak ayrılmıştır.

d) Ayrı bir bölüm olarak düzenlenmesi gereken, Bankaların son bulması, çeşitli maddelerde, dağınık biçimde ele alınmıştır.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1983 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır :

Arka kapak	: 25.000.— TL.
Ön kapak içi	: 17.500.— TL.
Arka kapak içi	: 15.000.— TL.
Tam sayfa	: 12.000.— TL.
Yanım sayfa	: 7.000.— TL.
Çeyrek sayfa	: 4.000.— TL.

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

**Banka ve Ekonomik
Yorumlar Dergisi**

Faaliyetine son verilen bankalar için çeşitli yollar üzerinde yeterince açıklık getirilmemiştir.

3 — Yasanın açıklık getirmediği önemli konular vardır :

a) Bankalararası Tasfiye Fonu'na ilişkin, ek madde 1'de Kanunun 60. maddesine atıf yapılarak bu Fon'un sadece Hükümetin tedrici tasfiyeye soktuğu bankalar için kullanılacağını sandıran bir düzenleme getirilmiştir.

Oysa Fon'a yatan parada, her bankanın belli bir oranda hakkı vardır. Kendi organlarının kararı ile tasfiyeye uğrayan bankaların da Fon'dan pay almaları hakkaniyet gereğidir.

b) Yasada açık kalmış diğer noktalar, önemli değişimleri gerektirdiği için yeniden düzenlenmesi önerilen maddeler dolayısıyla, ileride açıklanacaktır.

II — Yukarıda Genelde Değinilen Nedenlere ve Aşağıda Özellikle Açıklanan Gerekçelere Göre, Mevcut Bankalar Yasasının Tümünde Değişiklik Yapılmalıdır :

1 — Yasanın yapısı değiştirilmelidir.

a) Yasa yeterli sayıda madde ile birkaç geçici maddeden oluşmalıdır.

b) Bölümler ve yapıları değiştirilmelidir. Bankaların denetimi ile bankaların son bulması ayrı bölümler içinde ele alınmalıdır.

c) Pek çok bölümde uygulamanın deneyimlerinden geçerek, yerindeliğini ispatlamış olan birçok hüküm vardır. Bunlardan yararlanılmalı, ancak deyimlere açıklık ve kesinlik getirilmelidir.

d) Maddeleştirmede belli bir sistematik kabul edilmelidir.

— Norm ifade tarzına gidilmesi yararlıdır. Aynı fikir, değişik madde-lerde, eş deyimler hatta kalıp deyim-lerle anlatılmak yoluyla ilerde yanlış tefsirler yapılması önlenmelidir. —

2 — Yasadaki ciddi boşluklar doldurulmalıdır.

Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

a) Kişi veya menfaat gruplarının sahip olacakları pay limiti işlemeye-bilir. Bu konuda ileride açıklayıcı bil-gi verilecektir. Buna çare bulunmalı-dır.

b) Bankaların ortak sayısını ve ençok ortaklık payını yasal sınırlar-dan saptırıcı pay devirlerini kabul edenler için müeyyide yoktur. Boşluk doldurulmalıdır.

c) Bankaların öz varlığını, öden-miş sermaye + yedek akçeleri ile sınırlamak şeklindeki hüküm, muhtem-el zarar karşılıklarını da içererek düzeltilmelidir.

III — Önemleri Nedeniyle Bazı Öne-rilerin Gerekçelerini Bir Ölçü-de Ayrıntılı Olarak Vermekte Yarar Vardır :

1 — Yasanın 2. maddesindeki tarifleri zenginleştirmenin yasa metni-ni kısaltacağı kesindir. Mevcut tarif-lere yenileri eklenmelidir. Bu tarifler içinde bazılarının üzerinde durulmalı-dir.

a) Öz varlık arasına, 35. madde-de sözü edilen muhtemel zarar karşı-lığı da alınmalıdır. Yedek akçe olarak ayrılan paraların kullanımı ile bu kar-şılığın kullanımı arasında fark olma-dığı için bu düzeltme gereklidir.

b) Banka'nın tanımı verilmeli ve bu vesile ile ulusal ekonomideki ye-ri ve temel fonksiyonları vurgulanma-lıdır.

c) Bankacılık işleri tarif edilerek, çeşitli maddelerde yer alan bu de-yim için açıklık sağlanmalıdır.

2 — Mevcut yasanın 4. madde-si ile Bankaların ortaklık yapısında, menfaat gruplarının, ailelerin salt hâ-kimiyetini önlemeğe yönelik hüküm-ler getirilmiştir. Ancak bu hükümler-de uygulamaların özelliği gözetilme-miştir.

Maddede; bir bankanın % 71 pa-yını ele geçiren bir aile grubunun ona hâkim olmasını engellemek ola-nağı yoktur. Ya da bankanın % 61'ini ele geçiren bir sosyal dayanışma ku-rumu için aynı hal söz konusudur. Çünkü Genel Kurulun % 100 ortak-larla toplanması halinde aile veya sosyal dayanışma grubu dışındakile-rin oyları % 29 ve % 39 olarak kal-makta, oysa diğerlerinin ellerindeki oy % 30 ve % 40 ile onlardan büyük olmaktadır. Bu durumda bankalar, aile veya sosyal dayanışma kuruluş-larının kesin hâkimiyeti altında kala-caktır. Açıklanan nedenle bunu en-gelleyici ya da böyle bir durumu cay-dırıcı hükümlere gerek vardır. Bunla-rı iki türlü düşünmek mümkündür.

Bir çözüm, yasal oranı aşan pay-ların Hazine tarafından itibari değer-le satın alınmasıdır. Bu noktada çe-şitli alternatifler akla gelebilir. Hazi-nenin oy sahibi olup olmaması düşü-nülmeye değer. Hazinesinin, payları-nı belli bir sürede borsada pazarlıya-rak, giderleri ile yoksun kaldığı faiz-leri aldıktan sonra, kâr kalırsa bunu eski pay sahipleri adına TCMB'na ya-tırmak akla gelebilir. Aynı işlemler için ve değişik formüllerle TCMB'nı görevlendirmek üzerinde de durula-bilir.

Bir başka çözüm, oranı aşan paylara temettü mahrumiyeti uygula-

maktır. Alınmayan temettüler tüm ortaklar arasında paylarına göre dağıtılabilir. Ya da aşırı bir çözüm olarak bunlar Bankalar Tasfiye Fonu'na gidebilir. Bunlardan daha yumuşak bir çözümün yasal pay sınırının üstündeki payların temettülerinin Bankaya bırakılmasıdır. Ancak bu yeterli görülmez ise bir grup veya kuruluşun sahip olduğu payların çoğunluk sayılmaması ilkesi benimsenebilir.

Bankalara ortak olacak tüzel kişilerin, payları nama yazılı türden şirket olması koşulu getirilerek, tüzel kişilik perdesi arkasına sığınan kişi ve ailelerin Bankalara hâkim olması imkânı açık hukuk yönünden önlenmelidir.

3 — Bankaların sermayesine ilişkin hükümler değişen koşullara uy-
durulmalı ve bundan sonraki değiş-
melere göre uyum sağlayıcı bir me-
kanizma getirilmelidir.

Bankaların sermayelerinin asgari miktarı ve her şube için buna eklenecek olan miktar, mevduatın güvencesi ile ilgili olarak düşünüldüğünde, Bankaların mevduat kabul hadlerini özvarlık ile bağlamak uygundur. Ancak sermayenin alt sınırı, banka olmanın gerektireceği boyutlara uygun harcamalara da yeterli olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında sermaye alt sınırının değişen katlarla paralel olarak yükseltilmesi zorunludur. Ayrıca bir itibar kuruluşunun parasal görüntüsü de önemlidir.

Sermayenin alt sınırını fiyat değişikliklerine göre ayarlama sorunu bir ölçüde yeniden değerlendirme ile bağlı olarak yürüyebilmelidir. Örneğin 50 yıl önce 20 milyon lira ile kurulan bir bankanın, kendisine ait 200 şube binası ve büyük kârlar getiren önemli iş-
rakleri olabilir. Bugün aynı ölçekli bir

gerçekleşme belki 5 milyar lira ile sağlanamaz. Böyle olunca bu bankayı günümüzde kurulacak olan 4 milyar lira sermayeli bankaya ulaşması için 3980 milyon sermaye arttırmaya zorlamak yerinde olmaz. Bu nedenle bankaların reel varlıklarının yeniden değerlendirme yöntemi ile öz varlık hesaplanmasında gözönüne alınması düşünülmelidir. Ancak likidite'nin önemi nedeniyle, reel varlıkların paraya çevrilmesinin problemleri düşünülerek, öz varlık ayarlamasının bir ölçü içerisinde taze parayla olması öngörülmelidir (*).

4 — Bankaların Türkiye'de şube açmalarına ilişkin başvurularına eklenecek bilgiler ve belgeler açıklığa ve pratik değere kavuşturulmalıdır.

5 — Bankaların şube açmasında bugünkü tehlikeli gidiş önlenmelidir.

Gayrimenkul fiyatlarını, kiralarnı olumsuz etkileyen, banka maliyetlerini aşırılaştıran şimdiki uygulama bırakılmalıdır. Planlı ekonomiye sahip olan ve kıt kaynaklarını, akılcı bir şekilde kullanması gereken bir ülke olduğumuz ve de mevduat sahiplerinin derinliğine değerlendirme yapamadıklarının iyice anlaşıldığını gösteren olayları halen çok canlı yaşadığımız gerçekleri gözönüne alınarak şube açılmasına yeni bir düzenleme getirmelidir. Meselâ, Maliye Bakanlığı her yıl ocak ayında şube açılmasına izin vereceği yerleri ilan ederek bankaların başvurusunu sağlayabilir ve bunlardan uygun bulduklarına gerekli izni verebilir.

(*) Basından aldığımız bilgilere göre son yıllarda boyutları her çeşit ölçüyü aşan enflasyon karşısında tüm ilgili işletmelere yeniden değerlendirme olanağı tanıyan bir yasa halen Danışma Meclisi gündeminde bulunmaktadır.

6 — Bankalar Yasası'nda örgütlenme ve organlar hususunda açıklık yoktur.

Banka organlarını belirleyen bir madde konması yararlıdır. Mevcut yasa da kredi verme yetkisi, sorumluluk, yemin etme ve diğer bazı konularda banka Genel Müdürü ve Muavinlerinden ve şube müdürlerinden söz edilmekte ise de kuruluş şeması, yetki ve sorumlulukları ve üst düzey elemanları için aranması gerekli nitelikleri ortaya koyan hükümler yoktur. Bu eksik giderilmelidir.

7 — Mevduat kabul sınırları, özvarlıkla ilgili olarak bir miktar yükseltiferek düzenlenmelidir.

Eski yasa da mevduat özvarlık ilişkisinde en az katsayı ile en çok katsayı oranı 100/214 emsallerinde iken, 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname bu oranı 100/184 emsaline indirmiştir. Bu değişiklik, bütün dünyada yaygın olan uzun geçmişi ile güvenilirliğini kanıtlamış, eski ve büyük bankaların makul ölçülerde kolonmasını ihmal etmektedir. Oysa bu gibi köklü kurumlar her ekonomide temel taşlarıdır. Yeni gelenlere göre tutucu, fakat maceradan uzaktırlar. Ayrıca, Türk ekonomisinin gerekleri ile Devlet, büyük bankalara, yasalarda öngörülme-yen görevler vermektedir.

Bu düşüncelerle öz varlığı büyük bankalara, mevduat toplama açısından, eskiden verilmiş iken sonradan geri alınmış olan avantajı tanımakta yarar vardır.

8 — Kredi vermeğe ilişkin hükümler, halen aşırı şekilde karmaşık ve dağınıktır.

Mevcut yasa da 38. maddede yer alan, çok çeşitli ve karmaşık kredi hükümlerini anlamak zordur. Yeni düzenlemede bu karmaşıklığı gidermek

lazımdır. Ayrıca mevcut kredi verme yetki sınırları da gerçekçi miktarlara çıkarılmalıdır. Bunların değişen koşullarla uyumunu sağlayacak bir mekanizmaya da gerek vardır. Mevcut kredi sınırları gereğine göre her yıl, DİE endeksleri dikkate alınarak, Maliye Bakanlığı'na saptanıp uygulamaya konmalıdır.

9 — Bankalar Yasası'nda, bir şirkete hâkim olmanın, belli bir sermaye payına bağlandığı, ilgili bütün hükümlerde görülmektedir.

Oysa ortaklık statülerine konulacak özel hükümler ile çok az sermaye ile şirkete hâkim olmak, hatta şirket zarar etse bile önemli yarar sağlamak, kârdan büyük paylar almak mümkündür. Böyle de yapılmaktadır. Bu gerçeğe göre kredi ve iştiraklere ilişkin çeşitli maddelere tamamlayıcı hükümler eklenmelidir.

a) 50. maddenin 2. paragrafında Bankaların, sermayesine % 10'un üstünde katıldıkları ortaklıklarla bunların ortağı bulunduğu kuruluşların iş konularının gerektirdiği iş yeri, fabrika, imalathane ve eklentileri gibi ta-

◆ Gizli kalan yetenekler killi toprağa benzer. Önemli olan nasıl kullanılacağıdır.

William Penn

◆ Fırsat rüzgara benzer, marifet onu geçerken tutmaktır.

Türk Atasözü

◆ Düşünme sanatı, yazma sanatı gibi, bir de okuma sanatı vardır.

Disraeli

şınmaz mallar dışında mal edinmeleri T.C. Merkez Bankası iznine bağlanmıştır. Bu maddede gerek bankanın ortaklık payı, gerekse ortaklığın ortaklık payı başka maddelere uyum sağlamak üzere % 20'ye çıkarılmalıdır.

b) 50. maddenin 4. fıkrasına göre, bankaların alacaklarından dolayı edindikleri taşınmazları istisnasız olarak 3 yıl içinde elden çıkarma zorunluğu, uygulamaya da uygun olarak, ihtiyacı olan gayrimenkulleri hariç sağlayacak şekilde yumuşatılmalıdır.

11 — Bankalar Yasası'nın 51 ve 52. maddeleri Bankaların, Maliye, Ticaret Bakanlıkları ile T.C. Merkez Bankası ve Bankalar Birliği tarafından, durumlarını izlemeye yarayan bilgi ve belgeler ile ilgili düzen getirmektedir.

Fakat aynı nitelikteki işlemler aynı biçimlerde ve aynı maddelerde formüle edilmiştir. Bu konular Bankaların denetimi açısından ele alınmalı ve orada düzenlenmelidir.

12 — Yasanın 53, 54, 55. maddeleri muhasebe düzeni ve belgelerin korunmasına ilişkin hususları içermektedir. Bunların tek madde olarak birleştirilmesi yararlıdır.

13 — Türk Bankalarının dış ülkelerdeki şubelerinin yıllık bildirimlerine ilişkin olarak ayrı bir maddeye gerek yoktur. Bu hüküm, insicam bakımından Bankaların dönemsel bildirimleri maddesinde bir fıkra halinde yer almalıdır.

14 — Yasada 6 ay içinde kurulması öngörülen Bankalar Birliği kurulmuştur. Buna göre madde yeniden yapılmalıdır.

15 — Bankalararası Tasfiye Fonu'na yapılan ödemeler, 60. madde-

nin 6. fıkrasıyla Kurumlar Vergisi matrahının tespitinde gider kabul edilmiş iken, ayrıca ek 2. maddede de bu husus yinelenmiştir. Yeni tasarıda bu husus Bankalar Tasfiye Fonu'na ilişkin düzenleme içinde tekrarlanmadan yer almalıdır.

16 — Madde 64'deki Bankaların kendi istekleri ile işlerini durdurup, tasfiyeye girmelerine ilişkin hüküm, anlamayı kolaylaştırmak ve nasıl yapılacağı belirtilmeyen ilan ve tebliğe açıklık getirmek için yeni bir düzenleme yapılmak üzere değiştirilmeli ve madde bünyesinde yer almaması gereken, sahibi belirsiz mevduata ilişkin işlem, aynı nitelikteki diğerleriyle ayrı bir madde içinde belirlenmelidir.

17 — Yasanın 65. maddesi, 60. maddedeki, Hükümet kararları ile olan tedrici tasfiye dışındaki tasfiyeyi düzenlemektedir. Ancak bu husus yeterince açık olarak belirtilmemiştir. Uygulamaya ilişkin bazı noktalar belirsizdir. Kanımızca maddeye açıklık getirmek, rasyonellik ve uygulama güvencesi açılarından yararlıdır. Bu nedenlerle 65. madde yeniden düzenlenmelidir.

IV — Cezalar Bölümünün Tümüyle Tartışılması Gereklidir :

Yasanın 66-78. maddelerinde yer alan ceza hükümlerinin mantığı üzerinde ciddi olarak durulması gereklidir.

Ceza'da sebep ve sorumlu kişileri ile, suç ile cezanın ağırlık dengesi üzerinde yeterince durulması zorunludur.

Bankalar Yasası'nda cezalar çeşitli nedenlerle öngörülmüştür. Herhangi bir maddede cezalandırmanın mantığı ve ceza görecekları üzerinde bir ilke belirtilmemiştir. Ancak mad-

deler arasında derintliğe inildiğinde bazı bulgular yapılabilmektedir.

1 — Genellikle cezaların nedenleri seçilebilmektedir.

a) Gerekli güvence tedbirleri almadan başkalarının paralarını toplamak,

b) Gerekli güvenceleri almadan kredi vermek,

c) Çıkar ihtimalleri olabilecek krediler nedeniyle kredilerde güven-ceyi tehlikeye düşürmek,

d) Güvenceye dayanan kurumlar olan bankaların itibarını sarsarak, ekonomik hayata ve mevduat sahiplerinin yararlarına zarar vermek,

e) Yasal olarak edinilen bilgileri kötüye kullanmak,

f) Her türlü haksız yararlar sağlamamak,

g) Çeşitli güvenceler için yasa ile verilmiş olan görevleri yerine getirmemek, yükümlülükler uymamak.

2 — Sorumlular için de bir belirleme mümkündür.

a) Bankaların işlem ve eylemleri ile ilgili olarak Yönetim Kurulları, Denetim Kurulları, Genel Müdürler ve Genel Müdür Yardımcıları, temsil- ilzam yetkisine sahip müdürleri,

b) Basın, yayın yoluyla Bankaların güvencelerini yıkmak eylemine girişenler,

c) Banka Yeminli Murakıpları,

d) İstenilen belgeleri vermeyen kişiler.

3 — Ceza dereceleri hususunda çok açık bir belirginleştirme olanağı yoktur.

Ancak genel cezalandırma kurallarına uyulduğu anlaşılmaktadır.

a) Kötü niyetle zarar verenlere en ağır cezalar öngörülmüştür.

b) Cezalar hapis ve para cezası veya sadece para cezası olarak ve kendi aralarında derecelendirilmiştir.

4 — Yukarıda açıklanan ve ilkeleştirilen durumlarla çelişen hükümler vardır.

Örneğin 66. maddede izinsiz işe başlayan, mevduat kabul eden Bankaların Yönetim Kurulları, Genel Müdür ve Yardımcıları ile Müdürleri tecziye edilmekte, Denetçilerden söz edilmemektedir. Oysa 68. maddede çeşitli konularda Denetçiler için de ceza öngörülmektedir. Oysa ihmal veya kasdın her iki halde de sonuçları aynıdır; her iki durumda da Denetçilerin işle ilgisi aynıdır. Benzeyen başka örnekler de vardır.

Değinilen boşlukları doldurmak üzere hükümler gereklidir. Sistem olarak Denetim Kurulu üyeleri Yönetim Kurulu üyeleri ile eş sorumlulukta kabul edilmeli ve Banka sırlarını açıklayan tüm kişilerin sorumluluğu ilkesi getirilmelidir.

5 — Cezalar ile ilgili hükümlerde sadece şahıslar muhatap tutulmuştur.

Holding Bankacılığının şu ya da bu görüntü ile yoğunluk kazandığı gözetilerek Banka personeli yanında, Banka tüzel kişiliğine de ciddi para cezaları uygulamakta yarar vardır.

Çünkü kandırılmış veya çeşitli biçimlerde koşullandırılmış bir yönetici ile Yönetim ve Denetim Kurullarının haberi olmadan, önemli kanunsuzluklar yapılabilir. Bu yolla personel feda edilerek Bankaya çok büyük yararlar sağlamak olanağı vardır. Eğer Banka sonuattan ciddi zarar gö-

rür ise, bu tehlikeler önemli ölçüde önlenabilir.

6 — Cezalar ile ilgili hükümler yukarıdaki düşünce ışığında yeniden düzenlenmelidir.

V — Usul ile İlgili Bir Yenilik :

Yasalarımızın, düz bir aydın'ın biraz gayretle yararlanabileceği biçimde hazırlanmaması kural olmuş gibidir. 50 - 100 maddelik bir yasada herhangi bir konunun nasıl düzenlendi-

ğini anlamak çok zordur. İlgili maddeleri bilmek, maddeler arasında ilişkiler varsa bunları bulmak çok zordur. Oysa gelişmiş toplumlar bu işlerde vatandaşa yardımcı olacak tedbirler almaktadır. Yasalar arananın bulunabileceği şekilde, maddelerin konularını gösteren bir fihrist ile başlamak tedir.

Yukarıdaki düşünce ile yasa tasarısının başına maddeler fihristi konulmalıdır.



Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalat işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

AKBANK

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

24 OCAK kararlarının alınmasına kadar, Türkiye'nin alışılmış normal ekonomik konjonktür yapısı şöyleydi: İlkbaharın sonlarında, yani Mayıs ile Haziran hatta Temmuz'un ilk yarısında ticari faaliyetler çok yavaşlar ve zaman zaman aracı sektörlerin piyasayı canlandıracak parasal desteklerin arttırılması talepleri görüldürdü.

Tarımsal sektörün hasat mevsimi olan Temmuz sonu ile Eylül ayının ikinci yarısı arasında piyasalar canlanır, okulların açılması ve kış ihtiyaçlarının karşılanması zorunluğu gibi başlıca nedenlerle talep hacmi genişler ve piyasalar yeniden canlı bir duruma gelir. Tabiidir ki esas yapısı tarımsal üretilen olan bir ülkede, tarımsal ürün üreticisinin eline ödeme gücünün geçmesi, piyasa canlanmasının itici faktörü olarak yaz ayları sonundan itibaren çok önemli bir rol oynardı. Kış ve ilkbaharın ilk aylarına kadar görülen bu canlanma gittikçe yavaşlar ve konjonktür devrini tamamlardı.

Bu yıl, çeşitli ekonomik olay ve etkenlerle yukarıda açıklanan konjonktür devridaiminde kısmen ve gecikmeli bir manzara görülmüştür. Ekonomik yapımızda yıllardan beri oluşan gelişme, gelişmenin yapısı ne olursa olsun, milli gelirin içindeki sınai üretimin payının arttığını açıkça göstermektedir. Bu yapının etkilerine, bilinen banker olayları ve 24 Ocak kararlarının getirdiği faiz cazibesi de ilave edilince, talep yapısının ağırlık kazandığı dönemler arasında kaymalar görülmeye başlamıştır. Buna, devletin destekleme ödemelerinde gecikmesi de eklendiği için, hasat zamanında canlanan pazarların takvim yapısı da değişmiştir.

Yıllardan beri Ağustos aylarında görülmeye başlanan canlanma, 1982'nin Eylül ayı sonlarına kaymıştır. Maliyet enflasyonunun etkisiyle de talepte beklenen ve istenen canlanmanın yeterli olduğunu iddia etmek güçtür. Emisyon artışının piyasaların likidite ihtiyacına yansımalarının, özellikle bankalara yüklenen mali yükümlülükler dolayısıyla olduğu bilinmektedir. Bütün bu olayların oluşturduğu 1982 sonbahar konjonktürü işte bu nedenlerle değişik bir manzara göstermiştir.

Asil Çelik Olayı

Ekonomik sıkıntıya giren özel firmaların devlet bankalarınca desteklenmesi şeklinde gelişen eğilim, 1982 Ekim - Kasım döneminde yeni bir boyut almıştır. Asil Çelik kuruluşunun devlet tarafından satın alınması kararı üzerine başlatılmak istenen tartışma, hükümet başkanının şiddetli tepkisiyle karşılanmıştır. Açıklamada bulunan bazı kişilerin davranışlarının konuya ışık tutmaktan ziyade de-

mokratik sisteme dönüş için bir yatırım tartışması amacına yönelik olduğu kanısına varılmıştır. Öte yandan Asil Çelik konusunda, bazı özel sektör mesleki kuruluşları yöneticileri ile konuya taraf olan bir iş adamımızın değişik görüşleri sürmeleri de dikkati çekmektedir.

Yüksek Kâr Alışkanlığı

Geçtiğimiz ayın dikkati çeken önemli bir tartışması da; bazı özel sektör mensuplarının, kendi kesimlerinde faaliyette bulunan birtakım firmaları, genellikle yüksek kârlarla çalışma alışkanlığından vazgeçmemekte ısrar etmeleri konusunda suçlamaları ile ilgilidir. Konu önemli olmakla beraber, özel sektör mensup-



Tasarruflarınızı
yüksek ve güvenceli
gelire kavuşturmak mı
istiyorsunuz?

Dış ticaret veya
sanayi alanlarında
çalışmalarınızı geliştirmek mi
istiyorsunuz?

Kambiyo
ilişkileri yönünden
sorunlarınız mı var?

önce bize danışınız...



**TÜRK
DİŞ TİCARET
BANKASI**
"çağdaş banka"

larının ciddi araştırmalara dayanmadan genellemelerde bulunmaları ve birbirlerini suçlamaları anlamsız karşılanmaktadır.

Günümüzde firmaların, üretilen malların pazarlanmasında ne oranda kâr marjları ile çalışmaları gerektiği, işletme yönetimi disiplininin kuralları uygulanarak kolayca bulunabilir. Bu bakımdan birbirlerine karşı aşırı kâr suçlamalarında bulunan firmaların, hiç değilse iddialarını bilimsel verilere dayandırmaları gerekmektedir. Böyle hareket edildiği takdirde, ekonomik istikrar dönemine girildiği söylenen ülkemizde, bu tür tartışmaların sürmesi, bazı sonuçların değerlendirilmesine olumlu katkıda bulunabilir.

İhracat ile İlgili Sirküler

12 Ekim 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Ticaret Bakanlığı'nın bir sirküleri ile AET ülkelerine yapılacak pamuk ipliği ihracatında tescil edilecek taban fiyatlar belli olmuştur. Buna göre 15-16 Ekim 1982'de kararlaştırılan ihraç fiyatları düşürülmüş ve 12 Ekim'den itibaren geçerli olmak üzere şöylece tespit edilmiş bulunmaktadır:

16/1 karde pamuk ipliği : 6.678 DM/kg.

20/1 karde pamuk ipliği : 7.295 DM/kg.

Diğer pamuk ipliklerine 19.8.1982 ve 11.10.1982 tarihli anlaşmalarda yer alan skalalar uygulanacaktır.

Ekonomiyi İlgilendiren Mevzuat

Geçtiğimiz dönemde yayınlanan ekonomiyi ilgilendiren mevzuat, bankerler ile Menkul Kıymetler Fonu'nun işleyişi ve özel sektöre mensup şirketlerin çıkaracakları tahvillerin faiz şartlarına dairdir.

Tasfiyesine Karar Verilen Bankerlerle İlgili Mevzuat: Maliye Bakanlığı'nın 35 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'ye ilişkin 4 sayılı Tebliğ'ine göre; tasfiyesine karar verilen bankerler aracılığı ile satılmış olan tahvillere ilişkin 42 sayılı Kararname'nin uygulamasında ortaya çıkan bazı tereddütlerin giderilmesi ve uygulamaya açıklık getirilmesi bakımından bazı hususlar açıklanmıştır. Bunlar, tahvil faiz kuponlarının nasıl ödeneceği, aracı bankanın tayini, tahvil bedellerinin ödenmesi, ilgili şirketlerin yükümlülükleri gibi konularla ilgilidir. Ayrıca aylık veya yıllık faiz alma tercihi getirilmekte ve ödenecek net faiz oranları açıklanmaktadır.

Menkul Kıymetler Tanzim Fonu'nun İşleyişi Hakkında Yönetmelik: 14.9.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu yönetmelik; genel hükümler, Fon'un oluşumu, Fon'un kullanılması, Fon'un işleyişi ve T.C. Merkez Bankası'nın yükümlülükleri hakkında esasları açıklamaktadır. Ayrıca aynı tarihli Resmi Gazete'de, Fon'la ilgili 1 sayılı Sirküler yayınlanmış ve bankaların 30 Haziran 1982 tarihli plasmanları toplamı üzerinden Menkul Kıymetler Tanzim Fonu'na yatıracakları tutarların yatırılma tarihleri açıklanmıştır.

Özel Sektörün Çıkaracağı Tahvillerin Faiz Şartları Tebliği: 5 Ekim 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile; faiz oranı, faiz ödemeleri, nominal değerın altında satış ve halka arz edilen ve edilmeyen tahviller hakkında yeni düzenlemeler getirilmektedir.

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınıza için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...
İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAGIT
ipek kâğıt sanayi ve ticaret a.ş.



YENİ YAYINLAR

NECDET DURAKBAŞA

ŞİMDİ TÜRKİYE NEREYE GİDİYOR?

HATİBOĞLU, Prof. Dr. Zeyyat; İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, No. 1231, İstanbul 1982, 125 sahife, 150.— TL.

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun yeni bir eseri çıktı. İlgili çekici yeni bir eser.

Sayın Hatiboğlu bu eserinde, Türkiye'nin şu anda içinde bulunduğu ekonomik durumu irdelemekte; buraya nasıl gelindiğine ilişkin görüşlerini özetlemekte; uygulanan politikalarındaki hataları ortaya koymakta; bundan sonra uygulanması gereken politikaları önermektedir.

Sayın Hatiboğlu eserinde 24 Ocak Kararları'nın bir değerlemesini de yapmaktadır. Şunu belirteyim ki, bu kararlara ilişkin görüşü temelde olumludur; alınan kararları desteklemekte ve zorunlu bulmaktadır.

Prof. Dr. Hatiboğlu'na göre, Türkiye ekonomisinin gelişmesine ve bugünkü durumuna ilişkin geçerli, doğru yorumlar yapılmamaktadır ve bu yüzden ekonomik politikalar da yanlış saptanmaktadır. Bu böyle giderse bir gün deniz bitecektir.

Sayın Hatiboğlu'nun bu eseri, 1981 yılında yayınladığı «Gelişme İk-

tisadı ve Türkiye'nin İktisadi Gelişmesi» eserini bütünler niteliktedir.

Prof. Dr. Hatiboğlu eserinde Türkiye ekonomisini iyi anlamak ve yorumlamak için ayrıca özel bir anlam verdiği rantları anlamak gerektiğini vurguluyor. Önerilerinin temelini de ekonomideki rantları ortadan kaldırmak oluşturuyor.

Prof. Dr. Hatiboğlu'na göre, «Türkiye ihracatını artıramıyor ise bu olayın kökeninde rantlar vardır; Türkiye'de enflasyon önlenemiyor ise bunun kökeninde rantlar vardır; Türkiye'de işsizlik önemli boyutlara varmış ise bunun kökeninde rantlar vardır; Türkiye'de gelir bölüşümü kötü ise bunun kökeninde rantlar vardır.»

Türkiye'de rantları giderince bir anlamda fakirleşmiş olacağız. Ama bu gerçek bir fakirleşme değil, ulusal gelirin yeniden değerlendirilmesi; bir transfer işlemi, bir kambur giderilmesidir.

Prof. Dr. Hatiboğlu rantlara ilişkin teorisini Türkiye'nin tüm gelişmesine, sanayiinin yapısına, finans kesimine, enflasyona, dış ticarete, işsizliğe, gelir bölüşümüne bağlamakta ve bütünlük içerisinde bir yorum getirmektedir.

Kuşkusuz tüm eseri burada inceleyip yorumlamak olanaksızdır. Aşağıda sadece bölüm başlıklarını vermekle yetineceğiz.

Bölüm I :

Türkiye Ekonomisinin Gelişmesi
ve Bugünkü Sorunları

Bölüm II :

Türkiye'de Ekonomik Büyümenin
Açıklanmasında Geleneksel Yaklaşım

Bölüm III :

Türkiye Ekonomisinin Gelişme-
sinde Rantlar

Bölüm IV :

Türkiye'de Finans Kesimi

Bölüm V :

Türkiye'de Enflasyon

Bölüm VI :

Dış Ticaret ve Ekonomik Geliş-
me

Bölüm VII :

İşsizlik ve Bölüşüm

Bölüm VIII :

Türkiye'de Planlama ve Sonuç.

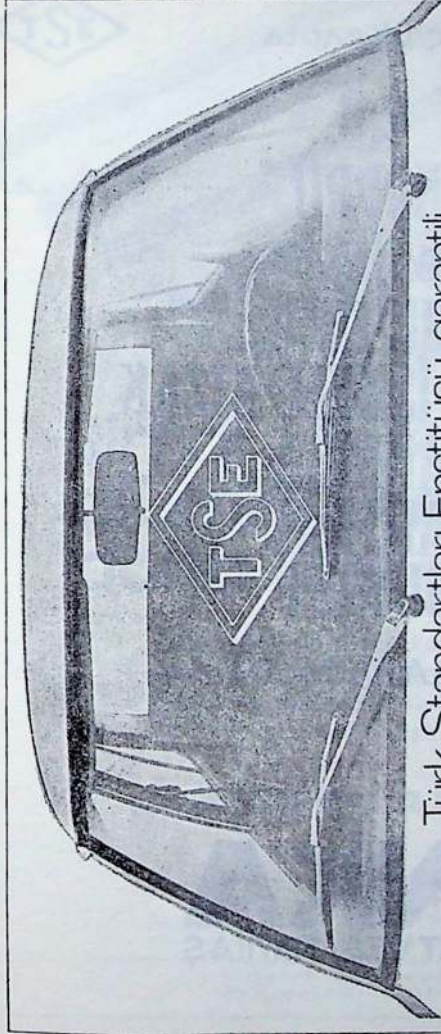
Kanımızca, Sayın Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun geliştirmekte olan ekonominlere ve özellikle Türk ekonomisine ilişkin çok özgün düşünceleri için ekonomi alanında uğraşanlara görüş bildirmek görevi düşüyor. Çünkü, konunun tartışılması Türkiye ekonomisinin gelişmesine yönelik politikaların saptanması açısından büyük önem taşıyor.

Eseri tüm okuyucularımıza gönülden salık verimiz.



Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinde





Türk Standartları Enstitüsü garantili ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM®



Lamels®

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesislerinde üretilen DURACAM ve LAMEKS üs üstüde - şüphesiz en kaliteli - oto emniyet camlarıdır. Durcam ve Lamels üs üstüde - şüphesiz en kaliteli - oto emniyet camlarıdır. Durcam ve Lamels üs üstüde - şüphesiz en kaliteli - oto emniyet camlarıdır.

İşte, DURACAM ve LAMEKS oto emniyet camlarını, T.S.E. üs üstüde - şüphesiz en kaliteli - oto emniyet camlarıdır. Durcam ve Lamels üs üstüde - şüphesiz en kaliteli - oto emniyet camlarıdır.

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ AŞ

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR



şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasas-trapez 3004



NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ:

Büyükdere Cad. No: 18 Mecidiyeköy-İstanbul

Telefon: 66 33 00

Telex: 26 140 Alme-TR

ANKARA BÜRO:

Günz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara

Telefon: 28 15 06 - 28 14 54

Telex: 43 245 Alan-TR

YURTTA İYİ, YURT DIŞINDA İYİ...

Pamukbank, yurt içindeki ve
yurt dışındaki işleriniz,
işlemleriniz için, size,
daima en iyi banka hizmetlerini verir.
Çünkü, Genç Pamukbank, iyi bankadır.

Genç

PAMUKBANK
"iyi bankadır"